Het zilveren fundament

Een visie voor een ouder wordende kerk

Afstudeerproject Bachelor Godsdienst en Pastoraal werk

Instituut:	Christelijke Hogeschool Ede
Opdrachtgever:	Baptisten Seminarium te Barneveld Drs. Wout Huizing
Begeleider: **Beoordelaar**:	Dhr. Nico Belo Drs. Dirk van Schepen
Datum:	Ede**,** 24 mei 2013
Studenten:	Gerard Grit en Thomas Steenbergen

Voorwoord

Het rapport dat voor u ligt is het resultaat van maandenlang onderzoek naar de veroudering binnen de Baptistengemeenten. Wij hebben als studenten van de opleiding Godsdienst Pastoraal Werk ons afstudeeronderzoek aangegrepen om ons te verdiepen in de thematiek van de veroudering in de kerken. Om ons heen zien wij hoe de maatschappij op verschillende manieren reageert op de veroudering van de maatschappij. De pensioenleeftijd gaat langzaam omhoog, op tal van manieren wordt er gediscussieerd over de (her)inrichting van de zorg en sinds enkele jaren is er zelfs een politieke partij die zich richt op de rechten van de ouderen in de samenleving.

Al deze reacties lijken in schril contrast te staan met de kerken waar het vaak erg stil is als het gaat om dit onderwerp. Toch hebben ook kerken te maken met veroudering van haar leden en wij geloven dat dit in de toekomst alleen maar meer zal worden. Het is onze overtuiging dat kerken zich hierop zouden moeten voorbereiden.

Hoewel dit onderzoek gaat over de vergrijzing, hebben wij dit onderzoek als titel meegegeven:

'**Het zilveren fundament.** ***Een visie voor een ouder wordende kerk.'***

Met de keuze om te spreken over ouderen als 'het zilveren fundament' willen wij benadrukken dat ondanks de negatieve gevolgen, de veroudering ook enorme kansen en mogelijkheden biedt voor de kerken. Niet voor niets ziet de Bijbel ouderdom als een zegen. In dit rapport streven wij dan ook naar een balans waarin zowel de uitdagingen als ook de kansen van de vergrijzing een realistische plek krijgen.

Dit onderzoek zou niet mogelijk zijn geweest zonder de inzet van tal van mensen. Wij willen de secretarissen en gemeenteleiders bedanken voor de tijd die zij hebben genomen om de enquêtes in te vullen, een belangrijk onderdeel van het onderzoek. Ook willen wij de gemeenteleiders danken die meewerkten aan de interviews. Het delen van uw ervaringen en inzichten heeft ons enorm geholpen! Wij danken ook de deelnemers van het kennispanel. Ondanks de hoeveelheid tijd en energie die dit onderzoek vergde van de deelnemers kregen wij binnen een paar dagen voldoende toezeggingen voor het panel. Uw enthousiasme en betrokkenheid bij dit onderwerp heeft ons bemoedigd!

Tot slot willen wij een aantal personen in het bijzonder danken. Allereerst Monique van der Molen en Henriette Steenbergen voor hun hulp bij de afronding van het rapport. Daarnaast Wout Huizing voor zijn waardevolle adviezen en goede inzichten tijdens het onderzoek. En ook Nico Belo voor de opbouwende feedback tijdens ons onderzoek. En tot slot Han Jansen voor zijn hulp bij het verwerken van statistische gegevens en berekeningen in het onderzoek. Door zijn specifieke kennis en grondige manier van werken heeft hij ons enorm geholpen met het onderzoek.

Wij hopen dat dit onderzoek zal bijdragen aan enerzijds bewustwording omtrent de gevolgen van de vergrijzing. Maar dat het anderzijds ook handvatten weet te geven aan gemeenten om op een goede manier om te gaan met een ouder wordende kerk.

Ede, mei 2013.

Gerard Grit Thomas Steenbergen

Inhoudsopgave

Voorwoord 1

Inhoudsopgave 2

1. Samenvatting 3

2. Inleiding 4
2.1 Aanleiding en relevantie 4
2.2 Probleemstelling en doelstelling 4
2.3 Begrippen 5
2.4 Leeswijzer 5

3. Methoden 7
3.1 Literatuuronderzoek 7
3.2 Enquête 7
3.3 Interview 8
3.4 Kennispanel 9

4. Resultaten 11
4.1 Hulpvraag 1 11
4.2 Hulpvraag 2 13
4.3 Hulpvraag 3 14
4.4 Hulpvraag 4 15
4.5 Hulpvraag 5 17
4.6 Hulpvraag 6 18
4.7 Hulpvraag 7 19
4.8 Hulpvraag 8 20
4.9 Hulpvraag 9 21
4.10 Hulpvraag 10 22
4.11 Hulpvraag 11 25

5. Conclusies 26
5.1 Hoofdvraag 26
5.2 Deelvraag 1 26
5.3 Deelvraag 2 27
5.4 Deelvraag 3 28
5.5 Deelvraag 4 28

6. Aanbevelingen 30

7. Geraadpleegde literatuur 31

Bijlage 1 Projectplan 34
Bijlage 2 Enquête 38
Bijlage 3 Resultaten enquête 39
Bijlage 4 Interview 44
Bijlage 5 Uitwerking interviews 46
Bijlage 6 Kennispanel 70
Bijlage 7 Uitwerking kennispanel 71
Bijlage 8 Uitwerking positie van ouderen in de gemeente volgens de Bijbel 77
Bijlage 9 Uitwerking geestelijke behoeften van ouderen 85

1. Samenvatting

De vergrijzing in de samenleving brengt specifieke vragen en problemen met zich mee. Aangezien de kerk midden in de samenleving staat heeft deze ook te maken met de vergrijzing. Dit zal de komende jaren ook toenemen. Maar met welke gevolgen worden Baptistengemeenten door de vergrijzing geconfronteerd?

Met dit onderzoek willen wij de gevolgen van de vergrijzing voor de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland in kaart brengen. Daarnaast willen wij deze gemeenten handvatten geven om op een goede manier om te gaan met een ouder wordende kerk. Daarom hebben wij met dit onderzoek een antwoord gezocht op de volgende hoofdvraag: Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing voor de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland en hoe kunnen de gemeenten met deze gevolgen omgaan? Om deze vraag te beantwoorden hebben we vier onderzoeken uitgevoerd. Naast een uitgebreid literatuuronderzoek hebben we via een enquête eerst vastgesteld in hoeverre er sprake is van een ouder wordende kerk. Daarna zijn we door interviews in gesprek gegaan met vertegenwoordigers van gemeenten om deze informatie te interpreteren. Tot slot hebben we de informatie vanuit de enquête en de interviews gecontroleerd en geïnterpreteerd met een kennispanel. Naar aanleiding van deze onderzoeken hebben we geconcludeerd dat:

Het huidige percentage ouderen in de Unie van Baptistengemeenten in Nederland 20% is. Het percentage is in kleine gemeenten, met 32,9%, veel hoger, en in grote gemeenten met 10,5%, veel lager. De komende 10 jaar zal het percentage ouderen doorgroeien naar 27%. Echter in kleine gemeenten zal dit doorgroeien naar 36,6% en in grote gemeenten naar 13,1%. De negatieve gevolgen van deze groei zullen zijn dat er een tekort ontstaat aan vrijwilligers en raadsleden, dat de benodigde zorg voor ouderen groeit, dat er een kloof ontstaat tussen de verschillende generaties en dat de gemeente minder missionair zal zijn. De positieve gevolgen zullen zijn dat er een groeiende groep mensen de gemeente kan dienen met wijsheid, levenservaring, tijd en middelen zodat de gemeente een stabiel fundament heeft. Gemeenten lijken weinig stil te staan bij de gevolgen van de vergrijzing. De vergrijzing staat ver bij hen vandaan of men is tevreden met de manier waarop het nu gaat.

De gemeenten worden o.a. geadviseerd om visie en beleid te ontwikkelen voor de ouder wordende kerk. Mensen worden bezield en gepassioneerd als een gemeente duidelijke visie en beleid hebben ontwikkeld. Bovendien kan de gemeente hierdoor beter inspelen op de positieve en negatieve gevolgen van de ouder wordende kerk. Daarnaast worden gemeenten geadviseerd om aan te sluiten bij de geestelijke behoeften van ouderen. Hierdoor worden ouderen geholpen om te blijven groeien in hun geloof.

Het Seminarium wordt o.a. geadviseerd om ruimte te maken voor deze thematiek binnen de voorgangeropleiding zodat gemeentevoorgangers voorbereid zijn op de gevolgen van een ouder wordende kerk en bekwaam zijn om specifieke pastorale zorg te verlenen aan de groter wordende groep ouderen in de gemeente. Daarnaast wordt het Seminarium geadviseerd om gemeenten te helpen visie en beleid te ontwikkelen om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan.

2. Inleiding

2.1 Aanleiding en relevantie

In de maatschappij zien wij een dubbele vergrijzing. Enerzijds zijn er steeds meer ouderen, anderzijds leven deze ouderen ook langer. Dit brengt o.a. problemen met zich mee als het gaat om de beroepsbevolking, de zorgvraag die stijgt en vragen over de houdbaarheid van het pensioenstelsel. Wij vragen ons af welke gevolgen deze vergrijzing heeft voor de gemeenten die zijn aangesloten bij de Unie van Baptistengemeenten in Nederland, en hoe zij kan inspelen op deze ontwikkeling.

In gesprek met Wout Huizing van het Baptisten Seminarium zijn we tot de conclusie gekomen dat het goed zou zijn om een onderzoek te doen naar de gevolgen van de vergrijzing in de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland én de wijze waarop gemeenten hiermee omgaan. Alhoewel de opdrachtgever vanuit het Seminarium spreekt, richten wij ons met het onderzoek vooral op de gemeenten die verbonden zijn aan de Unie van Baptistengemeenten. De opdrachtgever beoogt te bereiken dat gemeenten zich bezinnen op de situatie dat een toenemend aantal leden van gemeenten 65-plus zijn. Hij hoopt dat gemeenten in de toekomst hiermee om zullen gaan op een manier die recht doet aan mensen in deze specifieke levensfase, vanuit het besef dat zij voluit deel (dienen) uit (te) maken van de gemeente van de Heer.

2.2 Probleemstelling en doelstelling

De vergrijzing in de samenleving brengt specifieke vragen en problemen met zich mee. Aangezien de kerk midden in de samenleving staat heeft zij ook te maken met de vergrijzing. Dit zal de komende jaren ook toenemen. Maar met welke gevolgen worden kerken door de vergrijzing geconfronteerd?

Hoofdvraag:
Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing voor de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland en hoe kunnen de gemeenten met deze gevolgen omgaan?

Deelvragen:

- Wat is het huidige percentage ouderen in de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland en hoe zal dit percentage de komende 10[1] jaar veranderen?
- Welke gevolgen heeft de vergrijzing voor de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland voor de manier waarop zij gemeente willen zijn?
- In hoeverre staan gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland stil bij de gevolgen van de vergrijzing en reageren zij op deze gevolgen?
- Hoe kunnen gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland met deze gevolgen omgaan?

Doelstelling:
Met dit onderzoek willen wij de gevolgen van de vergrijzing voor de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland in kaart brengen en deze gemeenten handvatten te geven om op een goede manier de vergrijzing een plek te geven in de gemeente.

1 Ondanks dat de vergrijzing over 25 jaar pas zijn top heeft bereikt kiezen wij voor een periode van 10 jaar om het behapbaar te maken voor gemeenten.

2.3 Begrippen

Ouderen: Mensen van 65 jaar of ouder. Wij kiezen hiervoor omdat dit (momenteel) de gerechtigde pensioenleeftijd is.
Vergrijzing: Toename van ouderen in de samenleving.
Unie van Baptistengemeenten: De Unie van Baptistengemeenten in Nederland is ontstaan in 1881. De Unie telt een kleine 12.000 leden, die aangesloten zijn bij een van de circa tachtig plaatselijke gemeenten.
Hulpvragen: In ons onderzoek zullen wij naast een hoofd- en deelvragen ook gebruik maken van een 11-tal hulpvragen. Door hulpvragen te beantwoorden, beantwoorden wij voor een deel de deelvragen. Hierdoor bouwen wij aan een compleet antwoord op de hoofdvraag.

2.4 Leeswijzer

Om dit rapport goed leesbaar te maken hebben wij gekozen voor een specifieke opbouw en structuur in dit rapport. In hoofdstuk één vindt u de samenvatting van het gehele onderzoek. In hoofdstuk twee worden de aanleiding en de relevantie van het onderzoek beschreven. Ook is hier ruimte voor de probleemstelling en doelstelling van dit onderzoek wat opgebouwd is in vier aparte onderzoeken: een literatuuronderzoek, een enquête, interviews en een kennispanel. In hoofdstuk drie vindt u een beschrijving van de opzet, doel en verantwoording van deze onderzoeken. In hoofdstuk vier gaan wij in op een 11-tal hulpvragen die wij gebruikt hebben voor dit onderzoek. Deze hulpvragen zijn met behulp van het praktisch theologisch model van Osmer tot stand gekomen.[2] De hulpvragen voor het onderzoek zijn:

Afbeelding 1: Praktisch-theologische cyclus van Richard Osmer

1. Een descriptief-empirische taak
Wat is de huidige verhouding ouderen in de Baptistengemeenten?
Wat is de verhouding ouderen in de gemeente over 10 jaar?
Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
Is er bij de Baptistengemeenten visie en beleid ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan?

2. Een interpretatieve taak
Wat is er vanuit andere wetenschappen te zeggen over de vergrijzing?
Waardoor ontstaan de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
Waarom is er veel/weinig visie en beleid in Baptistengemeenten ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan?

2 Richard R. Osmer, *Practical Theology, An introduction.* (Grand Rapids, Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2008) 4.

3. Een normatieve taak
Op wat voor wijze willen Baptisten gemeente zijn?
Wat is er ecclesiologisch te zeggen over de positie van ouderen in de gemeente?
Wat zijn de spirituele behoeften van ouderen en hoe kunnen gemeenten hierop aansluiten?

4. Een pragmatische taak
Hoe zouden Baptistengemeenten kunnen reageren op de gevolgen van de vergrijzing?
Hoe kan de uitkomst het best gecommuniceerd worden?

Iedere vraag wordt beantwoord met de relevante uitkomsten uit de diverse onderzoeken. De antwoorden van de 'pragmatische taak' zijn verwerkt in de conclusies en aanbevelingen van het onderzoek. In hoofdstuk vijf trekken wij de conclusies van ons onderzoek door antwoord te geven op de deelvragen en de hoofdvraag van het onderzoek. Wij hebben ervoor gekozen om dit kort en krachtig uit te werken. Voor de onderbouwing van de antwoorden verwijzen wij naar hoofdstuk vier en de bijlagen. Direct daarop volgt hoofdstuk zes waarin wij onze aanbevelingen beschrijven. Tot slot vindt u in hoofdstuk zeven een overzicht van de gebruikte literatuur.

Meerdere keren verwijzen wij voor extra informatie naar de bijlagen. In de bijlagen staan de verslagen van de verschillende onderzoeken. Om het rapport goed leesbaar te houden en omdat het rapport vanuit de opleiding niet groter mocht worden dan 30 pagina's hebben wij er voor gekozen deze verslagen niet toe te voegen aan het rapport. Maar omdat deze verslagen wel de bewijslast vormen voor onze argumentatie hebben wij deze geplaatst in de bijlagen.

3. Methoden

3.1 Literatuuronderzoek

Doel :
Het doel van het literatuuronderzoek was om ons door de literatuur te oriënteren op het onderwerp. Daarnaast was dit literatuuronderzoek een methode om nieuwe informatie te verzamelen voor specifieke hulpvragen.[3] Deze hulpvragen zijn:

- Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten? En waardoor ontstaan de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
- Wat is er vanuit andere wetenschappen te zeggen over de vergrijzing?
- Op wat voor wijze willen Baptisten gemeente zijn?
- Wat is er ecclesiologisch te zeggen over de positie van ouderen in de gemeente?
- Wat zijn de spirituele behoeften van ouderen en hoe kunnen gemeenten hierop aansluiten?

Verantwoording
Per deelvraag is er literatuur geselecteerd vanuit toonaangevende boeken, rapporten en onderzoeken. Er zijn meerdere boeken en rapporten geselecteerd om vanuit verschillende perspectieven een antwoord te krijgen. Om de juiste literatuur te selecteren voor de deelvraag: "Op wat voor wijze willen Baptisten gemeente zijn?" is er tevens advies gevraagd aan een docent van het Baptisten Seminarium. Een overzicht van de geselecteerde literatuur staat vermeld in de literatuurbijlage.

3.2 Enquête

Doel
Het doel van dit onderzoek was om in kaart te brengen in welke mate er sprake is van vergrijzing in de Unie van Baptistengemeenten in Nederland en wat de rol en taak is van ouderen binnen deze gemeenten. Door deze enquête wilden wij vooral onderzoeken hoe deze thematiek speelt op landelijk niveau. De vragenlijst kunt u vinden in de bijlagen. Met dit onderzoek wilden wij een antwoord krijgen op de volgende hulpvragen:

– Wat is de huidige verhouding ouderen in de Baptistengemeenten?
– Wat is de verhouding ouderen in de gemeente over 10 jaar?
– Is er bij de Baptistengemeenten visie en beleid ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan?

Verantwoording
Om een beeld te krijgen van de manier waarop deze thematiek speelt in de Unie van Baptistengemeenten hebben wij ervoor gekozen om deze enquête te versturen naar alle gemeenten die lid zijn van de Unie. Dit zijn in totaal 78 gemeenten. De enquêtes zijn verstuurd naar de secretarissen van iedere gemeente. Dit omdat zij in principe het best geïnformeerd zijn over de leeftijdsopbouw van hun gemeente. Om het invullen van deze enquête eenvoudiger te maken hebben wij gebruik gemaakt van een online enquête. Een link naar deze enquête werd via een nieuwsbrief van het Seminarium verstuurd naar alle secretarissen, inclusief een korte aanbeveling geschreven door onze opdrachtgever, Wout Huizing.
Om te voorkomen dat het invullen van deze enquête een tijdrovende klus zou worden hebben wij

3 Nel Verhoeven, *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs*. (Den Haag: Boom Lemma Uitgevers, 2008) 126-127.

vooral gebruik gemaakt van gesloten vragen. Waar dit mogelijk was hebben wij specifieke vraagtypes gebruikt zoals schaalvragen, numerieke vragen en procentuele verdelingen. Hierdoor was het mogelijk om ook open vragen eenvoudig in te vullen.

Voor de representativiteit van dit onderzoek hadden wij vooraf als doel gesteld dat minimaal 30% van de enquêtes ingevuld moest worden, dat zijn 24 enquêtes. Wij hebben dit percentage vastgesteld na advies te hebben gevraagd aan een docent Godsdienstsociologie en Onderzoek aan de CHE. Uiteindelijk hebben wij 30 reacties gekregen op de enquête. Er waren drie gemeenten die de enquête twee keer ingevuld hebben. Hierdoor bleven er uiteindelijk 27 enquêtes over die wij gebruikt hebben voor de beantwoording van de (deel)vragen, wat neerkomt op een percentage van 35% van de gemeenten.

Aangezien de populatie waarin wij onderzoek doen vrij klein is (78 gemeenten) is het van belang een zo hoog mogelijk responspercentage te krijgen.[4] Nu wij een responspercentage van 35% hebben, hebben wij ook gekeken naar de betrouwbaarheid van dit onderzoek. Door gebruik te maken van een steekproefcalculator[5] hebben wij gekeken naar de foutenmarge van dit onderzoek. Daaruit blijkt dat, mocht dit onderzoek herhaald worden, de kans 84,65% is dat de uitkomst vergelijkbaar zal zijn.[6] Gesteund door deze cijfers vertrouwen wij er op dat de gegevens uit dit onderzoek een realistische indicatie vormt voor de manier waarop deze thematiek speelt.

Zoals eerder al benoemd was het doel van deze enquête onder andere om te kijken in welke mate de vergrijzing speelt binnen de gemeenten. Dit hebben wij gedaan door via deze enquête gegevens op te vragen over de leeftijdsopbouw van leden in een gemeente. Aan de hand van deze cijfers wilden wij duidelijk maken in welke mate de vergrijzing nu speelt, en in welke mate de vergrijzing over 10 jaar zal spelen. Om er zeker van te zijn dat dit goed berekend wordt hebben wij de cijfers aan een deskundige voorgelegd, een voormalig wiskundedocent. Alle berekeningen en formules in dit rapport zijn in overleg met de deskundige tot stand gekomen.

3.3 Interview

Doel

Tijdens het derde onderzoek hebben wij vertegenwoordigers van Baptistengemeenten geïnterviewd om te onderzoeken hoe gemeenten met de vergrijzing omgaan. Bij de enquête hebben we zoveel mogelijk meetbare gegevens verzameld en tijdens dit onderzoek hebben we deze gegevens geïnterpreteerd.

Met dit onderzoek wilden wij antwoord vinden op een aantal specifieke hulpvragen. Deze vragen zijn:

- Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
- Waardoor ontstaan de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
- Waarom is er veel/weinig visie en beleid in Baptistengemeenten ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan?
- Hoe kunnen Baptistengemeenten reageren op de gevolgen van de vergrijzing?

4 Mark Saunders and Philip Lewis and Adrian Thornhill, *Methoden en technieken van onderzoek* (Amsterdam: Pearson Education, 2006) 164.

5 Via sites als www.checkmarket.com en http://www.journalinks.be, accessed May 17, 2013.

6 Hierbij hebben wij gekozen voor een betrouwbaarheidsniveau van 95%. Een cijfer dat over het algemeen wordt aangehouden bij onderzoeken, zie ook: Saunders, Lewis en Thornhill, *Methoden en technieken van onderzoek,* 164.

Verantwoording
Er zijn volgens Verhoeven drie basisvormen om een interview te onderscheiden.[7] Wij maakten tijdens dit onderzoek gebruik van een halfgestructureerde interview. Dit betekent dat we gebruik maakten van een onderwerpenlijst, maar dat er ook ruimte was voor eigen inbreng. We kozen voor deze methode om aan de ene kant een duidelijk doel te hebben, maar aan de andere kant de vrijheid te hebben om tijdens het interview extra verdiepende vragen te stellen.

Afbeelding 2: spreidingsgebied van de geselecteerde gemeenten

Voor de representativiteit van dit onderzoek hadden wij als doel gesteld dat we 10% van de gemeenten wilden interviewen. Omdat er in totaal 78 Baptistengemeenten zijn hebben we acht gemeenten geselecteerd. Deze gemeenten zijn in overleg met de opdrachtgever uitgekozen. Een belangrijk selectiekenmerk was dat de gekozen gemeenten representatief zouden zijn voor een doorsnee Baptisten gemeente. Mede vanuit de uitslag van de enquête hebben we gemeenten geselecteerd met de volgende kenmerken:

- 2 gemeenten met een hoog percentage ouderen
- 2 gemeenten met een laag percentage ouderen
- 2 gemeenten die geen beleid en/of visie hebben over de ouder wordende kerk
- 2 gemeenten die wel beleid en/of visie hebben of waar ouderen een belangrijke plek innemen in het vrijwilligerswerk of tijdens de zondagse dienst.

Een overzicht van de geselecteerde gemeenten staan beschreven in de bijlagen.

3.4 Kennispanel

Doel
Tijdens dit onderzoek wilden wij door middel van een panel in gesprek gaan met diverse (ervaring)deskundigen op het gebied van ouderen in de gemeente. Wij wilden verkregen informatie vanuit de literatuurstudie, enquête en interviews controleren en interpreteren. Een verslag van dit panel vindt u in de bijlagen.

7 Verhoeven, *Wat is onderzoek?*, 124 – 128.

Deelvragen
Naast het controleren en interpreteren van eerder verkregen informatie, wilden wij door middel van dit onderzoek ook antwoorden vinden op de volgende hulpvragen:

- Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
- Waarom is er veel/weinig visie en beleid in Baptistengemeenten ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan?
- Wat zijn de spirituele behoeften van ouderen en hoe kunnen gemeenten hierop aansluiten
- Hoe zouden Baptistengemeenten kunnen reageren op de gevolgen van de vergrijzing?

Verantwoording
Voor dit onderzoek hebben wij zes leden bereidt kunnen vinden om mee te werken aan dit onderzoek. Daarnaast waren de opdrachtgever en wijzelf aanwezig waardoor we met een groep van 9 personen dit panel in gingen.

De mensen die in dit panel zaten waren mensen die zelf ervaring hebben met de vorming van visie en beleid betreffende ouderen in gemeente en/of behoorden zelf tot de groep ouderen in de gemeente. Zodoende werd er een groep gevormd van mensen die vanuit hun eigen ervaring konden vertellen over dit onderwerp. Bij het samenstellen van de groep streefden wij ernaar om tot een goede verdeling te komen tussen mannen en vrouwen. Ook wilden wij dat de panelleden uit verschillende delen van het land kwamen om een zo representatief mogelijk beeld te creëren.

Het panel is één keer bijeen gekomen. Tijdens deze bijeenkomst, die zo'n drie uur duurde, waren er verschillende gespreksronden waarin er aan de hand van diverse vragen ruimte was voor discussie. Deze vragen hadden wij van te voren opgesteld en waren ook (in andere bewoording) ter sprake gebracht in de enquête en tijdens de interviews met gemeentevertegenwoordigers. Op deze manier konden wij eerder verkregen informatie controleren en beter interpreteren. Daarnaast kregen wij op deze manier ook nieuwe inzichten en antwoorden op de eerder gestelde vragen.

Verloop
Tijdens het panel zijn de volgende vragen ter sprake gekomen:

- Wat is het huidige percentage ouderen in de Baptistengemeenten, en hoe zal dit percentage de komende 10 jaar veranderen?
- Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
- Wat merkt u zelf van de gevolgen van deze vergrijzing? Hoe denkt u hierover?
- Hoe zouden Baptistengemeenten volgen u moeten reageren op het feit dat zij te maken krijgen met een groeiende groep ouderen in hun gemeenten?
- In hoeverre is er volgens u visie en beleid in Baptistengemeenten ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan?
- Wat zijn specifieke aandachtspunten volgens u als het gaat om de geestelijke behoeften van ouderen en hoe kunnen gemeenten hierop aansluiten?

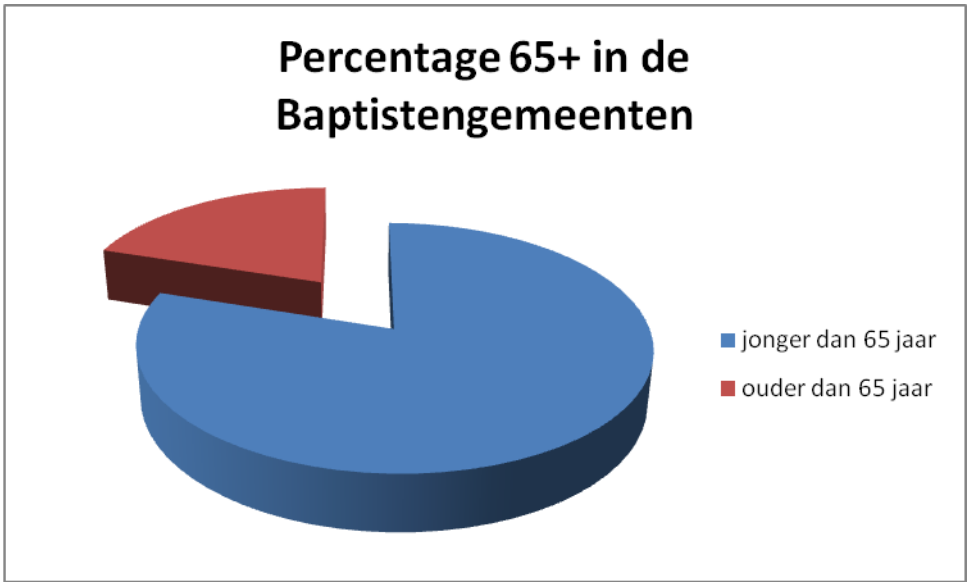
Bij iedere vraag hebben wij het panel eerst gevraagd een antwoord te formuleren vanuit hun eigen ervaringen en inzichten. Na hierover gesproken te hebben presenteerden wij de voorlopige resultaten en antwoorden vanuit ons onderzoek. Tot slot gingen we hierover met elkaar in discussie. Op deze manier was er voor het panel ruimte om eigen inzichten in te brengen, voorlopige resultaten van ons onderzoek te interpreteren en deze te controleren.

4. Resultaten

4.1 Hulpvraag 1

Wat is de huidige verhouding ouderen in de Baptistengemeenten?

Door middel van de enquête hebben wij gemeenten gevraagd inzicht te geven in de leeftijdsopbouw van de gemeente. Zo hebben wij onder andere gevraagd wat het totaal aantal leden in de gemeente is en hoeveel van de leden 65 jaar of ouder is.[8] Met leden bedoelen wij alle mensen die verbonden zijn aan de gemeente, dus ook vrienden en kinderen.
Zoals bij punt 3.2 al beschreven hebben in totaal 27 gemeenten de enquête goed ingevuld. Deze gemeenten vertegenwoordigen 6064 mensen. Uit de gegevens van deze gemeenten komt het volgende antwoord:

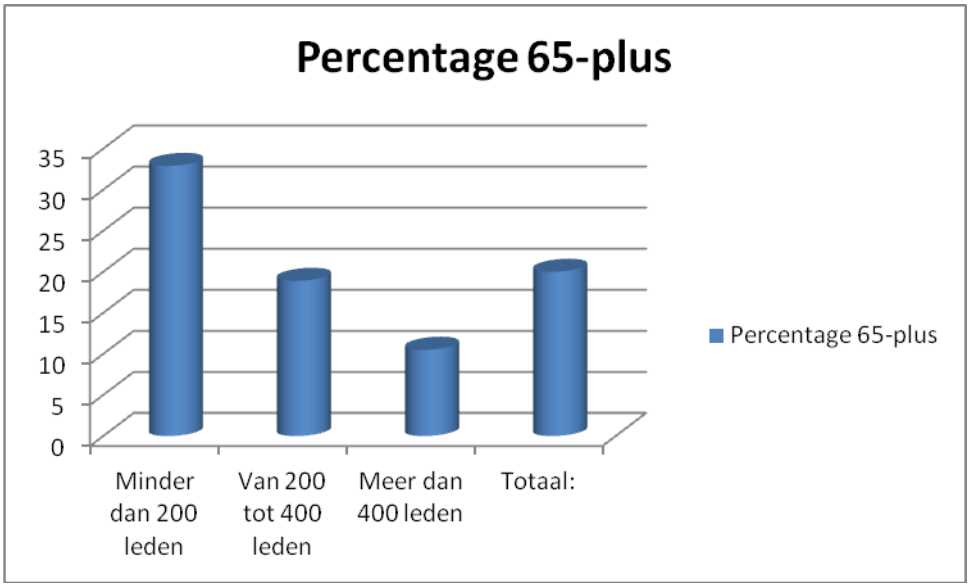

Totaal aantal leden.	Aantal 65+	Percentage
6064	1212	20

De uitkomst van deze steekproef is dat 20% van de mensen verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland 65 jaar of ouder is. Met dit percentage zitten de gemeenten iets boven het landelijk gemiddelde.[9] Belangrijke kanttekening is dat het percentage ouderen nogal verschilt per gemeente. Vooral de kleinere gemeenten, gemeenten tot 200 leden, hebben relatief meer ouderen terwijl de grotere gemeenten, gemeenten vanaf 400 leden, relatief weinig ouderen hebben. Zo is het mogelijk dat een beperkt aantal grote gemeenten de verhouding binnen de Unie flink beïnvloeden. Om die reden is het nuttig om bij het beantwoorden van deze vraag onderscheid te maken in de grote van gemeenten. In de volgende grafiek wordt dat onderscheid gemaakt:

8 Met mensen in de gemeente doelen wij op alle mensen die in de gemeente aanwezig zijn en verbonden zijn aan de gemeente. Dit kunnen dus kinderen zijn, maar ook vrienden, doopleden etc.

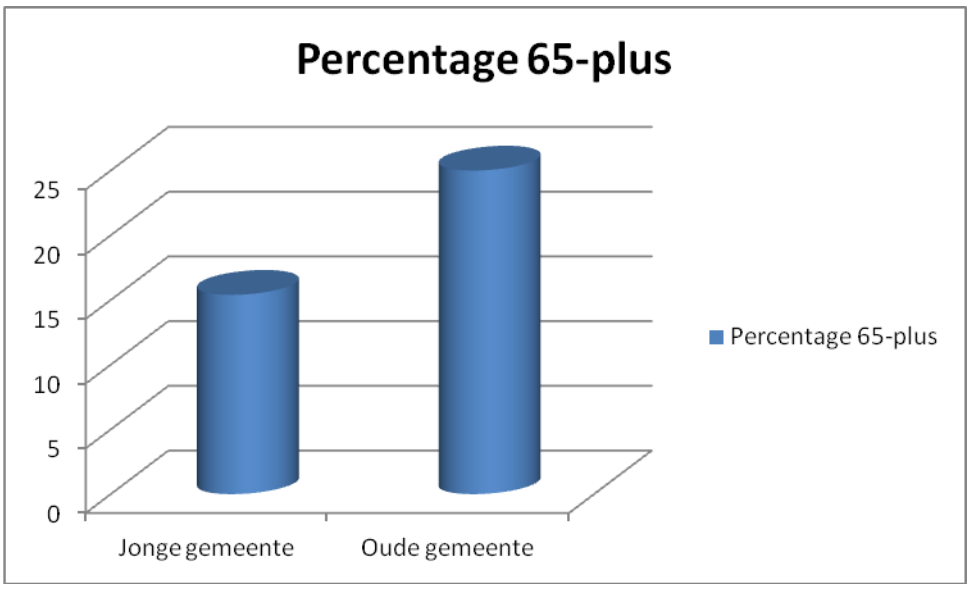
9 Centraal Bureau voor de Statistiek. “Bevolkingsprognose 2010–2060: sterkere vergrijzing, langere levensduur”. Den Haag: CBS, 2010. http://www.cbs.nl/NR/rdonlyres/389D62E2-7205-42C3-956F-33E17CFE6433/0/2011k1b15p16art.pdf accessed May 10, 2013

Type gemeente	Aantal leden	Aantal 65-plus	Percentage 65-plus
Minder dan 200 leden	1653	544	32,9
Van 200 tot 400 leden	2445	462	18,9
Meer dan 400 leden	1966	206	10,5
Totaal:	6064	1212	20

Uit deze cijfers blijkt dat vooral de kleinere gemeenten nu al te maken hebben met een hoog percentage ouderen. Dit is ook de grootste categorie gemeenten in ons onderzoek, meer dan de helft van de enquêtes werden ingevuld door de kleinere gemeenten. Op landelijk niveau binnen de Unie ligt het percentage een stuk lager, vooral door de grotere gemeenten die een stuk minder ouderen hebben.

Naast onderscheid te hebben gemaakt in het ledenaantal van de gemeenten, hebben wij ook gekeken naar de leeftijd van de gemeente. Is het zo dat oudere gemeente relatief meer ouderen in de gemeente hebben dan jonge gemeenten? We hebben de grens op 50 jaar gelegd, waardoor gemeenten die voor 1963 zijn opgericht onder de categorie 'oude gemeente' vallen. Gemeenten die in 1963 of later zijn opgericht vallen onder de categorie 'jonge gemeente'. Van één gemeente hebben we helaas niet kunnen achterhalen wanneer deze gesticht is waardoor het totaal aantal leden minder is dan in de vorige tabel. Het verschil in het percentage is in de volgende grafiek en tabel beschreven:

Type gemeente	Aantal leden	Aantal 65-plus	Percentage 65-plus
Jonge gemeente	3371	519	15,4
Oude gemeente	2589	648	25

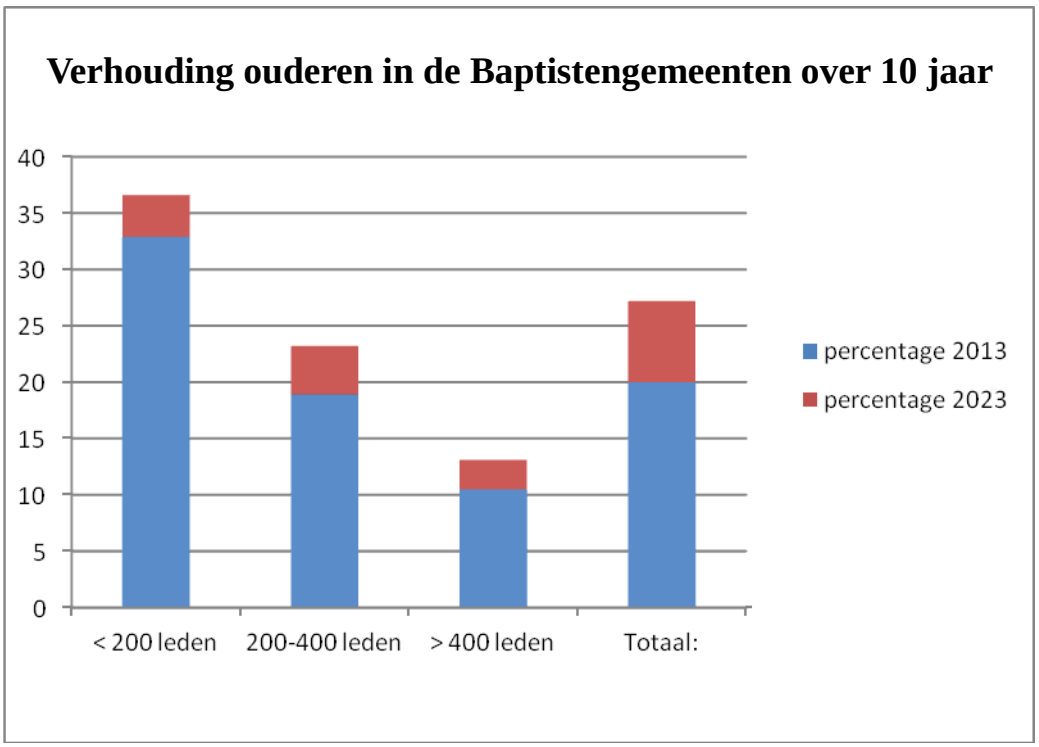
Hieruit blijkt dus dat de vergrijzing in de gemeenten die ouder dan 50 jaar zijn een stuk groter is dan in de jongere gemeenten.

4.2 Hulpvraag 2

Wat is de verhouding ouderen in de Baptisten gemeente over 10 jaar?

Ook voor deze vraag hebben wij gebruik gemaakt van de enquête. In totaal hebben 27 gemeenten de enquête ingevuld maar er waren 23 gemeenten die voldoende informatie gaven om hulpvraag 2 te kunnen beantwoorden. Hierdoor maken wij bij deze vraag gebruik van de gegevens die deze 23 gemeenten hebben gegeven. Hieruit kan het volgende worden opgemaakt:

Type gemeente	Aantal leden 2013	Percentage 65-plus 2013	Aantal leden 2023	Aantal 65-plus	Percentage 65-plus
Minder dan 200 leden	1416	36,7	1562	571	36,6
Van 200 tot 400 leden	2445	18,9	2623	607	23,2
Meer dan 400 leden	966	16,5	1083	251	13,1
Totaal:	4827	23,6	5268	1432	27,2

Uit deze steekproef blijkt dus dat over tien jaar 27,2% van de mensen verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland 65 jaar of ouder is. Ook hierin zien we grote verschillen tussen gemeenten.

4.3 Hulpvraag 3

Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?

Aan de vertegenwoordigers van Baptistengemeenten is, door middel van een interview, gevraagd wat de gevolgen zullen zijn van een ouder wordende kerk. Ook hebben wij deze vraag voorgelegd aan het kennispanel. Deze gevolgen zijn onderverdeeld in positieve gevolgen en negatieve gevolgen voor een plaatselijke gemeente.

Negatieve gevolgen

Tekort aan vrijwilligers en raadsleden:
Bijna alle vertegenwoordigers van de geïnterviewde gemeenten denken dat het bij een ouder wordende kerk steeds moeilijker wordt om vrijwilligers te vinden voor bedieningen in de gemeente. Vooral in specifieke bedieningen zoals de technische functies of het brengen en ophalen van de ouderen voor de zondagse diensten. Ook wordt er verwacht dat het steeds moeilijker zal zijn om geschikte raadsleden te vinden. Er zal een steeds groter beroep gedaan worden op een jongere groep mensen die percentueel steeds kleiner zal worden.

Groeiende zorg aan ouderen:
Doordat er procentueel meer ouderen zijn zal er ook steeds meer gerichte (pastorale) zorg nodig zijn voor deze groep. Het is nog maar de vraag of gemeenten de verwachtingen van de ouderen in de toekomst nog kunnen vervullen. Vanuit het kennispanel werd dit aangevuld door er op te wijzen dat gemeenten wellicht steeds meer te maken zullen krijgen met een groeiende vraag naar praktische zorg.

Kloof tussen de verschillende generaties
Bij een groeiende groep ouderen in de gemeente is het mogelijk dat een gemeente ervoor kiest om zich volledig te richten op de jongere generatie. Door deze koers kan er volgens de geïnterviewden een kloof ontstaan tussen de verschillende generaties. Ouderen blijven de gemeente in de meeste gevallen wel trouw, maar hebben het gevoel dat ze er niet meer toe doen. Alle aandacht en middelen worden besteed aan de jongeren wat kan leiden tot onbegrip, ontevredenheid en frustratie.
Maar ook zonder zich specifiek te richten op ouderen krijgen gemeenten te maken met een kloof tussen de generaties. Dat beeld komt zowel vanuit de interviews als vanuit het kennispanel naar voren. Veel gemeenten merken dit bijvoorbeeld bij het samenstellen van de liturgie. Jongeren zingen liever andere liederen dan ouderen mooi vinden.

Meer naar binnen gericht, minder missionair
Een laatste negatieve gevolg is dat een gemeente meer en meer naar binnen gericht zal worden. Binnen de gemeente wordt goed voor elkaar gezorgd, maar er voegen zich nog maar nauwelijks nieuwe mensen toe aan de gemeente. Vanuit het kennispanel werd daaraan toegevoegd dat ouderen soms de neiging kunnen hebben om het missionaire werk op de jongere generatie af te schuiven.

Positieve gevolgen
Groeiende wijsheid en levenservaring binnen de gemeente
Een gevolg van een ouder wordende kerk is dat er meer mensen in de gemeente zijn die veel wijsheid, kennis en levenservaring hebben. Ouderen hebben al veel meegemaakt op allerlei gebieden van het leven en kunnen dit delen met de jongere generaties. Ouderen kunnen dit doen door persoonlijke, coachende gesprekken maar ook publiekelijk via getuigenissen in de kerk.

Een stabiele gemeenschap:
Ouderen zijn een fundament van de gemeente. Ze zijn betrouwbaar in de taken die ze doen en ze bezoeken, of het nu goed gaat of niet, trouw de diensten van de gemeente. Ouderen geven de gemeente een financiële basis doordat ze met regelmaat geld geven. Dit geeft de gemeente stabiliteit en mogelijkheden om te investeren.

Meer gemeenteleden met tijd en mogelijkheden
Volgens gegevens van het CBS worden Nederlanders gemiddeld 80 jaar.[10] Daarnaast blijven mensen door de betere gezondheidszorg langer gezond. Dit betekent dat gemeenteleden na hun pensionering gemiddeld nog 15 jaar actief kunnen zijn binnen de gemeente. Deze groep heeft een enorme potentie om de belangrijke taken binnen de gemeente op te pakken. Een groot voordeel van de gepensioneerden is dat ze overdag ook een bijdrage aan de gemeente kunnen leveren. En daarnaast hebben zij simpelweg meer tijd voor deze taken dan jongeren die een fulltime baan hebben.

4.4 Hulpvraag 4

Is er bij de Baptistengemeenten visie en beleid ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan?

Deze vraag hebben wij allereerst gesteld aan alle gemeenten door middel van de enquête. De ingevulde enquêtes geven een eenduidig antwoord. Slechts een klein aantal gemeenten hebben

10 Gemiddelde leeftijd in 2011. Mannen worden gemiddeld 78,9 jaar en vrouwen worden gemiddeld 82,9 jaar: Internetbron http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/vergrijzing/publicaties/artikelen/archief/2012/2012-3675-wm.htm, accessed May 13, 2013.

ingevuld dat zij beleidsdocumenten hebben die gaan over de ouderen in de gemeente en/of ouderenpastoraat.

Vervolgens hebben wij ook gekeken of gemeenten visie omtrent de ouder wordende gemeente schriftelijk hebben vastgelegd. Het blijkt dat geen enkele gemeente visie op papier heeft staan over hoe de kerk de groeiende groep ouderen een plek kan bieden. Deels kan dit verklaard worden omdat een aantal gemeenten te maken hebben met een relatief kleine groep ouderen. Maar een groot deel van de gemeenten die de enquête invulden blijken te maken te hebben met een hoog percentage ouderen.

Zodoende komt er uit de enquête een eenduidig beeld naar voren dat de gemeenten weinig tot geen visie of beleid hebben ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan. Om dieper in te gaan op deze gegevens hebben wij deze vraag meegenomen tijdens de interviews en het kennispanel. Uit de interviews en het kennispanel kwam hetzelfde beeld naar voren: er is weinig geschreven beleid of visie gewijd aan de gevolgen van de vergrijzing in de gemeente. Wel is het zo

dat vrijwel iedere gemeente activiteiten heeft ontwikkeld voor ouderen. We merkten dat deze activiteiten vaak relatief 'spontane' activiteiten zijn. Mensen zien een gebrek of een nood ontstaan en springen daarop in door een activiteit te ontplooien. Hoewel dit soms goede ideeën zijn die een positieve uitwerking hebben, ontbreekt er een bredere visie achter deze activiteiten.
De resultaten uit ons onderzoek laten zien dat er weinig tot geen beleid of visie ontwikkeld is binnen de Baptistengemeenten om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan. Wel hebben een klein aantal gemeenten activiteiten georganiseerd voor ouderen in de gemeente en/of ouderenpastoraat.

4.5 Hulpvraag 5

Wat is er vanuit andere wetenschappen te zeggen over de vergrijzing?

We leven in een ouder wordende samenleving. Meer mensen worden ouder dan ooit te voren, en daarmee ontstaat er een unieke situatie. Niet alleen worden er meer mensen oud, mensen leven gemiddeld ook steeds langer. Zo lag de levensverwachting in het oude Rome en Griekenland op slechts 20 jaar. Tijdens de middeleeuwen in Europa was de levensverwachting 30 jaar. Rond 1900 was de gemiddelde leeftijd in Amerika gegroeid naar 47 jaar. En in 1990 is het gegroeid naar 75 jaar. De verwachting is dat het de komende jaren alleen maar gaat stijgen.[11] Dit wordt wel de dubbele vergrijzing genoemd.[12] Met een gemiddelde leeftijd van 80 jaar hebben ouderen na hun pensionering nog zo'n 10-15 jaar in goede gezondheid te leven. Een klein deel van de 65+ werkt nog (1%) en 40% is actief als vrijwilliger.[13] Op dit moment is 15% van de samenleving ouder dan 65 jaar. Binnen 10-15 jaar zal dit percentage doorgroeien naar 25%.[14]

Biologisch gezien verandert er veel als mensen ouder worden. Het proces van ouder worden vertegenwoordigt een progressieve, onherstelbare verandering wat plaatsvindt in cellen, organen en het gehele organisme. Biologisch gezien verhoogt ouderdom de kans op overlijden logaritmisch. De kans op overlijden verdubbelt elke 8,5 jaar.[15]

Vanuit de gerontologie[16] schrijft Jan Baars over de levensloop die uitgestippeld is in de maatschappij. Door de modernisering van samenleving hebben we ons leven ingedeeld in een chronologische tijd. Op basis van de gemiddelde levensduur van een mens is er een gewenste levensloop uitgestippeld op basis van verschillende fasen. Eerst de kindertijd, gevolgd door de school- en studietijd, een lange periode van werken en tot slot is er de fase van de ouderdom. Het blijkt erg lastig om de verschillende fasen in het leven te doen laten aansluiten bij de natuurlijke levensfasen of de biologische leeftijd. Dat is de reden waarom de samenleving, aan de hand van leeftijd, bepaalt wanneer iemand in welke fase zit.[17] Niet de natuur bepaalt wanneer je volwassen bent, maar een wet legt de grens op 18 jaar. Datzelfde geldt ook voor de pensioenleeftijd. Deze indeling hoeft uiteraard niet overeen te komen met de natuurlijke levensfase waarin iemand verkeert. Het is maar de vraag of iemand van 65 er lichamelijk inderdaad aan toe is om met

11 Richard H. Gentzler Jr., *Designing an Older Adult Ministry* (Nashville, TN: Discipleship Resources, 1999) 5-6.
12 Wout Huizing "Een aanzet voor bezinning over de plaats van ouderen binnen Baptistengemeenten in Nederland." *Baptisten.nu*, juli 2012: 11. 17.
13 Dick Kits and Hedda Schut, *Het nieuwe oud, Wat ouder worden boeiend maakt* (Gorinchem: Kroese Kits Uitgeverij, 2011) 53.
14 Centraal Bureau voor de Statistiek. "Bevolkingsprognose 2010–2060: sterkere vergrijzing, langere levensduur", Den Haag: CBS, 17 december 2010.
15 W.C. Bier, *Aging, Its Challence to the Individual and to Society (*New York: Fordham university press, 1974) 47-60.
16 Gerontologie is de wetenschappelijke benadering van het ouder worden, Kits en Schut, *Het nieuwe oud*, 10.
17 J. Baars, *Het nieuwe ouder worden. Paradoxen en perspectieven van leven in de tijd* (Amsterdam: Uitgeverij SWP, 2006) 18-19.

pensioen te gaan. Voor de één zal dat moment eerder zijn, voor de ander zal dat moment later zijn, zeker nu we door de betere gezondheidszorg steeds langer gezond blijven.

In de levensloop van de moderne samenleving wordt ouderdom verbonden aan de pensionering.[18] Iemand die met pensioen gaat is oud en kan niet meer werken. Dit idee is een verouderd beeld, maar het leeft nog steeds in de samenleving. Mannen die tussen 1901 en 1910 geboren werden brachten gemiddeld 45 jaar door in een betaalde baan, terwijl hun levensverwachting 56 jaar was.[19] Velen werkten tot hun dood, en degene die wel konden stoppen met werken, waren lichamelijk op en konden inderdaad niet meer werken. Inmiddels is de situatie flink veranderd. Mensen die geboren zijn tussen 1951 en 1960 hebben een levensverwachting van 76 jaar, terwijl zij niet langer werken dan 40 jaar.[20] Dit heeft tot gevolg dat de ouderen van nu vaak nog 15-20 jaar aan leven voor zich hebben ná hun pensioen. Vanuit de gerontologie gezien is de vergrijzing er dus vooral omdat de samenleving het leven heeft ingedeeld aan de hand van een chronologische tijd. Daardoor zijn er veel mensen 'oud' omdat er veel mensen met pensioen zijn.

Tijdens de interviews ontdekten we dat veel gemeenten ouderen indelen op basis van leeftijdcategorie. Gedacht wordt dat ouderen in de leeftijd van 65-75 jaar actief zijn en dat ouderen die ouder zijn dan 75 jaar meer hulpbehoevend zijn. Volgens de literatuur zou het beter zijn als gemeenten ouderen gaan indelen op basis van mogelijkheden.[21] In de gemeente zijn er mensen van 70 jaar die zorg nodig hebben en mensen van 85 jaar die volledig zelfstandig wonen en nog functioneren in de kerk. Dat is volgens onderzoek ook de manier waarop ouderen zichzelf zien. Een studie van the National Council on the Aging heeft geconcludeerd dat 51 procent van de mensen tussen de 65 en 74 zichzelf zien als jong. Daarnaast ziet maar 68% van de mensen boven de 75 jaar zichzelf als oud.[22] Ook verkeren veel ouderen in een goede gezondheid. 71% van de ouderen zegt dat hun gezondheid goed, tot zeer goed is.[23] Dit betekent dat we mensen niet in categorieën van leeftijd kunnen plaatsen, maar beter in categorieën van mogelijkheden.

Vanuit de sociologie wordt ouderdom vooral bekeken vanuit de interactie met de veranderende sociale context. De reden waarom ouderen veranderen heeft te maken met de maatschappelijke structuren en de persoonlijke aanpassingen hierop.[24] De pensionering is dan ook een belangrijke verandering in het leven van een oudere. Daarnaast speelt het gevoel van gezondheid en welzijn een belangrijke rol in het gedrag van ouderen.

4.6 Hulpvraag 6

Waardoor ontstaan de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?

Maatschappelijke ontwikkelingen
In sommige gebieden in Nederland zijn er procentueel meer ouderen dan in andere gebieden. Vooral in het noorden is de vergrijzing demografisch bepaald. Er zijn 'krimpgemeenten', dat zijn

18 Baars, *Het nieuwe ouder worden*, 43.
19 Baars, *Het nieuwe ouder worden*, 44.
20 Baars, *Het nieuwe ouder worden*, 44.
21 Zie bijvoorbeeld: Donald Koepke, *Ministering to Older Adults: The Building Blocks* (Binghamton, NY: The Haworth Pastoral Press, 2005) 51. of Gentzler Jr., *Disigning an older Adult Ministry*, 24-25.
22 Gentzler Jr., *Designing an older Adult Ministry*. 6-7.
23 Koepke, *Ministering to Older Adults*, 9. Koepke verwijst naar een onderzoek van N.E. Cutler uit 2002 met de titel: *Americans perceptions of aging in the 21st century.*
24 Bier, *Aging*, 61-71.

burgerlijke gemeenten waar al steeds minder jongeren zijn.[25] Deze vergrijzing wordt volgens het kennispanel dan ook zichtbaar in de kerkelijke gemeente.

Daarnaast hebben ook andere ontwikkelingen een grote invloed op de gemeente. Landelijk daalt het aantal totale kerkleden in Nederland snel. Van 75% in 1970 naar 45% in 2005.[26] Daarnaast is er sprake van een groeiende 'buitenkerkelijke religiositeit'. Dit zijn mensen die zichzelf wel beschouwen als religieus naar niet lid zijn van een kerkelijk gemeente.[27]

Ontwikkelingen binnen de gemeente
Vertegenwoordigers van gemeenten die nu al te maken hebben met de vergrijzing wijzen in de interviews vooral naar ontwikkelingen binnen de kerk. Zo vergrijzen volgens hen vaak de gemeenten die geen missionaire houding hebben. Als de gemeente sterk naar binnen gericht is, zal de gemeente minder snel groeien.

Ook werd er gewezen op het feit dat sommige gemeenten geen aandacht geven aan jongeren en kinderen. Deze gemeenten kunnen terecht komen in een vicieuze cirkel. Doordat er weinig kinderen zijn wordt er gestopt met het kinderwerk met als gevolg dat de laatste ouders met kinderen ook de gemeente verlaten.

Geen duidelijke visie en missie
Er zijn gemeenten waar eerder een hoger percentage ouderen was, maar waar er nu sprake is van verjonging. De vraag is: 'Wat was het keerpunt?' Vaak kan het keerpunt zijn dat er een duidelijke visie ontwikkeld is. Dat een groep enthousiaste mensen gaat 'dromen'. Waar willen we als gemeente heen? En als daar een antwoord op geformuleerd is, dan komt er wat op gang. Mensen worden enthousiast en gaan zich inzetten voor de gemeente. Dat hoeven niet enkel jongeren te zijn, maar juist ook ouderen kunnen meedenken over de visie, en ingezet worden om de visie tot uiting te brengen in de gemeente.

4.7 Hulpvraag 7

Waarom is er veel/weinig visie en beleid in Baptistengemeenten ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan?

Zoals bij 4.4 al beschreven zijn we tot de conclusie gekomen dat er weinig visie of beleid ontwikkeld is in Baptistengemeenten om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan. Hierna zijn we op zoek gegaan naar de reden hierachter. Waarom is er weinig visie en beleid?
Voor deze vraag hebben wij vooral gebruik gemaakt van de input door middel van interviews en het kennispanel. Hieruit kwamen een aantal redenen naar voren:

25 Volgens een onderzoek van het CBS: "Bevolkingstrends Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland" Jaargang 59 – 1e kwartaal 2011 http://www.cbs.nl/nr/rdonlyres/476f84a8-b876-43b4-aa21-350338c052eb/0/2011k1b15pub.pdf, accessed May 15, 2013

26 Pieter Boersma en Stefan Paas, comp., *Onder Spanning, Een veelzijdige kijk op veranderingen in kerk en samenleving* (Utrecht, Uitgeverij Kok, 2011) 21-22.

27 Boersema en Paas, *Onder spanning* 24-25.

- Volgens een aantal geïnterviewden speelt de vergrijzing momenteel nog te weinig in de gemeente om er specifiek beleid op te gaan maken. Het is nu nog niet noodzakelijk, wellicht zou dit in de toekomst moeten gebeuren als de vergrijzing doorzet.
- De meerderheid van de geïnterviewde gemeenten zijn tevreden met de spontaniteit waarmee de zorg voor ouderen tot stand komt, iets wat niet afgeremd moet worden door alles op papier vast te leggen.
- Gemeenten komen er niet toe om beleid te schrijven. Gemeenten weten niet waar te beginnen als het om het schrijven van beleid omtrent de vergrijzing gaat. Opvallend is dat gemeenten hierin weinig steun van buitenaf krijgen. Gemeenten die wel beleid willen ontwikkelen specifiek gericht op de vergrijzing hebben soms het gevoel dat zij het wiel opnieuw moeten uitvinden.
- Veel Baptistengemeenten hebben niet de mogelijkheden om naast hun werkzaamheden bezig te zijn met beleid voor ouderen. Dit kan komen omdat het te druk is, er moeten al te veel taken worden verricht door te weinig mensen. Maar het kan ook zijn dat oudsten teveel bezig zijn met activiteiten waar ze eigenlijk niet verantwoordelijk voor zijn.
- Tot slot hoorden wij regelmatig dat er geen specifiek beleid of visie is omtrent de vergrijzing en de gevolgen daarvan omdat ouderen niet gezien worden als een specifieke groep in de gemeente. De gemeente is één familie, één groep. Visie en beleid wordt opgesteld voor deze hele groep. Ouderen vormen geen 'aparte' groep, waardoor er ook geen 'aparte' visie of beleid wordt opgesteld voor ouderen.

Deze resultaten laten dus zien dat er diverse redenen zijn waarom gemeenten geen beleid of visie ontwikkeld hebben om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan. Sommige gemeenten zien de noodzaak van het schrijven van beleid en visie niet. Andere gemeenten zien die noodzaak wel maar komen er niet toe door gebrek aan tijd en/of specifieke kennis op dit gebied. Tot slot blijkt dat gemeenten liever beleid en visie maken voor de hele gemeente, en zich niet specifiek willen richten op een bepaalde groep mensen.

4.8 Hulpvraag 8

Op wat voor wijze willen Baptisten gemeente zijn?

Het is niet mogelijk om de bovenstaande vraag binnen de kaders van dit onderzoek uitvoerig en volledig te beschrijven. We zullen beknopt een aantal relevante elementen noemen die karakteriserend zijn voor de manier waarop Baptisten Gemeente willen zijn.

Het Baptisme is (…) ontstaan als reactie op een kerkelijke praktijk waar kerklidmaatschap en geloof niet vanzelfsprekend met elkaar verbonden waren. Baptisten kozen ervoor om de kerk vooral te zien als gemeenschap van gelovigen die samen de Schrift lezend, proberen de wil van Christus te onderscheiden en te doen.[28]

Er zijn verschillende theologen die hebben geprobeerd om de Baptisten beweging te karakteriseren. Volgens één van deze theologen, Gary V. Nelson, is de roeping van de gemeente als volgt te karakteriseren: [29] [30]

---

28 E. Groen, *Geloofwaardige gemeente, uitgangspunten van een baptisten gemeenteopbouw* (Barneveld: Baptisten Seminarium, 2011) 5.

29 Groen, *Geloofwaardige gemeente* ,15-19.

30 Deze opsomming is volgens Eduard Groen, docent gemeenteopbouw aan het Baptisten Seminarium, een vergelijkbare karakterisering van de Unie van Baptistengemeenten in Nederland. Groen, *Geloofwaardige gemeente* 92.

a. Ondersteboven gemeenschap
In de gemeente gaat het niet om de sterken en de machtigen, maar draait het om de geringste. De gemeente wil met hen een verzoenende gemeenschap zijn. De mensen die buiten de gemeente een geringe status hebben worden binnen de gemeente waardevol gevonden. God vraagt om een hart dat 'omziet naar mensen die verliezen lijden'. Mensen die 'omzien naar anderen zijn voor God gelukkige mensen.[31]

b. Gemeenschap van discipelen
De gemeente is door God samengeroepen als gemeenschap van gelovigen. De gemeente is geen individuele zaak. De gemeenschap van gelovigen was er eerder dan wij er waren. We werden in het collectief opgenomen toen we tot geloof kwamen.[32]

c. De kerk is onderweg
De gemeente is onderweg met God. Hij is erbij en bepaalt wat de gemeente doet. De gemeente verandert onderweg en de gemeente heeft behoefte aan mensen die de kaart van het leven kunnen lezen, die weten welke richtingen ingeslagen kunnen worden.[33]

d. De gemeente is geroepen als alternatieve gemeenschap
De gemeente is geroepen om een alternatief te zijn voor de wereld. De gemeente moet zich niet aanpassen aan de wereld, maar juist door een tegen-houding de individualistische cultuur beïnvloeden.

4.9 Hulpvraag 9

Wat is er ecclesiologisch te zeggen over de positie van ouderen in de gemeente?

Om een antwoord te vinden op deze vraag hebben wij vooral gebruik gemaakt van de literatuur die wij gelezen hebben. In dit rapport beperken we ons tot de vraag wat er vanuit de Bijbel is te zeggen over de positie van ouderen in de gemeente. In de bijlagen vindt u een uitgebreider verslag van wat de Bijbel zegt over de positie van ouderen.

Taak van de ouderen en de gemeente.
Ouderdom wordt in de Bijbel gezien als iets moois: 'De sier van oude mensen is hun grijze haar', Spreuken 20:29. Het was ook een fase waarvoor anderen respect moesten hebben. Dit omdat hun hoge leeftijd werd gezien als een zegen van God. Ouderdom is te vinden op de weg van de rechtvaardigheid, aldus Spr. 16:31. Dit respect werd ook vastgelegd in de wet, zo staat er in Lev. 19:32 dat men moet opstaan voor oudere mensen en er respect moet worden betoond aan hen. Ouderen moesten ook gerespecteerd worden om hun wijsheid. Spreuken 1 spreekt over de lessen van ouders die een 'sierlijke krans om het hoofd' en een 'ketting om de hals is'. Hierin lag zeker ook een taak voor ouderen. Deut. 32:7 roept op om te luisteren naar de verhalen van ouders en ouderen over Gods handelen vroeger. Ouderen hadden de taak om hun wijsheid in te zetten om de jongeren te ondersteunen.
Dit positieve beeld van ouderen is opvallend, omdat het ouder worden ook een moeilijk proces is met alle beperkingen die daarbij optreden. De Bijbel schrijft dan ook niet enkel over de positieve aspecten van het ouder worden. Er is net zo goed ook ruimte voor de moeilijke kanten van het ouder worden. Prediker 12 spreekt hierover. Ouderdom is een periode waarin weinig vreugde gevonden wordt (vers 1), een periode waarin de zon, maan en sterren verduisterd worden (vers 2), waarin

31 Henk Bakker, *Gunnende kerk, Kompas voor een waardegestuurde gemeente-ethiek (*Kampen: Brevier uitgeverij, 2012) 111.
32 Henk Bakker, *Gunnende kerk*, 146.
33 Groen, *Geloofwaardige gemeente*, 17.

iemand geen heuvel meer durft te beklimmen (vers 5) en waarin het fluiten van de vogels ijdel van toon wordt (vers 4). De Bijbel spreekt van de rol die ouderen op zich moeten nemen, maar is zich tegelijk bewust van de moeilijkheden waar ouderen tegenaan lopen. En in het bijstaan van ouderen in deze moeilijkheden ligt zeker ook een taak voor de gemeente. Zo dienen ouderen de gemeente met wijsheid en levenservaring, terwijl de gemeente de ouderen dient door voor hen te zorgen.

De zorg voor weduwen die we in de hele Bijbel al tegenkomen, zien we ook bij de pastorale brieven, 1 Tim. 5:4: 'Als een weduwe kinderen of kleinkinderen heeft, moeten die godvruchtig voor haar huishouding zorgen. Zo betalen ze hun voorouders terug, en dat is God welgevallig.' Paulus roept hier op om als familie van een weduwe zorg te dragen voor het levensonderhoud van deze weduwe. Dit kan door een moeder of grootmoeder in huis te nemen, of door voor haar te zorgen terwijl zij nog 'zelfstandig' woont. Vandaag de dag zien we dat dit steeds minder gebeurt. Toch is dit niet iets dat enkel uit de tijd van de Bijbel stamt, want het kwam tot voor kort veelvuldig voor in onze samenleving. Het zou te kort door de bocht zijn om de individualisering van onze samenleving hiervan de schuld te geven, alhoewel het zeker ook een rol speelt. Maar daarnaast is de praktijk van vandaag de dag dat kinderen of kleinkinderen vaak te druk zijn met werk, iets waar men vaak ook niet mee kan stoppen om financiële redenen. Het in huis nemen van een ouder wordt vaak ervaren als een mentaal en fysiek zware inspanning, nog los van de financiële gevolgen. Het zou dan ook te kort door de bocht zijn om deze oproep van Paulus zomaar over te nemen, naar onze zo veranderde samenleving. Tegelijk blijft de opdracht staan om als familie te zorgen voor ouderen, in het bijzonder de weduwen. Hier ligt ook een taak voor de gemeente om haar leden te helpen om deze opdracht uit te voeren in een samenleving die het moeilijker maakt om deze opdracht uit te voeren. De gemeente zou de mantelzorgers in haar gemeente kunnen ondersteunen op tal van manieren. Paulus schrijft over de rol van ouderen, maar zwijgt ook over bepaalde zaken. Zo spreekt Paulus nergens over een 'kerkelijk pensioen'. Een moment waarin de oudere te oud is geworden om nog een rol van betekenis te spelen binnen de gemeente. Een moment waarin de oudere geen functie als adviseur en voorbeeld meer heeft. Het zou goed zijn als we als kerk dit zwijgen van Paulus serieus nemen. Dat we als kerk niet stoppen om verwachtingen te hebben van de rol die ouderen kunnen spelen in de gemeente, enkel omdat ze een bepaalde leeftijd bereikt hebben of omdat zij de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt in onze samenleving.

Ouderen in de gemeente.
Zowel in het Oude- als in het Nieuwe Testament wordt er gesproken over de ouderen. De Bijbel geeft misschien niet een kant en klare blauwdruk die wij vandaag de dag zomaar kunnen overnemen in onze gemeente. Alhoewel de samenleving inmiddels flink veranderd is ten opzichte van de tijd van de Bijbel, kunnen wij nog steeds leren van de manier waarop men met ouderen omging. De Bijbel spreekt verwachtingen uit ten opzichte van ouderen, zij kunnen met hun specifieke kennis veel betekenen voor de gemeente. Terwijl de Bijbel ook verwachtingen uitspreekt ten opzichte van de gemeente, zij moet de ouderen bijstaan in hun specifieke moeiten bij het ouder worden. Zo dienen de ouderen en de jongeren elkaar. Deze balans heeft zeker nog wat te zeggen voor de gemeente van vandaag de dag.

4.10 Hulpvraag 10

Wat zijn de spirituele behoeften van ouderen en hoe kunnen gemeenten hierop aansluiten?

Voor deze vraag hebben wij een aantal boeken over dit onderwerp bestudeerd. Twee verschillende auteurs hebben een antwoord proberen te formuleren op wat de geestelijke behoeften van ouderen zijn en hoe een gemeente bij deze behoeften het beste kan aansluiten:

Het eerste boek is '*Designing an Older Adult Ministry'* geschreven door Rev. Dr. Richard H. Gentzler Jr. Het tweede boek is '*Ministering to Older Adults'* geschreven door Donald R. Koepke, M.Div.

Gentzler kwam tot de volgende conclusie:

De geestelijke behoeften van ouderen zijn:[34]

1. Dat ze weten dat God van ouderen houdt
2. Dat ouderen ervaren dat de gemeenschap om hen geeft
3. Dat ze een belangrijk onderdeel van de kerk zijn en blijven
4. Dat ze manieren en wegen hebben om anderen te dienen
5. Dat er hulpmiddelen aanwezig zijn om te ondersteunen bij de verandering van het leven.

Koepke kwam tot een andere conclusie. Volgens Koepke hebben ouderen de volgende spirituele behoeften:

1. Spirituele groei
2. Doorgaande educatie
3. Kansen om te dienen
4. Kansen om gediend te worden
5. Sociale gemeente activiteiten
6. Pastorale zorg

Beide schrijvers hebben hetzelfde doel voor ogen. Ze beseffen dat ouderen de potentie hebben om op geestelijk gebied te excelleren. Ze hebben de tijd, de ervaring en mogelijkheden om een intieme relatie met God te hebben. Beide schrijvers zijn het met elkaar eens dat dit proces helaas niet altijd automatisch gebeurt. De kerk moet proberen om ouderen zo goed mogelijk te ondersteunen door aan te sluiten bij de geestelijke behoeften.

Hoe kan een kerk het beste op deze behoeften aansluiten?
Beide schrijvers doen een poging om de lezers te helpen een programma te ontwikkelen voor ouderen. Ze kiezen voor verschillende benaderingen om dat doel te bereiken.

De visie van Richard Gentzler:
De eerste stap die kerkleiders volgens Gentzler moeten zetten om te komen tot een succesvol ouderwerk is het creëren van een ouderencommissie van mensen die een hart hebben voor ouderen. Deze commissie kan het beste bestaan uit een groep van 6-15 mensen. Gentzler ziet vaak dat het ouderenwerk gedaan wordt voor ouderen, maar het kan volgens hem pas succesvol zijn als ouderen zelf in deze commissie plaatsnemen.[35]

De tweede stap die kerkleiders moeten zetten is het doen van een onderzoek binnen de gemeente. Het is belangrijk om te weten wat de behoeften van de ouderen zijn. Geen gemeente is hetzelfde en vaak worden er fouten gemaakt als leiders zelf gaan invullen wat de mensen nodig hebben.

De derde en vierde stap die kerkleiders moeten zetten is om de eventuele bestaande ministry tegen het licht te houden, en om te onderzoeken wat er aan maatschappelijke hulp beschikbaar is.[36]
Na deze stappen is het tijd om een programma te ontwikkelen. Het boek geeft daarna verschillende voorbeelden van ouderen ministry's om de lezer inspiratie te geven. Het valt ons op dat er veel

34 In de bijlagen worden deze geestelijke behoeften uitgebreider beschreven.
35 Gentzler Jr., *Designing an older Adult Ministry*. 31-32.
36 Gentzler Jr., *Designing an older Adult Ministry*. 34-35.

activiteiten genoemd worden die te maken hebben met maatschappelijke hulp. Zoals ‘Home Maintenance and repair’ of ‘meal service’.[37] Hieruit wordt zichtbaar dat de Nederlandse context anders is. De sociale voorzieningen in Amerika zijn anders geregeld dan in Nederland.

*De visie van Donald Koepke**:***
Koepke heeft een andere benadering om te komen tot een ouderen ministry. In tegenstelling tot Gentzler, die een plan van aanpak uitwerkt, maakt Koepke geen gebruik van een stappenplan. Ook geeft hij geen voorbeelden van succesvolle ministry’s. Koepke beseft dat geen enkele gemeente hetzelfde is. Daarom heeft hij de ‘Program Planning Tool’ ontwikkeld. In de ‘Program Planning Tool’ staan twee factoren tegenover elkaar. Aan de ene kant staan de ouderen verdeeld in de eerder besproken categorieën: de ouderen die nog vitaal en fit zijn, ouderen die in een overgang zitten tussen vitaal en zwak, ouderen die lichamelijk of geestelijk beperkt zijn en ouderen die zorg aan anderen verlenen. Aan de andere kant van het schema staan de eerder besproken spirituele behoeften: spirituele groei, doorgaande educatie, kansen om te dienen, kansen om gediend te worden, sociale gemeente activiteiten. Het ‘Program Planning Tool’ ziet er als volgt uit:[38]

	Spiritual Development	Continued Education	Opportunities to Serve	Opportunities to be Serve	Community Building
Active					
Transitional					
Frail					
Caregivers					

Volgens Koepke kan je een ministry het beste ontwikkelen aan de hand van deze ‘Program Planning Tool’. Zo kan een kerkleider of commissie duidelijk evalueren of een ministry aansluit bij de behoeften van ouderen. Koepke adviseert de lezers om zich te richten op één of twee groepen ouderen. Je kunt als gemeente ook niet alles. Ook adviseert Koepke om niet meer dan drie nieuwe activiteiten te beginnen.[39]

Koepke en Gentzler gebruiken verschillende methoden om gemeenten te helpen hun ministry vorm te geven. Het stappenplan van Gentzler heeft als voordeel dat gemeenten gefaseerd geholpen worden om de ministry op te bouwen. Het is een sterk strategische/beleidsmatige benadering. Hierdoor wordt er zeer zorgvuldig onderzoek gedaan naar de behoeften van ouderen en de mogelijkheden buiten de gemeente. Een nadeel van deze methode is dat door het gebruik van het stappenplan de activiteiten uiteindelijk gekozen worden op basis van de gegevens die uit de plaatselijke enquête naar voren komen. Met de spirituele behoeften die eerder in het boek beschreven zijn, wordt verder niet veel gedaan. De activiteiten worden dan gekozen op basis van de behoeften die ouderen in de plaatselijke gemeenten hebben. Hierdoor bestaat er de kans dat de gemeente een eenzijdig programma kiest.

De methode van Koepke heeft juist als voordeel dat het programma niet gekozen wordt op basis van een plaatselijke enquête. Het programma wordt gekozen op basis van de spirituele behoeften van ouderen. Deze spirituele behoeften zijn tot stand gekomen na wetenschappelijk onderzoek. Ook heeft het ‘Program Planning Tool’ als voordeel dat een gemeente gestructureerd kan ontdekken welke spirituele behoeften niet worden aangeboden. Deze methode kan een gemeente helpen om de huidige activiteiten die ze aan ouderen aanbieden te evalueren, om daarna een overwogen keuze te maken voor nieuwe activiteiten die gebaseerd zijn op de geestelijke groei.

37 Gentzler Jr., *Designing an older Adult Ministry*. 50.
38 Koepke, *Ministering to Older Adults*, 51.
39 Koepke, *Ministering to Older Adults*, 52.

4.11 Hulpvraag 11

Hoe zouden Baptistengemeenten kunnen reageren op de gevolgen van de vergrijzing?

Deze vraag hebben wij onderzocht door deze vraag te stellen aan de vertegenwoordigers van de gemeenten en het kennispanel. Hieruit kwamen de volgende antwoorden naar voren:

Ouderen laten inzien welke mogelijkheden ze nog wel hebben
Vanuit de interviews kwam naar voren dat veel Baptistengemeenten reageren op de ontwikkeling van de ouder wordende kerk door met veel energie en passie zich in te zetten op het kinder- en jeugdwerk. Gedacht wordt dat door deze inzet de kinderen en jongeren in de gemeente behouden blijven. Tijdens het kennispanel werden ook de valkuilen van deze reactie zichtbaar.

Als een gemeente zich teveel richt op de jongeren dan bestaat er een grote kans dat ouderen zich niet meer waardevol voelen binnen de gemeente. Dat er een scheiding ontstaat tussen de verschillende generaties en dat er veel onbegrip en frustraties ontstaan. Dit beeld wordt ook vanuit de samenleving gevoed. Daar komen de beelden op ons af dat ouderen niet meer mee tellen. Vanuit de gemeente zou juist een tegenreactie moeten plaatsvinden dat ouderen juist nog wel mee tellen. Een gemeente zou aan de mensen moeten laten zien dat ze waardevol zijn en dat ze nog steeds een bijdrage kunnen leveren aan het koninkrijk van God. Ouderen zouden de ruimte moeten krijgen om hun potentie en mogelijkheden te benutten. De uitdaging is om de gemeente te laten zien dat het hebben van veel ouderen juist een kracht is, in plaats van een zwakheid! De strategie lijkt wijs om jongeren te strikken voor de kerk omdat je dan jarenlang actieve leden hebt. Maar dit is een paradigma van vroeger. Jongeren trekken erop uit en blijven zelden wonen waar ze opgroeien. Juist de ouderen blijven op de plek waar ze wonen.[40]

Gemeenten moeten proberen op een evenwichtige manier (oudere) mensen bekend te maken met de mogelijkheden die ze nog wel hebben. Gemeenten moeten ruimte geven aan deze ouderen. Gemeenten moeten ook zicht hebben op wat ouderen wel of niet kunnen. Er is niet altijd zicht op deze mogelijkheden. Door oog te hebben voor elkaars mogelijkheden schep je een goede basis waarop je als gemeente elkaar kan dienen.

Ouderen serieus nemen en mee laten praten over de toekomst van de kerk
Tijdens de interviews kwam sterk naar voren hoe belangrijk het is dat de verschillende generaties elkaar ontmoeten en gemeente met elkaar zijn. Gemeenten die bewust de keuze hebben gemaakt om ouderen te laten meepraten over de toekomst van de kerk merkten dat de betrokkenheid van deze ouderen groeiden. Als ouderen het gevoel hebben dat ze serieus genomen worden dan zullen ze ook meer begrip tonen bij de veranderingen binnen de gemeente. Ouderen zouden daarom ook meegenomen moeten worden bij de ontwikkeling van beleid en visie in de gemeente.

Bij een sterk verouderde gemeente zou je samen met de ouderen ook kunnen nadenken over andere vormen van kerk zijn. Bijvoorbeeld een gemeente van ouderen die zich specifiek richt op de ouderen in de omgeving.

Als een gemeente zich bewust richt op de groep ouderen in de samenleving dan heeft dit veel effect. Allereerst omdat andere kerken zich veelal niet richten op deze groep. Daarnaast omdat er steeds meer ouderen in de omgeving van de kerk komen te wonen. Ouderen blijven gemiddeld 15 jaar

40 Koepke, *Ministering to Older Adults*, 1-7.

ergens wonen, jongeren gemiddeld 5 jaar. Volgens professor Stephan Sapp[41] zal een gemeente die zich primair richt op ouderenevangelisatie gemiddeld met 5 to 10 procent groeien in ledenaantal.[42]

Ontwikkelen van visie en beleid
Er zijn bijzonder weinig Baptistengemeenten die een algemene visie en beleid hebben ontwikkeld. Geen enkele gemeente heeft een beleid ontwikkeld om met de gevolgen van een ouder wordende gemeente om te gaan. Dit komt volgens het kennispanel omdat ouderen niet gezien worden als een aparte groep. Ze horen volgens de gemeenteleiders bij de gemeenten en er hoeft volgens hen geen apart beleid voor geschreven te worden. Mensen worden bezield en gepassioneerd als een gemeente duidelijke visie en beleid hebben ontwikkeld. Als de gemeente weet wie ze is, en waar ze naar toe wil, dan zijn gemeenteleden meer gepassioneerd om zich in te zetten voor de gemeente. Volgens het panel zijn oudsten dan ook teveel bezig met activiteiten waar ze eigenlijk niet verantwoordelijk voor zijn. Als oudsten zich daar bewust van zouden worden dan is er een mogelijkheid om tijd vrij te maken voor het ontwikkelen van een visie en beleid. Als oudsten al jaren op dezelfde manier werken dan is het moeilijk om deze cultuur binnen de gemeente te veranderen. Daarnaast hebben niet veel Baptistengemeenten de mogelijkheden om naast hun werkzaamheden na te denken over het beleid voor ouderen. Volgens het panel zou het goed zijn als er een werkgroep opgericht zou worden die zich bezig gaat houden met deze problematiek. Ze zouden dan gemeenten handvatten kunnen verschaffen om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan. Dit zou een goede manier zijn om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan.

Ouderenwerk niet alleen gericht op de zorg, maar ook op de geestelijke behoeften.
Vanuit het onderzoek kwam naar voren dat bijna elke Baptisten gemeente wel een bepaalde zorg heeft voor ouderen. Volgens het panel en de literatuurstudie zouden ouderen al eerder ondersteund moeten worden in de gemeente. Al bij de pensionering zouden ze geholpen moeten worden in de veranderingen van het leven. Nu is het zo dat er pas een zorg komt als mensen ziek worden of een hoge ouderdom bereiken. Gemeenten zouden meer moeten aansluiten bij de specifieke geestelijke behoeften van ouderen. Als een gemeente hierop zal aansluiten dan zullen ouderen blijven groeien in hun geloof, betrokken blijven bij de kerk en anders reageren op hun omgeving. Dit gaat niet vanzelf en ouderen zouden, net als de rest van de gemeente, geholpen moeten worden om te blijven groeien in geloof. Ouderen die ‘geestelijke’ ouderen zijn geven de gemeente veel mogelijkheden.

5. Conclusies

5.1 Hoofdvraag

Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing voor de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland, en hoe kunnen de gemeenten met deze gevolgen omgaan?

Deze vraag zullen we beantwoorden door de 4 deelvragen te beantwoorden.

5.2 Deelvraag 1

Wat is het huidige percentage ouderen[43] in de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptisten gemeenten in Nederland en hoe zal dit percentage de komende 10 jaar veranderen?

Om deze deelvraag te beantwoorden hebben wij gebruik gemaakt van de enquête. Hierna volgt een

41 Stephen Sapp is Professor and Chair of the Department of Religious Studies, University of Miami. Hij schreef verschillende boeken zoals: Light on a Gray Area: American Public Policy on Aging, Abington Press, 1992.
42 Koepke, *Ministering to Older Adults*, 5.
43 Hieronder verstaan wij mensen van 65 jaar en ouder.

statistiek waarin wij kijken naar het actuele percentage ouderen, hierin maken wij onderscheid in de grote van de gemeente. Het blijkt dat de verschillen per gemeente groot kunnen zijn. Het gemiddelde percentage van alle gemeenten is 20%.

Type gemeente	**Aantal leden totaal**	**Aantal 65-plus**	**Percentage 65-plus 2013**
Minder dan 200 leden	1653	544	32,9
Van 200 tot 400 leden	2445	462	18,9
Meer dan 400 leden	1966	206	10,5
Totaal:	6064	1212	20

Om te kijken hoe dit percentage zal gaan veranderen hebben wij gegevens omtrent de groei/daling van het ledenaantal van gemeenten opgevraagd. Aangezien minder gemeenten gegevens konden geven over de groei/daling van het ledenaantal is er een nieuwe berekening uitgevoerd. Deze berekening gaat uit van 4827 leden en ziet het gemiddelde percentage stijgen van 23,6 tot 27,2%.

Type gemeente	**Aantal leden 2023**	**Aantal 65-plus**	**Percentage 65-plus**
Minder dan 200 leden	1562	571	36,6
Van 200 tot 400 leden	2623	607	23,2
Meer dan 400 leden	1083	251	13,1
Totaal:	5268	1432	27,2

Het percentage ouderen zal dus stijgen in de komende 10 jaar.

5.3 Deelvraag 2

Welke gevolgen heeft de vergrijzing voor de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland voor de manier waarop zij gemeente willen zijn?

Baptisten willen een gemeente zijn van discipelen die door God geroepen zijn om een alternatieve gemeenschap te vormen voor de wereld. Er is aandacht voor de ‘geringe’ en iedereen is even waardevol. Samengevat zou je dit kunnen omschrijven als:

Een ‘ondersteboven’ gemeente
Een gemeente van discipelen
Een gemeente die onderweg is met God en met elkaar
De gemeente als alternatieve gemeenschap

De gevolgen van een ouder wordende kerk zijn een bedreiging, maar geven de gemeente ook mogelijkheden voor de wijze waarop ze gemeente willen zijn. Samengevat zijn dit de gevolgen:

De negatieve gevolgen zijn:

- Een tekort aan vrijwilligers en raadsleden voor specifieke functies in de gemeente
- Een groeiende zorg en aandacht voor ouderen
- Een groeiende kloof tussen de verschillende generaties
- Een meer naar binnen gerichte gemeente die weinig missionair is

De positieve gevolgen zijn:
- Een groeiende groep mensen binnen de gemeente met wijsheid en levenservaring
- Een stabiele gemeenschap die trouw is en de kerk met hun financiële middelen blijven steunen
- Meer gemeenteleden met tijd en mogelijkheden die zich in kunnen zetten voor de gemeente

Als gemeenten zich herkennen in de bovenstaande karakteristieken dan zouden ze anders dan de maatschappij moeten omgaan met ouderen. In de maatschappij tellen ouderen vaak niet meer mee. De meeste gemeenten geven echter ook meer aandacht aan jongeren dan aan ouderen. De gemeente is een instituut in onze samenleving die de leiding zou moeten nemen om de valse beeldvorming van ouderen aan de kaak te stellen. De gemeente heeft de verantwoordelijkheid om de maatschappij te zeggen dat iedereen waarde heeft in de ogen van God. Ouderen zouden, zolang het mogelijk is, tot hun sterven voorop moeten lopen in discipelschap en geestelijke groei. Met hun levenservaring en kennis zijn het waardevolle gidsen voor een gemeente onderweg.

5.4 Deelvraag 3

In hoeverre staan gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland stil bij de gevolgen van de vergrijzing en reageren zij op deze gevolgen?

Uit de enquêtes bleek dat slechts 6 van de 27 gemeenten beleidsdocumenten hebben t.a.v. ouderen en/of ouderenpastoraat. Daarnaast bleek dat geen enkele gemeente visie verwoord heeft omtrent de ouder wordende kerk. Hieruit ontstond een beeld dat gemeenten niet reageren op de gevolgen van de vergrijzing. Dit beeld werd bevestigd door de interviews en het kennispanel.
Daarnaast hebben wij gekeken naar de redenen waarom gemeenten niet reageren op de gevolgen van de vergrijzing. Hieruit kwamen een vijftal redenen:

- Voor gemeenten speelt de vergrijzing nog te weinig om er beleid of visie op te ontwikkelen.
- Gemeenten zijn tevreden met de spontaniteit waarmee de gemeente reageert op de vergrijzing. Deze spontaniteit zou afgeremd kunnen worden door er beleid of visie op te schrijven.
- Gemeenten weten niet waar te beginnen. Er is geen parate kennis voor deze specifieke taak, gemeenten hebben het gevoel het wiel opnieuw te moeten uitvinden.
- Gemeenten zijn te druk om tijd te investeren in deze specifieke taak, hebben niet de mankracht.
- Specifiek beleid of visie op ouderen komt niet overeen met de visie op de gemeente. Men wil gemeente zijn voor alle leeftijden, en richt zich dus niet specifiek op een groep bij het vormen van visie of beleid.

Gemeenten lijken dus weinig stil te staan bij de gevolgen van de vergrijzing. De vergrijzing staat ver bij hen vandaan of men is tevreden met de manier waarop het nu gaat. Ook zijn er gemeenten die niet stil staan bij de gevolgen van de vergrijzing, omdat zij als gemeente een eenheid willen zijn en niet specifiek willen reageren op de vergrijzing. Sommige gemeenten staan wel stil bij de gevolgen van de vergrijzing, maar zijn niet in staat concreet te reageren door een gebrek aan mankracht en/of specifieke kennis.

5.5 Deelvraag 4

Hoe kunnen gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland met deze gevolgen omgaan?

Gemeenten zouden beleid en visie moeten ontwikkelen om de negatieve gevolgen van de ouder wordende kerk te bestrijden en om de positieve gevolgen van de ouder wordende kerk te benutten. Deze visie moet erop gericht zijn om ouderen mee te nemen in de toekomst van de kerk.

Samengevat zouden gemeenten op de volgende manier kunnen reageren:

- Gemeenten zouden visie en beleid moeten ontwikkelen voor de ouder wordende kerk
- Gemeenten zouden ouderen moeten laten inzien welke mogelijkheden ze nog wel hebben.
- Gemeenten zouden ouderen serieus moeten nemen en ze mee laten praten over de toekomst van de kerk
- Gemeenten zouden het ouderenwerk niet alleen moeten richten op de zorg, maar ook op de geestelijke behoeften zodat ze blijven groeien in geloof.

6. Aanbevelingen

Na aanleiding van het onderzoek dat gedaan is, zijn wij tot een aantal aanbevelingen gekomen. Hierin maken wij onderscheid tussen aanbevelingen voor het Seminarium en aanbevelingen voor de Baptistengemeenten, verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland.

Aanbevelingen voor het Seminarium

- Het percentage ouderen is in sommige gemeenten al hoog en de verwachting is dat het percentage zal stijgen. Daarom zou het goed zijn als er meer ruimte wordt gemaakt voor deze thematiek in de voorgangeropleiding aan het seminarium voor:
  - De vraag hoe predikanten en hun gemeente kunnen omgaan met zowel de positieve- als ook de negatieve gevolgen van de ouder wordende gemeente.
  - Specifieke pastorale zorg voor ouderen. Ouderen vormen in het pastoraat een specifieke groep met haar eigen behoeften en noden. Voorgangers kunnen in gemeenten terecht komen waar meer dan een derde 65 jaar of ouder is.
- Vanuit het Seminarium moet er aandacht worden besteed aan de volgende drie punten:
  - Lokale gemeenten ondersteunen om visie en beleid te ontwikkelen voor de ouder wordende kerk.
  - Gemeenten die sterk vergrijsd zijn ondersteunen in een eventueel proces van afbouwen en sluiten van de gemeente.
  - Verder onderzoek doen naar deze thematiek, hierbij is het ook waardevol om over de landsgrenzen te kijken naar Baptistengemeenten in het buitenland.

Het Seminarium kan op verschillende manieren aandacht besteden aan deze drie punten. Bijvoorbeeld door het starten van een werkgroep, of door iemand in dienst te nemen die zich specifiek met deze punten bezig gaat houden.

Aanbevelingen voor Baptistengemeenten

- Ontwikkel visie en beleid voor de ouder wordende kerk. Momenteel zijn er bijzonder weinig Baptistengemeenten die een algemene visie en beleid hebben ontwikkeld op dit punt. Het is belangrijk om dit wel te doen. Mensen worden bezield en gepassioneerd als een gemeente duidelijke visie en beleid hebben ontwikkeld. Bovendien kan de kerk hierdoor beter inspelen op de positieve en negatieve gevolgen van de ouder wordende kerk.
- Neem ouderen mee bij de ontwikkeling van beleid en visie in de gemeente. Als ouderen hierin serieus worden genomen zullen zij ook meer begrip hebben voor veranderingen binnen de gemeente. Bovendien kunnen zij met hun levenservaring van grote waarde zijn voor dit proces.
- Breng als gemeente in kaart wat de geestelijke behoeften van ouderen in de gemeenten zijn, en laat daar vervolgens het ouderenwerk op aansluiten. Doe dit op zo'n manier dat het ouderenwerk niet alleen inzet op de verzorging van ouderen maar uitgaat van de geestelijke behoeften die ouderen hebben. Hierdoor worden ouderen geholpen om te blijven groeien in hun geloof en inzet voor de gemeente.
- Ouderen kunnen met hun specifieke eigenschappen als levenservaring, wijsheid en tijd, veel betekenen voor de gemeente. Benut als gemeente deze specifieke eigenschappen van ouderen. Hiervoor moeten:
  - Ouderen bewust worden gemaakt van de rol die zij kunnen spelen en de taak die zij op zich kunnen nemen in de gemeente.
  - De gemeenteleden zich bewust worden van de mogelijkheden die ouderen hebben om zich in te zetten voor de gemeente. Kijk hiervoor op een evenwichtige manier naar de mogelijkheden die ouderen hebben.

7. Geraadpleegde literatuur

Baars, Jan. *Het nieuwe ouder worden.* Amsterdam: BV Uitgeverij SWP, 2006.

Bakker, Henk. *Gunnende kerk, Kompas voor een waardegestuurde gemeente-ethiek.* Kampen: Brevier uitgeverij, 2012.

Bier, W.C. *Aging, Its Challence to the Individual and to Society.* New York: Fordham university press, 1974.

Boersema, Pieter, and Stefan Paas, comp. *Onder Spanning, Een veelzijdige kijk op veranderingen in kerk en samenleving.* Utrecht: Uitgeverij Kok, 2011.

Chittister, Joan. *Groeien met de jaren, De weldaad van het ouder worden.* Kampen: Kok, 2009.

Droger, C.J. and A.A. Teeuw and L. Terlouw. *Pastoraat en ouderen.* Heerenveen: Uitgeverij Groen, 2004.

Gentzler Jr., Richard H. *Aging and Ministry in the 21st Century: An Inquiry Approach.* Nashville, TN: 2008, Discipleship Resources.

Gentzler Jr., Richard H. *Designing an Older Adult Ministry.* Nashville, TN: Discipleship Resources, 1999.

Groen, E. *Geloofwaardige gemeente, uitgangspunten van een baptisten gemeenteopbouw.* Barneveld: Baptisten Seminarium, 2011.

Houston, James M. and Michael Parker. *A Vision for the Aging Church: Renewing Ministry for and by Seniors.* Downers Grove, IL: InterVarsity Press, 2011.

Huizing, Wout. „Een aanzet voor bezinning over de plaats van ouderen binnen Baptistengemeenten in Nederland.” *Baptisten.nu,* juli 2012: 11.

Kimble, Melvin A. et al. *Aging, Spirituality, and religion: A Handbook.* Minneapollis, MN: Augsburg Fortress, 1995.

Kits, Dick, and Hedda Schut. *Het nieuwe oud, Wat ouder worden boeiend maakt.* Gorinchem: Kroese Kits Uitgeverij, 2011.

Koepke, Donald. *Ministering to Older Adults: The Building Blocks.* Binghamton, NY: The Haworth Pastoral Press, 2005.

Lange, Frits de. *De armoede van het zwitserlevengevoel, Pleidooi voor beter ouder worden.* Zoetermeer: Uitgeverij Meinema, 2008.

Leer, Teun van der., comp. *Zo zijn onze manieren! In gesprek over gemeentetheologie.* Barneveld: Baptisten Seminarium, 2009.

Merchant, Rob. *Pioneering the Third Age: The Church in an Aging Population.* Milton Keynes: Paternoster, 2003.

Noordegraaf, H. *Kerkelijke betrokkenheid bij ouderen, een onderzoek in Groningen en Drenthe.* Leiden: Protestanst kerk Nederland, 2007.

Nouwen, Henri, and Walter Gaffney. *Levensloop en vervulling.* Tielt: Uitgeverij Lannoo, 2005.

Osmer, Richard R. *Practical Theology, An introduction.* Grand Rapids Michigan: William B. Eerdmans Publishing Company, 2008.

Padmos, Bram. *De Scriptie supporter, een doeltreffende aanpak van je scriptie*. Antwerpen/Apeldoorn: Bram Padmos & Garant-Uitgevers n.v., 2006

Saunders, Mark and Philip Lewis and Adrian Thornhill. *Methoden en technieken van onderzoek.* Amsterdam: Pearson Education, 2006.

Slendebroek-Meints, J. *De toekomst in de kerk, Demografische Trends binnen de Gereformeerde Kerken vrijgemaakt.* Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken, 2010.

Verhoeven, Nel. *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs.* Den Haag: Boom Lemma Uitgevers , 2008.

Williams, James D. *Journal of Religion, Spirituality & Aging, Experiencing Spiritual Growth Through Missional Involvement.* Texas: Taylor & Francis Group, LLC, 2009.

Wright, Nigel, G. *Free church free state.* Milton Keynes: Paternoster Press, 2005.

Overige literatuur

- Adviesrapport: Redzaam ouder, zorg voor niet-redzame ouderen vraagt om voorzorg door iedereen, advies uitgebracht door de Raad voor de Volksgezondheid en Zorg aan de staatssecretaris van Volksgezondheid, Welzijn en Sport
- Centraal Bureau voor de Statistiek. Bevolking groeit tot 17,5 miljoen in 2038. CBS, Den Haag: CBS, 18 december 2008.
- Centraal Bureau voor de Statistiek. Bevolkingsprognose 2010–2060: sterkere vergrijzing, langere levensduur. Den Haag: CBS, 17 december 2010.
- Folder: De waarde van de ouderdom, symposiumbundel 11 maart 2011
- Folder: Jaarboekje 2012 Baptistengemeente IJmuiden
- Rapportage ouderen door het SCP. Vanaf 1992 iedere 4 jaar gehouden. Onderzoek naar de leefsituatie en levensloop van ouderen in Nederland.

Geraadpleegde Internetpublicaties:

- Centraal bureau voor de statistiek: (2011) *"Bevolkingstrends Statistisch kwartaalblad over de demografie van Nederland"* Jaargang 59 – 1e kwartaal 2011 http://www.cbs.nl/nr/rdonlyres/476f84a8-b876-43b4-aa21-350338c052eb/0/2011k1b15pub.pdf accessed May 13, 2013

- Centraal bureau voor de statistiek: (2009) "*levensverwachting mannen neemt sterk toe* ,http://www.cbs.nl/nlNL/menu/themas/dossiers/vergrijzing/publicaties/artikelen/archief/2012/2012-3675-wm.htm, accessed May 13, 2013

Geraadpleegde Internetwebsites:

- **Baptisten, www.baptisten.nl, accessed,** May 1, 2013

  - Cbs, http://www.cbs.nl/nl-NL/menu/themas/dossiers/vergrijzing/publicaties/artikelen/archief/2012/2012-3675-wm.htm, accessed May 13, 2013
  - Checkmarket , www.checkmarket.com, accessed May 3, 2013
  - Journalinks, http://www.journalinks.be, accessed May 3, 2013
  - Unie van Baptistengemeenten te Nederland, www.baptisten.nl, accessed, May 1, 2013

Bijlage 1 Projectplan

Concept projectplan

Naam project:	Het zilveren fundament. Een visie voor de ouder wordende kerk.
Versie:	2.5
Datum:	21-12-2012
Auteur:	Gerard Grit en Thomas Steenbergen
Opdrachtgever:	Wout Huizing, docent aan het Baptisten Seminarium

Aanleiding.

In de maatschappij zien wij een dubbele vergrijzing. Enerzijds zijn er steeds meer ouderen en anderzijds leven deze ouderen ook langer. In ons eigen land brengt dat problemen met zich mee als het gaat om de beroepsbevolking, de zorgvraag die stijgt en vragen over de houdbaarheid van het pensioenenstelsel. Wij vragen ons af welke gevolgen deze vergrijzing heeft voor de gemeenten die zijn aangesloten bij de Unie van Baptistengemeenten in Nederland, en hoe zij kan inspelen op deze maatschappelijke ontwikkeling.

In een gesprek met Wout Huizing van het Seminarium zijn we tot de conclusie gekomen dat het goed zou zijn om een onderzoek te doen naar de gevolgen van de vergrijzing voor de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland én de wijze waarop gemeenten hiermee omgaan, op inspelen en visie en beleid ontwikkelen. Alhoewel de opdrachtgever vanuit het Seminarium spreekt, richten we ons met het onderzoek en de uitkomsten daarvan vooral op de gemeenten die verbonden zijn aan de Unie van Baptistengemeenten. De opdrachtgever beoogt te bereiken dat gemeenten zich bezinnen op de situatie dat een toenemend aantal leden van gemeenten 65 plus zijn. Hij hoopt dat gemeenten in de toekomst hiermee om zullen gaan op een manier die recht doet aan mensen in deze specifieke levensfase, vanuit het besef dat zij voluit deel (dienen) uit (te) maken van de gemeente van de Heer.

Opdrachtgever is het Baptisten Seminarium in Barneveld. Contactpersoon is Wout Huizing, die zich als docent inzet voor stagebegeleiding, intervisie en supervisie van studenten, alsmede pastoraat en spiritualiteit doceert. Voorlopige titel van het project is 'Verzilvering in de Baptistengemeente'.

Probleem en doelstelling.

Zoals wij in de aanleiding al schreven, brengt de vergrijzing in de samenleving specifieke vragen en problemen met zich mee. Aangezien de kerk midden in de samenleving staat heeft deze ook te maken met de vergrijzing. Dit zal de komende jaren ook toenemen. Maar met welke gevolgen worden kerken door de vergrijzing geconfronteerd?
In ons onderzoek willen wij ons richten op Baptistengemeenten die aangesloten zijn bij de Unie van Baptistengemeenten in Nederland. Door middel van enquêtes willen wij onderzoeken hoe groot het percentage ouderen is en hoe dit de komende tien jaar in deze gemeenten gaat veranderen. Bij ouderen denken wij dan aan de groep mensen van 65 jaar en ouder. Daarna willen wij in gesprek gaan met een aantal gemeenten die al heel concreet te maken hebben met vergrijzing, om te onderzoeken wat voor problemen en mogelijkheden dit in hun gemeente geeft. Aan de hand van een kennispanel en literatuur onderzoeken we welke gevolgen de vergrijzing heeft voor de gemeenten en hoe zij hier het beste mee om kunnen gaan. Aan de hand hiervan hopen wij antwoorden te vinden op de volgende vragen.

Hoofdvraag:

Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing voor de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland, en hoe kunnen de gemeenten met deze gevolgen omgaan?

Deelvragen:

- Wat is het huidige percentage ouderen in de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland en hoe zal dit percentage de komende 10[44] jaar veranderen?
- Welke gevolgen heeft de vergrijzing voor de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland voor de manier waarop zij gemeente willen zijn?
- In hoeverre staan gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland stil bij de gevolgen van de vergrijzing, en reageren zij op deze gevolgen?
- Hoe kunnen gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland met deze gevolgen omgaan?

Doelstelling:
Met dit onderzoek hopen wij de gevolgen van de vergrijzing voor de gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland in kaart te brengen en de gemeenten van de Unie van Baptistengemeenten handvatten te geven om op een goede manier de vergrijzing een plek te geven in de gemeente.

Kernbegrippen:
Ouderen: Mensen van 65 jaar of ouder. Wij kiezen hiervoor omdat dit (momenteel) de gerechtigde pensioenleeftijd is. Deze groep is nog heel divers op het gebied van kwaliteiten en mogelijkheden. In ons rapport willen we hier rekening mee houden door verschillende kanten van deze groep te belichten.
Vergrijzing: De toename van ouderen in de samenleving.
Unie Baptistengemeenten: De Unie van Baptistengemeenten in Nederland is ontstaan in 1881. De Unie telt een kleine 12.000 leden, die aangesloten zijn bij een van de circa tachtig plaatselijke gemeenten.
Kennispanel: Een groep van ongeveer 6 personen. Met o.a. mensen die ervaring hebben met ouderen, zowel binnen als ook buiten de kerkelijke gemeente. Maar ook mensen die zelf 65 jaar of ouder zijn. Met dit kennis panel zullen we in gesprek gaan over de resultaten van het onderzoek.

- **Projectresultaten.**

In juli 2013 willen wij een onderzoeksrapport afleveren aan de opdrachtgever. Hierin staan de gevolgen van de vergrijzing voor Unie Baptistengemeenten Nederland en hoe gemeenten hiermee om kunnen gaan.
Ook willen wij een samenvatting van het uiteindelijke rapport maken, met daarin de hoofdlijnen en conclusies van ons onderzoek. Deze samenvatting willen wij naar alle gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland sturen. Daarnaast zullen wij een artikel schrijven over de uitkomsten van het onderzoek dat gebruikt kan worden voor de website www.baptisten.nu en voor kerkbladen.

- **Activiteiten.**

Het onderzoek is opgebouwd uit verschillende fases:

Definitiefase.

- Hierin willen we ons projectplan ontwerpen. In gesprek met zowel de opdrachtgever als ook

44 Ondanks dat de vergrijzing over 25 jaar pas zijn top heeft bereikt kiezen wij voor een periode van 10 jaar om het behapbaar te maken voor gemeenten.

de begeleider vanuit school willen we ons projectplan aanpassen en verbeteren.

Ontwerpfase.

- In de fase gaan we op zoek naar geschikte literatuur die ons meer inzicht zal geven in de problematiek die we gaan onderzoeken.

Voorbereidingsfase.

- We gaan ons projectplan verder uitwerken in een concreet plan van aanpak waarin we het project onderverdelen in een aantal specifieke taken, die wij ook weer zullen verdelen binnen ons projectteam.

Realisatiefase.

Hieronder staat een overzicht van de stappen waarin wij het onderzoek hebben onderverdeeld. Dit zal verder uitgewerkt worden in een plan van aanpak die later opgesteld zal worden. In dat plan zal ook verder gespecificeerd worden wie welke taken op zich neemt. Wel hebben we ervoor gekozen om twee van de vier onderzoeken te verdelen, zodat ieder de verantwoordelijkheid heeft over een eigen onderzoek. Hierdoor kunnen we aan het eind van het onderzoek aantonen dat we beiden voldoen aan de beoordelingscriteria van de Christelijke Hogeschool in Ede.
Tijdens het onderzoek maken we gebruik van het model van Osmer. Hierdoor wordt het onderzoek onderverdeeld in vier delen, die elk een ander perspectief belichten. Het antwoord op deze verschillende vragen hopen wij te krijgen uit de volgende vier onderzoeken:

1. Kwalitatief onderzoek in relevante literatuur door middel van het lezen van een aantal relevante boeken die ingaan op de problematiek die wij onderzoeken.
2. Kwantitatief onderzoek onder 80 baptistengemeenten door middel van het versturen van een (korte) enquête.
3. Kwalitatief onderzoek naar een aantal vergrijsde baptistengemeenten.
4. Kwalitatief onderzoek via een kennispanel.

1. Een descriptief-empirische taak
Wat is huidige verhouding ouderen in de Baptistengemeenten?
Wat is de verhouding ouderen in de gemeente over 10 jaar?
Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
Is er bij de Baptistengemeenten visie en beleid ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan?

2. Een interpretatieve taak
Wat is er vanuit andere wetenschappen te zeggen over de vergrijzing?
Waardoor ontstaan de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
Waarom is er veel/weinig visie en beleid in Baptistengemeenten ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan?

3. Een normatieve taak
Op wat voor wijze willen Baptisten gemeente zijn?
Wat is er ecclesiologisch te zeggen over de positie van ouderen in de gemeente?
Wat zijn de spirituele behoeften van ouderen en hoe kunnen gemeenten hierop aansluiten?

4. Een pragmatische taak
Hoe zouden Baptistengemeenten kunnen reageren op de gevolgen van de vergrijzing?
Hoe kan de uitkomst het best gecommuniceerd worden?

Nazorgfase.

Tijdens de nazorgfase zullen we het eindproduct overdragen aan de opdrachtgever. In deze fase zullen we de samenvatting van ons project naar alle gemeenten verbonden aan de Unie van Baptistengemeenten in Nederland sturen. Ook zullen we een artikel schrijven voor de website www.baptisten.nu en geïnteresseerde kerkbladen.

- **Tijd.**

We willen het eindproduct in week 21 (eind mei) inleveren. Een overzicht van de verschillende fasen is als volgt:

Week 44- 1 Definitiefase. (9 weken)
Week 1- 4 Ontwerpfase. (3 weken)
Week 4 – 8 Voorbereidingsfase (4 weken)
Week 8-21 Realisatiefase. (14 weken)
Week 21-24 Nazorgfase. (3 weken)

6. Geld/uren.

Studenten:
Gerard Grit (Dto) heeft 420 uren ter beschikking
Thomas Steenbergen (Voltijd CHE) heeft 560 uren ter beschikking

Wout Huizing heeft 20 uur ter beschikking

Gemaakte kosten zijn voor eigen rekening van de studenten.

7. Kwaliteit.

De uitkomsten van dit onderzoek zullen kwalitatief goed zijn als ze voldoen aan de criteria die de opleiding hanteert. Daarnaast is het belangrijk dat de resultaten generaliseerbaar zijn voor andere kerken in Nederland. Ook is het belangrijk dat de opdrachtgever tevreden is met het resultaat.

8. Communicatie.

Aan het einde van iedere fase sturen wij een update naar zowel de opdrachtgever als de afstudeerbegeleider.
Daarnaast willen wij in ieder geval eens in de vier weken contact hebben met de opdrachtgever over de voortgang van het project.

9. Organisatie.

De organisatie waar we mee samen werken is het Baptisten Seminarium in Barneveld. Dit is een taakveld van de Unie van Baptistengemeenten in Nederland. Contact persoon is Wout Huizing. Hij is docent aan het Seminarium.

Bijlage 2 Enquête

Hieronder de vragen die gebruikt zijn voor de enquête.

– Hoeveel leden telt de gemeente in totaal? Opmerking: Met gemeente doelen wij in deze enquête op alle mensen bij u in de gemeente, dus ook kinderen, tieners, vrienden en gastleden van de gemeente.
– Hoe is het percentage man/vrouw (ongeveer)?
– Hoeveel leden zijn er 55 jaar of ouder?
– Hoeveel leden zijn er 65 jaar of ouder?
– Kunt u iets zeggen over het aantal leden dat uw gemeente in 2012, 2011 en 2010 kon verwelkomen in de leeftijdscategorie 0-64 jaar? (Graag invullen met de gegevens die bij u bekend zijn. Mocht u deze vraag niet kunnen beantwoorden ga dan gerust met de enquête verder.)
– Kunt u iets zeggen over het aantal leden dat uw gemeente in 2012, 2011 en 2010 kon verwelkomen in de leeftijdscategorie 65 jaar en ouder? (Graag invullen met de gegevens die bij u bekend zijn. Mocht u deze vraag niet kunnen beantwoorden ga dan gerust met de enquête verder).
– Kunt u iets zeggen over het aantal leden dat in de jaren 2012, 2011 en 2010 hun lidmaatschap hebben opgezegd/zijn overleden in de leeftijdscategorie 0-64 jaar? (Graag invullen met de gegevens die bij u bekend zijn. Mocht u deze vraag niet kunnen beantwoorden ga dan gerust met de enquête verder).
– Kunt u iets zeggen over het aantal leden dat in de jaren 2012, 2011 en 2010 hun lidmaatschap hebben opgezegd/zijn overleden in de leeftijdscategorie 65 jaar en ouder? (Graag invullen met de gegevens die bij u bekend zijn. Mocht u deze vraag niet kunnen beantwoorden ga dan gerust met de enquête verder.)
– Zijn er beleidsdocumenten binnen uw gemeente t.a.v. ouderen en/of ouderenpastoraat?
– Zijn er beleidsdocumenten waarin een visie op de ouder wordende kerk is verwoord? Opmerking: Met 'ouder wordende kerk' doelen wij op de ontwikkeling dat kerkelijke gemeenten in Nederland gemiddeld een steeds groter percentage 65-plussers krijgt.
– Hoe groot is de bijdrage die ouderen leveren aan de zondagse diensten?
– Wat is het percentage ouderen dat zich inzet voor vrijwilligerswerk in de gemeente?
– Welke activiteiten worden er momenteel georganiseerd voor ouderen in de gemeente?
– Tot slot nog enkele vragen over u en uw gemeente. Wat is uw naam? Wat is de naam van uw gemeente? Wat is uw functie binnen de gemeente?
– Plek voor eventuele toelichting:

Gebruikte link naar enquête: http://www.enquetemaken.be/toonenquete.php?id=132542

Bijlage 3 Resultaten enquête

Deel 1:

Gemeente	Aantal	55+	65+	Leden 0-64 erbij in 2010-2012	Leden 65+ erbij in 2010-2012	Leden 0-64 jaar vetrokken in 2010-2012	Leden 65+ jaar vetrokken in 2010-2012
Amersfoort	330	30	20	75	6	30	1
Sneek	566	181	119	0	0	0	0
Haarlem,	110	41	35	22	0	4	2
Doetinchem	107	78	61	16	0	14	4
Coevorden	50	35	30	3	0	3	1
Kollumerzwaag	130	51	46	28	2	10	8
Rhoden	104	15	45	4	4	7	4
Assen	145	81	45	3	5	2	2
Amsterdam West	76	48	34	0	0	2	1
Leeuwarden	350	149	89	12	0	24	13
Dordrecht	350	78	40	20	1	7	3
Stadskanaal Noord	118	25	55	15	20	5	11
Emmen	200	100	40	14	8	11	6
Noardburgum	195	6	3	4	16	nb	nb
Hengelo 'ventster'	177	106	80	3	2	10	10
Zoetermeer	207	59	34	21	3	6	3
Den Haag	103	69	51	7	6	3	6
Arnhem Zuid	500	75	45	nb	nb	nb	nb
Utrecht	135	50	25	8	1	6	3
Veendam	300	100	70	20	0	30	8
Deventer	161	21	13	17	2	6	3
Dokkum	42	7	21	nb	nb	nb	nb
ijmuiden	255	79	56	36	1	9	10
Ede	400	70	40	45	6	12	6
Harderwijk	500	101	2	nb	nb	nb	nb
Apeldoorn	236	118	82	23	6	27	10
Hengelo Centrum	217	41	31	20	4	15	6

Hoe groot is de bijdrage die ouderen leveren aan de zondagse diensten?	
Zeer groot	1
Groot	5
Gemiddeld	10
Klein	4
Zeer klein	7

Opmerkingen:

Zondagse diensten zijn vooral gewijd aan jeugd en jonge gezinnen

Mensen uit allerlei leeftijdsgroepen zijn actief. Vooral ook de kleine groep jongeren is zeer betrokken bij taken in de gemeente

Zij nemen deel in de raad, het zangteam, welkom heten, koffieschenken, klaarzetten van stoelen.

Het beperkt zich tot het (incidenteel) opgeven van liederen. Ouderen geven de indruk vooral een ontvang modus te hebben.

Jong en oud worden zoveel als mogelijk betrokken en ze willen dat ook

ouderen zijn trouw

Ze zijn er! Er zijn momenten van getuigenis, liederenkeuze e.d.

de groep van 60 jaar en ouder is een zeer betrokken groep die veel doet voor de gemeente.

Verjaardagslied vanaf 70 jaar - deelname aan het vrije gebed door sommige ouderen

Groei cijfers	Aantal	55+	65+	Leden 0-64 erbij in 2010-2012	Leden 65+ erbij in 2010-2012	Leden 0-64 jaar vetrokken in 2012, 2011 en 2010	Leden 65+ jaar vetrokken in 2012, 2011 en 2010	Leden 0-64 Nettogroei 2010-2012	Leden 65 + Nettogroei 2010-2012	Leden Nettogroei totaal	Groeifactor 2010 t/m 2012	Groeifactor 2013 t/m 2022	Aantal leden 2023	Groeifactor 65+ Netto 2010 t/m 2012	Groeifactor 65+ Netto 2013 t/m 2022	Aantal 65+ in 2023	Percentage 65+ in 2023
kleiner dan 200	1416	620	520	126	42	72	55	54	-13	41	1,03	1,10	1562	0,98	0,92	571	36,6
percentage		43,8	36,7	9,8	3,1	5,4	4,0	4,0	-2,4390	2,982							
200 tot 400	2445	754	462	241	29	159	60	82	-31	51	1,02	1,07	2623	0,94	0,81	607	23,2
percentage		30,8	18,9	10,9	1,2	7,0	2,5	3,5	-3,9490	2,130							
400 en groter	966	251	159	45	6	12	6	33	0	33	1,04	1,12	1085	1,00	1,00	251	23,1
percentage		26,0	16,5	4,9	0,6	1,3	0,6	3,5	0,0000	3,537							
Totaal	4827	1625	1141	412	77	243	121	169	-44	125	1,03	1,09	5268	0,96	0,88	1432	27,2
percentage		33,7	23,6	9,3	1,6	5,3	2,6	3,6	-2,6363	2,658							

Zijn er beleidsdocumenten waarin een visie op de ouder wordende kerk is verwoord?	
Nee.	27
Ja	0

Opmerkingen:

niet specifiek zo benoemd, wel onderdeel beleidsplan

We hebben net een notitie over de Toekomst vd gemeente ontwikkeld. Daarbij speelt de vergrijzing vd gemeente een vrij grote, overheersende rol

Niet dat ik weet

Onze gemeente is qua samenstelling redelijk 'jong' te noemen. Wij hebben grote groepen twintigers, dertigers en veertigers.

9 Zijn er beleidsdocumenten binnen uw gemeente t.a.v. ouderen en/of ouderenpastoraat?	
Ja	5
Nee	22
Opmerkingen:	
	* Er is wel een pastoraal werker actief, ook zijn er meerdere mensen (ca. 14) actief in het bezoeken van ouderen. Er zijn afspraken wie wie bezoekt, maar geen beleidsdocumenten.
	* laatste wilsbesluit
	* Dit jaar wel gestart met 2 keer per jaar een ouderenmiddag te organiseren.
	* wat wordt hier mee bedoelt?
	* Er is een bezoekersteam die een taakomschrijving heeft. Het bezoekersteam bezoekt voornamelijk 70+ ers
	* 80 jarigen krijgen bloemen op hun verjaardag ouderen die niet meer in de gemeente kunnen komen, worden maandelijks bezocht door leden v.h. ouderenpastoraat, krijgen als ze dit wensen iedere zondag een CD van de *kerkdiensten
	* paragraaf in beleidsplan, moet nader worden uitgewerkt
	* Niet specifiek. Wel verwerkt in basiszielzorg.
	* wel een beleid naar aanleiding van bezoekjes en pastorale begeleiding
	* Taakveld ouderen 2013 1. Doel met Plan en beleid Over wie gaat het? Er is een groep van plm. 20 ouderen van 60+ met hun eigen levensfase en geloofsbeleving. Daarnaast is er een groeiende groep van leden en bezoekers die buiten de zondagsdiensten de behoefte heeft om met de gemeenteleden in contact te blijven. Het zwaartepunt van de gemeente ligt bij de jonge gezinnen, de focus gaat niet automatisch naar de senioren of andere minderheidsgroepen. In de nieuwe visie en toekomstvorm van de gemeente is gekozen voor het behoud van de grote gemeente, vooral gedreven vanuit de zegening van het kinderwerk die wij van God mogen ontvangen. Daarnaast staat beschreven, dat dit vooral niet ten koste mag gaan van minderheidsgroepen en deze structureel in de gemeente aandacht moeten blijven krijgen. Er is bij de doelgroep een behoefte aan structuur in de activiteiten. Jaarlijks wordt een speciale activiteit georganiseerd en eens per 6 weken komt men in een thematische ?koffieochtend? bijeen. Reden om een taakveld voor de ouderenzorg voort te zetten is om ten eerste een vervolg te geven aan de al lopende initiatieven en ten tweede de zorg voor de ouderen in te bedden in de structuren van de BGA. Actieve deelname en betrokkenheid vanuit de contactgroep krijgt de eerste aandacht. 2. Uitvoering / praktijk voor 2013 n.a.v. evaluatie op 11-12-2012 ? we komen eens per 6 weken samen om elkaar in onze geloofsbeleving op te bouwen en onze binding met de BGA te versterken. ? voor seizoen 2013 plannen we in totaal 6-8 bijeenkomsten en een aktiviteit. Voor de bijeenkomsten in 2013 worden vooraf de data afgestemd. De bijeenkomsten vinden op dinsdagochtend plaats in een ruimte bij de Immanuel gemeente, Kraanvolgestraat 1, Liendert, Amersfoort. Voor 2013 worden deze mogelijk op vrijdagochtend gehouden, maar vooralsnog is dan de ruimte niet beschikbaar. ? we starten met gelegenheid om kort ervaringen/gebeurtenissen met elkaar te delen, gevolgd door gebed en 15 minuten zingen (orgel aanwezig) ? er blijft evenals in 2012 ruimte voor een levensverhaal en persoonlijke getuigenissen, maar daarnaast zal in 2013 per bijeenkomst een inleiding over een nader te bepalen thema worden gegeven (kan ook creatief zijn) en is er ruimte voor een korte bijbelstudie bijvoorbeeld toegespitst op levensvragen en verbonden met de dagelijkse wereldse strijd. Dit om de aantrekkingskracht te vergroten en er alvast naar toe te kunnen leven. ? de aktiviteit zal dicht bij Amersfoort gepland worden, ideeën (2012:Spakenburg, open tuinen, filmhuis) zullen in januari verzameld en besproken worden zodat we tijdig e.e.a. kunnen bekend maken en plannen. In 2012 is de taakveldleiding o.l.v. taakveldleider Piet Backer uitgebreid met Leo Kouwenhoven.

12.1 Wat is het percentage ouderen dat zich inzet voor vrijwilligerswerk in de gemeente?	
Zeer groot	1
Groot	6
Gemiddeld	12
Klein	6
Zeer klein	1
Opmerkingen:	
* Uitgangspunt maar > 64 jaar gekozen 34% van hen zet zich in buiten de zondag om	
* Dus niet zozeer 'in de dienst' (vraag 11), maar in het bezoekwerk, koffieschenken, ontvangst bij de deur, voorzang leiden, kostertaken, etc.Ook hier geldt: mensen uit allerlei leeftijdsgroepen spelen een rol.	
* Een aantal doet bezoekwerk, leiden de seniorengroep, 1 bespeelt het orgel	
* Voor zover mogelijk draaien ze gewoon mee in de roosters zoals alle andere leden/vrienden	
* formeel en informeel! een zuster die elke zondag mededelingenbriefjes ronddeelt aan broeders en zusters in haar verzorgingshuis levert ook een belangrijke inzet!	
* Veel ouderen zijn nog steeds actief in de gemeente, van het verzorgen van de bloemen, tot kosters aan toe. Verder bestaat het pastorale team deels uit ouderen, die een bezoekteam vormen.	
* de groep van 60 jaar en ouder is een zeer betrokken groep.	
* Er zijn nog enkele (<15) ouderen (65+) die helpen bij het onderhouden en schoonhouden van het gebouw en die een bidstond door de week organiseren. Daarnaast is er seniorengebed voor de jeugd. Sommigen (,10) bezoeken elkaar nog onderling.	
* vrijdagmorgen kerk schoonmaken (allen ouderen) bidstond lijden (bijna allen ouderen) bezoeken afleggen seniorendag leiden(60-40)	

Welke activiteiten worden er momenteel georganiseerd voor ouderen in de gemeente?	
Totaal	27
Bezoekwerk	25
Koffiemiddagen	8
Uitjes	10
Opmerkingen	
Onlangs voor de tweede keer: de jeugd organiseert een diner voor de ouderen.	
vrouwencontactgroep	
Zusterhulp (of valt dat onder koffiemiddagen?)	
Bijbelstudie	
Johan de Heer diensten	
valentijnsdiner, avondmaal	
maandelijks een gezellige bijeenkomst	
eet-in, kerstviering	
bijzondere dienst met avondmaal	
Seniorenmiddagen	
Ouderencontactmiddag	
seniorendagen (1x 5wkn)	
seniorendagen	
Kringenwerk	

Overige opmerkingen
Ben geïnteresseerd in interkerkelijke samenwerking op dit vlak in de gemeente Amersfoort, dus tips zijn welkom. Succes met het onderzoek!
Succes met het verwerken van alle gegevens. Ik zie uit naar een eventuele terugkoppeling en/of tips ... Dat lijkt me interessant om te lezen.
De gemeente bestaat 6 jaar, ontstaan uit een scheuring. Ruim een jaar geleden is nog een grote groep toegevoegd uit de achtergebleven gemeente
Het mooie van onze gemeente is dat er plek is voor de ouderen en de jongeren, het gaat goed samen
Wij houden al verschillende jaren een leeftijdsstatistiek bij van de gemeente zodat opgegeven cijfers vrij nauwkeurig zijn. De gemiddelde leeftijd in onze gemeente is 51 jaar.
Raadslid ouderen is een functie die het ouderenpastoraat aanstuurt. Momenteel zijn er 6 dames actief als pastoraalmedewerker ouderen.
In de gemeente hanteren we globaal de grens van 75+. Hangt de definitie samen met leeftijd? Werkzaam/niet werkzaam? Mogelijkheid tot participatie?
wij zijn een vergrijzende gemeente, doopdiensten zelden, wel uitbreiding door vrienden
Succes met het onderzoek, ben benieuwd naar jullie conclusies!
Het seniorenwerk als apart onderdeel van het gemeentewerk is weer in opbouw, nadat het enkele jaren wat ongecoordineerd geweest is, door ziekte en personele wisselingen.

Berekening percentage ouderen.

Voor de berekening van het percentage ouderen hebben wij gebruik gemaakt van de ingevulde enquêtes. Het bleek dat voor het berekenen van de vraag omtrent het aantal ouderen nu, er 27

geschikte enquêtes waren die voldoende informatie gaven om de vraag te beantwoorden.
Voor de vraag hoe dit percentage er over 10 jaar zal uitzien konden wij gebruik maken van 23 enquêtes. Deze 23 gaven voldoende informatie over de ledengroei van de afgelopen 3 jaar. Zodoende hebben wij voor de berekening van het aantal ouderen nu gebruik gemaakt van 27 enquêtes.
Voor de berekening van het percentage ouderen over 10 jaar is gebruik gemaakt van de gegevens van 23 gemeenten. In de cijfers is dit terug te zien door een lager aantal leden bij de beantwoording van de vraag omtrent het percentage ouderen over 10 jaar.

Om het percentage ouderen in de gemeente te berekenen zijn de volgende gegevens gebruikt:

- Aantal leden (X)
- Aantal ouderen (Y)

Hierbij is de volgende formule gebruikt: 100 x (Y/X).
Dezelfde formule is gebruikt bij de berekening van het percentage ouderen, verdeeld over de grootte van de gemeente.

Om een indicatie te geven van het aantal ouderen over 10 jaar is er gebruik gemaakt van meer cijfers.

- Aantal leden.
- Aantal 55 jaar of ouder.
- Aantal 65 jaar of ouder.
- Aantal leden 0-64 erbij in 2010-2012.
- Aantal leden 65+ erbij in 2010-2012.
- Aantal leden 0-64 vertrokken/overleden in 2010-2012
- Aantal leden 65+ vertrokken/overleden in 2010-2012

Er is gekozen om gegevens op te vragen van de afgelopen 3 jaar (2010-2012) omdat de kans het groot is dat deze gegevens bekend zijn. Oudere gegevens zullen minder bekend zijn waardoor er ook minder respons op deze vraag komt.
Om tot het totaal aantal leden over 10 jaar te komen is de netto groei per leeftijdscategorie berekend (aantal leden 0-64 erbij – aantal leden 0-64 eraf). Dit gaf een totale leden netto groei van 125.
Om te kijken wat de groeifactor is, is er eerst gekeken naar de groeifactor van de afgelopen 3 jaren, daarbij is de volgende formule gebruikt: 1+ netto groei laatste drie jaar/ (totaal aantal leden-netto groei laatste 3 jaar). In dit geval was de formule 1x125/(4261-125)=1,03022. Dit is de groeifactor van de afgelopen 3 jaar, deze moet daarna berekend worden voor de komende 10 jaar. Dit gebeurt door de volgende formule: groeifactor van de afgelopen 3 jaar tot de macht 10/3. In dit geval: 1,03022 tot de macht 10/3 = 1, 10434. Over 10 jaar zijn er dus: groeifactor komende 10 jaar x totaal aantal leden, oftewel: 1,10434x4261=4706.

Zo is ook het aantal ouderen over 10 jaar berekend. De netto groei van deze groep van de afgelopen 3 jaar bleek -44 te zijn. Om de groeifactor van deze groep te berekenen is er van dezelfde formule als bij de berekening van het totaal aantal leden, alleen werd nu niet het totaal aantal leden gebruikt, maar het totaal aantal 65-plussers in 2013. De groeifactor van de afgelopen 3 jaar bleek 0,96287 te zijn. Dit tot de macht 10/3 bracht de groeifactor voor de komende 10 jaar op 0,88150. Dit getal x het aantal 55-plussers in 2013 brengt het aantal 65-plussers over 10 jaar op 1432. Dat is een percentage van 27,2%.

Bij het gebruik van deze cijfers gaan wij uit van de representativiteit van dit onderzoek. Daarnaast hebben wij de vooronderstelling dat de groei in leden, ongeacht de leeftijdsgroep, hetzelfde zal zijn de komende tien jaar.

Bijlage 4 Interview

Interviewopzet:
Het interview bestond uit drie delen: een introductie, een midden en een einde:

a. Introductie:
- voorstellen
- gespreksdoel
- opbouw
- geschatte duur
- waardering deelname
- belang van informatie
- wat gebeurt er met de informatie

b. Kern:
De gevolgen van de vergrijzing:
- In hoeverre is er sprake van een vergrijzing in uw gemeente?
- Waarin is deze vergrijzing volgens u nu al zichtbaar in uw gemeente?
- Welke problemen zal deze gemeente tegenaan lopen als de gemeentepopulatie ouder zal worden. (gevolgen in haar totale functioneren.) pastoraat, leiding, evangelisatie, etc.
- Welke kansen zal de vergrijzing de gemeente geven?

- Waardoor ontstaan de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
- Is dit puur een externe oorzaak of zijn er ook interne oorzaken aan te wijzen.
- Hoe reageert uw gemeente op de gevolgen van de vergrijzing?
- Hoe zouden Baptistengemeenten volgens u kunnen reageren op de gevolgen van de vergrijzing?

Visie en beleidsdocumenten:
In hoeverre is er visie en beleid in Baptistengemeenten ontwikkelt om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan? Hoe uit zich dat?
- Waarom wel/niet?
- Bent u tevreden met de huidige visie op de ouder wordende kerk wat momenteel naar voren komt via de beleidsdocumenten?
- Tevreden/ Niet tevreden waarom niet/ hoe komt dat?
- Vindt u dat er binnen de gemeente beleid t.a.v. ouderen geformuleerd dient te worden?

Positie van ouderen in de gemeente:
- Welke visie is er op de positie van ouderen binnen de gemeente?
- Hoe wordt deze visie vorm gegeven in de praktijk van het gemeenteleven?
- Pastoraat: hoe wordt het ouderenpastoraat georganiseerd (door wie)? En voor wie? Is hier meer tijd voor nodig door de vergrijzing?
- Eredienst: Rol en invloed van ouderen tijdens de zondagse dienst. (prediking/gezang/taak)
- Vrijwilligerswerk: Welke bijdrage leveren ouderen aan de gemeente
- Kunt u iets zeggen hoe ouderen zelf op dit moment de gemeente beleven en hun plek daarbinnen?

c. Afronding:

- Samenvatten gesprek
- Gelegenheid geven om nog wat aan te vullen of op te merken.

De geselecteerde gemeenten zijn:

Utrecht (Silo)
Naam: Willemijn Bakkes
Taak: Voorganger

Leeuwarden
Naam: Anneke Plantinga
Taak: Voorzitter raad

Naam: Helena Boonstra
Taak: Pastoraal bezoekster van ouderen

Dordrecht
Naam: Harm Jut
Taak: Voorganger

Naam: Jan van Burg
Taak: Coördinator bezoekwerk

Assen
Naam: Anne Gietema
Taak: Oud-voorganger, raadslid

Stadskanaal (Noord)
Naam: Jan Brouwer
Taak: Voorganger

IJmuiden
Naam: Roland Demmendaal
Taak: Verantwoordelijk voor senioren

Naam: Ans Wolters
Taak: Verantwoordelijk voor senioren

Kollumerzwaag
Naam: Harmen Ten Kate
Taak: Pastoraal werker

Naam: Saskia Bauma-De Vink
Taak: Raadslid

Haarlem
Naam: Paul Wiersma
Taak: Voorganger

Bijlage 5 Uitwerking interviews

Uitwerking Interview 1

b. Kern:
De gevolgen van de vergrijzing:

- In hoeverre is er sprake van een vergrijzing in uw gemeente?
Deze gemeente is veranderd van een traditionele gemeente naar een vrije Unie gemeente. De geïnterviewden vinden het wel meevallen met de vergrijzing. De gemeente komt bij hun niet over als vergrijsd. In de geschiedenis van de gemeente is er wel een periode geweest dat er een bepaalde leeftijdscategorie minder vertegenwoordigd was in de gemeente. Dit is in de loop van de tijd wel weer bij getrokken.

- Waarin is deze vergrijzing volgens u nu al zichtbaar in uw gemeente?
De vergrijzing is volgens de geïnterviewden niet zichtbaar in de gemeente.

- Tegen welke problemen zal deze gemeente aanlopen als de gemeentepopulatie ouder zal worden. (<u>gevolgen</u> in haar <u>totale</u> functioneren.) pastoraat, leiding, evangelisatie, etc.
Het seniorenwerk is nog maar kort geleden opgezet. De raad kwam tot de conclusie dat er een grote groep ouderen niet bezocht werd in de gemeenten. Als de gemeente ouder gaat worden voorzien de geïnterviewden ook een probleem in het bezoekwerk voor ouderen. Het wordt een probleem om dan nog voldoende vrijwilligers te vinden die betrokken willen zijn bij dit werk.
Binnen deze gemeente is het ook lastig om geschikte oudsten te vinden. Daarom hebben ze momenteel een klein oudstenteam. Deze oudsten kunnen nooit de ouderen bezoeken. De oudere generatie verwacht toch van de oudsten dat ze door hen bezocht worden. Oudsten worden toch hoger geacht dan vrijwilligers/bezoekers.

- Welke kansen zal de vergrijzing de gemeente geven? (daarna verdiepen en doorvragen)
De geïnterviewden zijn niet bezorgd over de mogelijke problemen. Ze zien vooral de kansen. Er is een grote groep vijftigers die na hun pensionering tijd over hebben om de oudere generatie te bezoeken. Dit zijn mensen die altijd gewerkt hebben en veel mogelijkheden hebben.
De leiders vragen de ouderen om voor de gemeente te bidden. Ouderen kunnen in de gemeente jongeren ‘adopteren’. Er zijn momenteel 34 ouderen die een jongere hebben geadopteerd. Dit is echt een kans voor de gemeente. Ouderen hebben tijd om te bidden. Zelfs als ze fysiek niets meer kunnen.
Verder zouden gemeenten ouderen de plek moeten geven die ze toekomt. Ouderen zouden hun ervaring moeten kunnen delen met de jongeren.

- In hoeverre zijn de gevolgen nu al zichtbaar?
Er is een groot hart voor ouderen binnen de gemeente. Dit komt ook doordat de leiders veel tijd en energie steken in de vrijwilligers die betrokken zijn bij het ouderenwerk.
Het adoptieplan werkt momenteel erg goed in de gemeente. Alleen bidden ouderen nog niet veel voor elkaar.
Op dit moment zijn het vooral de ‘jongere ’ouderen die wel een kennis en talenten delen met de gemeente. Bij de ‘oudere’ ouderen zien ze dit niet terugkomen. Deze ouderen zijn vaak ook meer teleurgesteld in de gemeente.

- Waardoor ontstaan de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
Het heeft vooral te maken met de identiteit van de gemeente. Als de jongeren en kinderen geen

aandacht van de gemeente krijgen dan zie je ze afhaken. Ouders zijn dan ook eerder geneigd om voor hun kinderen/tieners een andere gemeente te vinden.

- Hoe reageert uw gemeente op de gevolgen van de vergrijzing?
De gemeente probeert de verschillende generaties zoveel mogelijk met elkaar te verbinden. Toch merkten ze dat de gemeente teveel aandacht gaf aan de kinderen en jongeren dat ze de ouderen begonnen te vergeten. Er kwam gemopper en er werd geklaagd waardoor er toch ook meer aandacht kwam voor de ouderen.
- Hoe zouden Baptistengemeenten volgens u kunnen reageren op de gevolgen van de vergrijzing?
Gebedsadoptie voor jongeren is een goede tip voor andere gemeenten.
Daarnaast vooral de ouderen met de jongeren verbinden. Op het podium zou een jongere bijvoorbeeld een oudere kunnen interviewen. Ook is het belangrijk om de ouderen mee te nemen in de keuzes die gemaakt worden.

Visie en beleidsdocumenten:
In hoeverre is er visie en beleid in uw gemeente ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan? Hoe uit zich dat?
Er is niet echt visie en beleid ontwikkelt binnen de gemeente voor ouderen. Er staat wel wat op papier, maar dit is vooral een overzicht van wat er aan ouderenwerk is. In de toekomst heeft Roland wel voor ogen om het ouderenwerk te plaatsen onder het pastoraat. Er is behoefte om de dingen te structureren. Vaak komen goede initiatieven vanuit de mensen zelf.

- Bent u tevreden met de huidige visie op de ouder wordende kerk wat momenteel naar voren komt via de beleidsdocumenten? Tevreden/ Niet tevreden waarom niet/ hoe komt dat?
De geïnterviewden zijn wel te tevreden over het beleid. De oudsten hebben een dienende rol en er wordt pas iets besloten als iemand er een hart voor heeft. Een schriftelijke visie heeft geen waarde als niemand er een hart voor heeft. Er ontstaat dus vooral iets uit persoonlijke initiatieven.

- Vindt u dat er binnen de gemeente beleid t.a.v. ouderen geformuleerd dient te worden?
De geïnterviewden vinden het wel goed gaan zoals het nu gaat.
Positie van ouderen in de gemeente:

- Welke visie is er op de positie van ouderen binnen de gemeente?
Veel mensen willen met respect met ouderen omgaan, maar ouderen ervaren dit zelf niet zo. Daarnaast willen ze geen hekje plaatsen tussen de verschillende generaties. Ouderen horen bij de gemeente en worden niet behandeld als een aparte groep. Vanuit de leiding wordt rekening met elkaar gehouden, maar aan de andere kant wordt de gemeente als één geheel te zien.

- Pastoraat: hoe wordt het ouderenpastoraat georganiseerd (door wie)? En voor wie? Is hier meer tijd voor nodig door de vergrijzing?
Er is een seniorengroep in de gemeente die 5-wekelijks bij elkaar komt. Dit is een halve dag waarin gezongen wordt, maar ook een duidelijke overdenking plaats vindt. ?
Elke woensdag is er een bidstond in de gemeente waar veel gebruikt van gemaakt wordt. Ouderen worden daardoor sterk opgebouwd.

- Dienst: Rol en invloed van ouderen tijdens de zondagse dienst. (prediking/gezang/taak)
Er wordt rekening gehouden met de ouderen in de gemeente maar de diensten zijn meer gericht op de jongeren. Er komen vaak wat oudere predikanten die zich toch wel veel richten op de jongeren.

- Vrijwilligerswerk: Welke bijdrage leveren ouderen aan de gemeente?
Redelijk wat ouderen doen nog wat in de gemeente. Hier zit toch ook wel weer een onderscheid

tussen jonge en oudere ouderen.

- Kunt u iets zeggen hoe ouderen zelf op dit moment de gemeente beleven en hun plek daarbinnen?
Er zijn ouderen die zich eenzaam in de gemeente voelen. Sommige zijn ook ontevreden omdat er veel geld uitgegeven wordt aan jeugdwerk. Deze ouderen zouden veel aandacht moeten hebben om ze weer betrokken te maken bij de gemeente.

c. Afronding:
- Gelegenheid geven om nog wat aan te vullen of op te merken.
Overige opmerkingen:
De geïnterviewden zien een duidelijk onderscheid tussen jonge ouderen en oude ouderen. Jonge ouderen doen veel meer nog dan de oudere ouderen.

Uitwerking Interview 2

b. Kern:
De gevolgen van de vergrijzing:
- In hoeverre is er sprake van een vergrijzing in uw gemeente?
Dit is volgens de geïnterviewden echt een verouderde gemeente. Zo wordt dit in ieder geval wel ervaren. 35,3 % van de gemeente is boven de 65 jaar. De afgelopen jaren zijn er wel nieuwe gezinnen bijgekomen. Het percentage ouderen in de gemeente is de aflopen jaren vrij stabiel gebleven. Jongeren zijn heel actief in de gemeente.

- Waarin is deze vergrijzing volgens u nu al zichtbaar in uw gemeente?
Veel ouderen zijn actief in de gemeente. Daardoor zijn ze zichtbaar in de gemeente. Ook tijdens de diensten zijn veel ouderen aanwezig. Daarnaast wordt er ook extra rekening gehouden met de ouderen tijdens de dienst. Zo hebben de oudere liederen meer ruimte in de liturgie dan in andere Baptisten Gemeenten. Er is wel ruimte voor andere leeftijdscategorieën.

- Tegen welke problemen zal deze gemeente aanlopen als de gemeentepopulatie ouder zal worden. (<u>gevolgen</u> in haar <u>totale</u> functioneren.) pastoraat, leiding, evangelisatie, etc.
De zorg zal enorm toenemen wanneer er meer ouderen in de gemeente zijn. Hier zal de gemeente op in moeten spelen. Daarnaast zal het een uitdaging worden om de generaties bij elkaar te houden. Ouderen en jongeren ontmoeten elkaar wel in de gemeente, maar dit wordt niet georganiseerd. Vooral na de dienst bij de koffie is er sprake van een ontmoetingsmoment. In het zoeken van vrijwilligers zullen zich misschien ook problemen voordoen, vooral voor specifieke posities zoals jeugdwerk of kinderwerk. Ouderen zetten zich toch vooral in voor specifiek ouderwerk.

- Welke kansen zal de vergrijzing de gemeente geven? (daarna verdiepen en doorvragen)
Er komt misschien ruimte in sommige gemeenten om ook vrouwen een positie te geven in de raad. Ouderen hebben veel mogelijkheden en tijd om zich in te zetten in de gemeente; helemaal in specifieke bedieningen zoals het ouderenwerk. Ouderen hebben daarnaast een bepaalde wijsheid en ervaring die ze kunnen inzetten in de gemeente

- In hoeverre zijn de gevolgen nu al zichtbaar?
Op dit moment wordt er nog weinig gebruik gemaakt van de wijsheid en kennis van de ouderen. Dit zouden de geïnterviewden wel graag willen.

- Waardoor ontstaan de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
Doordat er geen aanwas is van nieuwe leden zal de gemeente vergrijzen. Dit heeft te maken met een (niet-) missionaire houding van de gemeente. Hoe minder missionair je bent, hoe minder aanwas je

hebt.

- Hoe reageert uw gemeente op de gevolgen van de vergrijzing?
De gemeente is een warme gemeente die veel naar anderen omkijkt. Het is niet echt een missionaire gemeente. Ze proberen om iedereen erbij te houden. Ze geven jongeren dan ook vrij snel een bediening of een verantwoordelijkheid.

Visie en beleidsdocumenten:

In hoeverre is er visie en beleid in uw gemeente ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan? Hoe uit zich dat?
Er is geen visie en beleidsplan ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan.

- Waarom wel/niet?
Er is een bewuste keuze gemaakt om geen voorganger aan te stellen. De raad hoopt dat de gemeenteleden nu zelf initiatieven nemen. Voor de zorg hebben ze een pastoraal werker ingehuurd. Er zijn wel statuten, maar niemand weet wat daar in staat. Het zit in de identiteit van de gemeente om geen duidelijke visie en beleid op papier te zetten. Het kan wel gebeuren, maar dan moet er iemand opstaan om dit voor elkaar te krijgen.

- Bent u tevreden met de huidige visie op de ouder wordende kerk wat momenteel naar voren komt via de beleidsdocumenten?
Er staat niet veel op papier. Ook geen visie waar de gemeente de komende jaren heen zou moeten. Het zou volgens hen wel goed zijn als de gemeente met elkaar na zou denken over een visie. Hierdoor zou er misschien wat richting komen in de activiteiten van de gemeente.
Er wordt vaak geen visie en beleid ontwikkeld omdat de raad het druk heeft. Daardoor is er geen tijd over om vooruit te denken.

- Vindt u dat er binnen de gemeente beleid t.a.v. ouderen geformuleerd dient te worden?
Eigenlijk weten de geïnterviewden niet zo goed waar ze moesten beginnen als er een beleidsplan moest komen. Ouderen zijn belangrijk, maar jongeren ook.

Positie van ouderen in de gemeente:

- Welke visie is er op de positie van ouderen binnen de gemeente?
Ouderen zijn erg betrokken bij de gemeente. Ze nemen veel taken op zich en blijven tot op hoge leeftijd actief. Boven de 80 jaar zie je wel dat ouderen minder gaan doen in de gemeente. In dit geval krijgen ouderen concreet bezoek door de pastorale werker.

- Hoe wordt deze visie vorm gegeven in de praktijk van het gemeenteleven?

- Pastoraat: hoe wordt het ouderenpastoraat georganiseerd (door wie)? En voor wie? Is hier meer tijd voor nodig door de vergrijzing?
Er is een pastoraal werker die speciaal de ouderen bezoekt. Daarnaast zijn er diverse vrijwilligers die ouderen bezoeken. De pastorale werker is ook een soort van coördinator van alle bezoekers.

- Eredienst: Rol en invloed van ouderen tijdens de zondagse dienst. (prediking/gezang/taak)
Er wordt niet specifiek over thema's van ouderen gepreekt. Wel is er een pastorale insteek bij de preken. De voorgangers proberen de pastorale nood aan te spreken. Ouderen hebben ook een bijdrage in de dienst. Niet op het podium, maar wel rondom de dienst. Zoals het welkom of het orgel.

- Vrijwilligerswerk: Welke bijdrage leveren ouderen aan de gemeente
Veel ouderen zijn nog actief in de gemeente. Zo werken ze mee tijdens de dienst, maar ook met allemaal praktische taken.

- Kunt u iets zeggen hoe ouderen zelf op dit moment de gemeente beleven en hun plek daarbinnen?
Ouderen zijn over het algemeen vrij positief over de gemeente. Er komen bijna geen klachten binnen.

Uitwerking interview 3:

b. Kern:
- In hoeverre is er sprake van een vergrijzing in uw gemeente?
In de gemeente is ongeveer 30% van de mensen gepensioneerd. Dit is de afgelopen jaren behoorlijk gestegen. De gemeente wordt ervaren als een vergrijsde gemeente. Geschat wordt dat er ongeveer 149 gemeenteleden ouder zijn dan 55 jaar. Dit is 56,8 procent van de leden (zonder kinderen)
- Waarin is deze vergrijzing volgens u nu al zichtbaar in uw gemeente?
Doordat er meer ouderen zijn wordt er door de raad steeds meer een druk gevoeld om aan deze mensen een goede zorg te verlenen. In deze gemeente hebben ze twee jaar geen predikant gehad en dit heeft ook veel druk gegeven. Mensen verwachten toch bezoek van de gemeente bij ziekte, sterven en rouw. De raad is nu verantwoordelijk voor het bezoek aan ouderen. Jongeren werken overdag en kunnen dan geen ouderen bezoeken. Daarnaast staan ouderen anders in het leven dan jongeren. Jongeren hebben nu allemaal een baan en een druk leven en weinig tijd over voor de kerk. Daarom wordt het bezoekwerk nu gedaan door de wat oudere generatie. Toch zijn er maar weinig mensen die geen taak hebben in de gemeente. Dit is ook gewoon noodzakelijk omdat veel werk gedaan moet worden door weinig mensen.
– Tegen welke problemen zal deze gemeente aanlopen als de gemeentepopulatie ouder zal worden. (<u>gevolgen</u> in haar <u>totale</u> functioneren.) pastoraat, leiding, evangelisatie, etc.
De problemen worden vooral zichtbaar in het bezoekwerk. De geïnterviewden vragen zich af of er in de toekomst nog wel vrijwilligers gevonden kunnen worden die al deze ouderen kunnen bezoeken. Toch merken ze in de Parkkerk dat er nu een groep dertigers opstaat die de schouders eronder zet. Dit was ook echt nodig anders wisten ze niet hoe het verder zou moeten.

In de toekomst verwachten de geïnterviewden geen problemen in andere taakgroepen van de gemeente. Dit komt omdat er bij bijvoorbeeld het jongerenwerk veel werk verricht wordt door de jongeren zelf. Deze tendens zie je ook bij het ouderenwerk. De ouderen zorgen voor hun eigen activiteiten.
- Welke kansen zal de vergrijzing de gemeente geven? (daarna verdiepen en doorvragen)
Een grote kans is dat er ruimte komt voor het delen van het geloofsverhaal van ouderen. Jongeren zouden zo bemoedigd kunnen worden door te luisteren naar de weg die God met ouderen is gegaan. Nu is het zo dat er weinig ruimte aan ouderen wordt gegeven om hun geloof te delen. Ouderen zouden hun wijsheid en kennis meer moeten kunnen delen aan de gemeente. Toch denken de geïnterviewden dat ouderen niet voorin de kerk zullen gaan staan om dit te verkondigen. Er moeten dan andere middelen en wegen gevonden worden om deze kennis en ervaringen te delen. Een voorbeeld hiervan zou een levensboek zijn. Door het opschrijven van een levensverhaal zou de gemeente kennis kunnen nemen van de rijke ervaringen die ouderen met God hebben. Daarnaast komt de financiële zekerheid binnen de gemeente vooral van de ouderen. Jongeren geven structureel minder. Deze zekerheid geeft ook kansen omdat je met elkaar financieel kunt investeren in bijvoorbeeld een jeugdwerker. Daarnaast zouden gemeenten andere oplossingen kunnen bedenken. Zo zou het bezoekwerk anders georganiseerd kunnen worden. Een voorbeeld hiervan is een ‘grote huiskring’ waarin in groepsverband pastoraat wordt verleend. Op deze manier is het toch mogelijk om een bepaalde zorg aan de ouderen te verlenen.

- In hoeverre zijn de gevolgen nu al zichtbaar?
Op dit moment worden deze kansen nog niet benut. Vaak hoor je pas het levensverhaal bij iemands begrafenisdienst. Het verschil in giften is nu al wel duidelijk zichtbaar.
- Waardoor ontstaan de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
Een belangrijke waarde voor ouderen is hun trouw. Ouderen hebben een beslissing genomen dat ze de gemeente trouw zullen blijven en doen dit ook. Ze zien een andere beleving in trouw bij jongeren. Jongeren blijven vaker een keer thuis op zondag. Voor jongeren is het kerkgebouw niet meer de ontmoetingsplek. Er is voor hen nu veel meer naast de kerk.
De maatschappij is ook enorm veranderd. De gemeente probeert elke keer weer opnieuw het wiel uit te vinden om aansluiting te houden bij de maatschappij. De geïnterviewden hopen dat over dertig jaar de jongeren en kinderen doorgegroeid zijn zodat zij zorg kunnen verlenen aan de ouderen.
- Hoe reageert uw gemeente op de gevolgen van de vergrijzing?
De gemeente heeft twee jaar geleden, toen de predikant weg ging, met elkaar een gemeentevergadering belegd en de leden hebben met elkaar nagedacht over wat voor gemeente ze willen zijn. De uitkomst van deze vergadering was dat de gemeente de komende jaren zich wil gaan richten op het kinder- en jeugdwerk en de toerusting. Deze twee onderwerpen vormen de komende jaren de speerpunten van de gemeente. Echter zal het andere werk in de gemeente niet verwaarloosd worden. Het kinder- en jeugdwerk staan op de eerste plaats omdat ze merkten dat veel jongeren en jongvolwassenen de kerk verlaten. Het is voor de gemeente belangrijk dat kinderen en tieners op jonge leeftijd een keuze maken voor Jezus Christus. Daar investeert de gemeente nu veel geld, tijd en energie is. Zo is onder andere Royal Mission (kinderwerk) ingehuurd om een fundament op te bouwen. Ook is er een jeugdleider tijdelijk in dienst geweest om alles in kaart te brengen. De nieuwe predikant zal zich één dag in de week richten op jeugdwerk, en één dag in de week op toerusting.
- Hoe zouden Baptistengemeenten volgens u kunnen reageren op de gevolgen van de vergrijzing?
De geïnterviewden zijn tevreden met de reactie van de gemeente. De afgelopen jaren heeft de gemeente geleerd om met elkaar in gesprek te blijven. Er is een gemeenteavond geweest over communicatie. Dit heeft een positieve uitwerking op de gemeente gehad, waardoor mensen elkaar beter begrijpen. Ook is er nu meer bereidheid om met elkaar de schouders er onder te zetten om de problemen aan te pakken. Ouderen zouden ook moeten meepraten over de toekomst van de gemeente. Op dit moment gebeurt dit helaas niet.

Visie en beleidsdocumenten:

In hoeverre is er visie en beleid in uw gemeente ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan? Hoe uit zich dat?

HERHALING VAN ANTWOORD BIJ DEEL 1: *De gemeente heeft twee jaar geleden, toen de predikant weg ging, met elkaar een gemeentevergadering belegd en de leden hebben met elkaar nagedacht over wat voor gemeente ze willen zijn. De uitkomst van deze vergadering was dat de gemeente de komende jaren zich wil gaan richten op het kinder- en jeugdwerk en de toerusting. Deze twee onderwerpen vormen de komende jaren de speerpunten van de gemeente. Echter zal het andere werk in de gemeente niet verwaarloosd worden. Het kinder- en jeugdwerk staan op de eerste plaats omdat ze merkten dat veel jongeren en jongvolwassenen de kerk verlaten. Het is voor de gemeente belangrijk dat kinderen en tieners op jonge leeftijd een keuze maken voor Jezus Christus. Daar investeert de gemeente nu veel geld, tijd en energie is. Zo is onder andere Royal Mission (kinderwerk) ingehuurd om een fundament op te bouwen. Ook is er een jeugdleider tijdelijk in dienst geweest om alles in kaart te brengen. De nieuwe predikant zal zich één dag in de week richten op jeugdwerk, en één dag in de week op toerusting.*

- Bent u tevreden met de huidige visie op de ouder wordende kerk wat momenteel naar voren komt via de beleidsdocumenten? Tevreden/ Niet tevreden waarom niet/ hoe komt dat?
De hierboven omschreven visie is wel vastgelegd in een beleidsdocument. Voor ouderen is er geen specifiek beleid vastgelegd. Het ouderenwerk in de gemeente gaat al jaren op dezelfde manier en is vooral gericht op de zorg en niet op de geestelijke behoeften. Het zit niet in het gemeente-DNA om dit allemaal vast te gaan leggen in beleidsplannen.
- Vindt u dat er binnen de gemeente beleid t.a.v. ouderen geformuleerd dient te worden?
De geïnterviewden weten niet goed waarom er beleid geformuleerd moet worden. Er zijn een aantal specifieke pastorale thema's die naar voren komen zoals sterfte en ziekte, maar daar hoeft geen beleid voor geschreven worden. De gemeente vindt het belangrijker dat kinderen en tieners Jezus vinden. Ouderen hebben hun hele leven al gehad om Jezus te vinden. Ouderen doen ook mee aan het kringwerk en andere activiteiten van de gemeente. Op deze manier worden ze geestelijk gevoed.

Positie van ouderen in de gemeente:

- Welke visie is er op de positie van ouderen binnen de gemeente?
Ouderen horen bij de gemeente. Ze worden geacht om met de normale activiteiten mee te doen. Voor ouderen die niet meer mee kunnen doen is er een specifieke zorg. Er is een groep actieve 65-plussers. De mensen die actief willen blijven zijn meestal ook betrokken. Er wordt eerder naar de mogelijkheden gekeken, dan naar de leeftijd.
- Pastoraat: hoe wordt het ouderenpastoraat georganiseerd (door wie)? En voor wie? Is hier meer tijd voor nodig door de vergrijzing?
Vanuit de oudstenraad is een oudste verantwoordelijk voor de ouderen.
Bezoekwerk:
De verantwoordelijke oudste stuurt het bezoekteam aan wat bestaat uit 6 bezoekers. Alle bezoekers hebben zo'n 12 ouderen die ze bezoeken en bellen. Deze groep heeft regelmatig overleg over de gang van zaken.
Ouderenmiddag:
Elke maand is er een ouderenmiddag. Op deze middag is er een korte inleiding en wordt er gezongen. Dit wordt georganiseerd door een seniorengroep. Er komen zo'n 33 mensen naar deze middag. Naast deze groep is er ook een 'middengroep' die bestaat uit de 'jongere' ouderen. Dit zijn de 65-plussers van de gemeente.

Speciale uitjes:
Jaarlijks wordt er een uitje georganiseerd voor de ouderen.
Valentijn diner:
Rond Valentijnsdag worden ouderen uitgenodigd voor een maaltijd. De hele gemeente werkt dan mee in het ophalen en terugbrengen van ouderen, maar ook de maaltijd wordt door de gemeenteleden zelf gemaakt.
Avondmaal**:**
In het najaar wordt er een ouderenavondmaal georganiseerd. Ouderen worden allemaal uitgenodigd en er wordt ook gezorgd voor vervoer.
Kaarten:
Ouderen krijgen regelmatig een kaart van de gemeente. Een gemeentelid organiseert dit en maakt zelf de kaarten.
- Eredienst: Rol en invloed van ouderen tijdens de zondagse dienst. (prediking/gezang/taak)
In de prediking wordt er niet gericht gepreekt op thema's die ouderen zouden aanspreken. Dit heeft vooral te maken met het feit dat er veel gastsprekers spreken. De laatste predikant had daarnaast ook niet veel aandacht voor de ouderen.
Vanaf het podium hebben ouderen een zeer kleine inbreng. Het komt niet vaak voor dat ouderen een bijdrage hebben aan de diensten. In de liturgie wordt er geprobeerd om jongeren en ouderen aan te spreken. Zo worden er opwekkingsliederen en Johannes de Heer liederen gezongen. De organist

heeft wel een hoge leeftijd bereikt en speelt nog bijna elke week in de kerk op het orgel. Er wordt daarnaast ook gebruik gemaakt van een piano of een combo.

- Vrijwilligerswerk: Welke bijdrage leveren ouderen aan de gemeente?
HERHALING: Er is een groep actieve 65-plussers. De mensen die actief willen zijn die blijven betrokken. Er wordt eerder naar de mogelijkheden gekeken, dan naar de leeftijd.
Vanaf 75 jaar zouden mensen niet meer het gevoel moeten hebben dat ze vrijwilligerswerk moeten doen. Het mag ook een keer klaar zijn voor hen.

- Kunt u iets zeggen hoe ouderen zelf op dit moment de gemeente beleven en hun plek daarbinnen?

De beleving hangt sterk van het type oudere af. Een gedeelte is ontevreden en vindt dat de kerk te weinig voor hen doet. Er zijn ook actieve en positieve leden die wel tevreden zijn over de kerk. Ze vinden goed aansluiting bij de activiteiten van de gemeente.

c. Afronding:
- Gelegenheid geven om nog wat aan te vullen of op te merken.
Overige opmerkingen:
De geïnterviewden zien een groot verschil tussen de groep 65-75 en 75 en ouder!
Naast de normale activiteiten zijn er niet veel activiteiten waarin de verschillende generaties elkaar ontmoeten. Vaak zoeken leden van dezelfde generatie elkaar op. Dit zie je ook terug komen in de samenstelling van de huiskringen. De ontmoeting tussen generaties moet vooral plaats vinden tijdens het koffie drinken na de dienst. Bijna iedereen maakt hier gebruik van.
De huiskringen hebben een belangrijke functie in de zorg van de gemeente. Leden die niet trouw de diensten bezoeken worden aan een kring gekoppeld. Er is ook een speciale dagkring waar veel ouderen gebruik van maken.

Uitwerking interview 4

b. Kern:
De gevolgen van de vergrijzing:
- In hoeverre is er sprake van een vergrijzing in uw gemeente?
In deze gemeente is het merendeel (21% en 46%) van de gemeente vergrijsd. De geïnterviewde komt tot de conclusie dat deze gemeente vergrijsd is. Dit is ontstaan in een korte tijd. Van een normale gemeente met kinderen en jeugd is dit in een paar jaar veranderd in een kerk van volwassen en ouderen. De reden hiervan is dat er een uittocht heeft plaats gevonden van jonge gezinnen. Veel gezinnen zijn vast gelopen in de kerk en zijn naar een andere kerk (Zuid) vertrokken. Een reden zou kunnen zijn dat de toenmalige voorganger er erg lang gezeten heeft. De gemeente kreeg daarna een stempel van oud en grijs. Deze stempel was in de hele gemeente bekend.
- Waarin is deze vergrijzing volgens u nu al zichtbaar in uw gemeente?
Als je de kerk binnen komt dan valt het direct op dat het merendeel van de gemeente grijs is. Ook merkt Jan een bepaalde berusting onder ouderen. Er is weinig geloof dat de situatie kan veranderen.
- Tegen welke problemen zal deze gemeente aanlopen als de gemeentepopulatie ouder zal worden. (<u>gevolgen</u> in haar <u>totale</u> functioneren.) pastoraat, leiding, evangelisatie, etc.
Vanuit het pastoraat ziet Jan geen problemen met de vergrijzing. Je ziet juist dat ouderen onderling goed voor elkaar zorgen. De afgelopen periode heeft Jan zelfs gezien dat sommige ouderen te lang en te intensief aan het werk waren in de gemeente. Nu de gemeente meer mogelijkheden en vrijwilligers heeft, en deze ouderen kunnen stoppen ziet men dat deze ouderen misschien te lang hebben doorgelopen**.** In de leiding ziet de geïnterviewde dat er toch wel weinig keus is in leiding. De leiding die er zit blijft lang zitten.
- Welke kansen zal de vergrijzing de gemeente geven? (daarna verdiepen en doorvragen)

Ouderen (vooral de jongere ouderen) hebben een enorme potentie in tijd en mogelijkheden. Daarnaast hebben ouderen veel wijsheid en ervaring die de gemeente kan helpen.

- In hoeverre zijn de gevolgen nu al zichtbaar?

Ouderen zetten zich in deze gemeente in op alle terreinen van de gemeente waardoor ze ook betrokken blijven bij het gemeenteproces.

- Waardoor ontstaan de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?

HERHALING: Dit is ontstaan in een korte tijd. Van een normale gemeente met kinderen en jeugd is dit in een paar jaar veranderd in een kerk van volwassen en ouderen. De reden hiervan is dat er een uittocht heeft plaats gevonden van jonge gezinnen. Veel gezinnen zijn vast gelopen in de kerk en zijn naar een andere kerk vertrokken. Een reden zou kunnen zijn dat de toenmalige voorganger er erg lang gezeten heeft. De gemeente kreeg daarna een stempel van oud en grijs. Deze stempel was in de hele gemeente bekend.

- Hoe reageert uw gemeente op de gevolgen van de vergrijzing?

De gemeente reageert niet planmatig op de gevolgen van de vergrijzing. Wel hebben ze geprobeerd om dit proces te voorkomen. De gemeente is begonnen om één keer in de twee weken ruimte te geven aan gemeenteleden om een muzikale bijdrage te leveren aan de dienst. De ene keer is dit een koor en de andere week bijvoorbeeld een solo. Ze willen hiermee proberen om meer betrokkenheid (van vooral ouderen) bij de gemeente te krijgen. Dit is succesvol verlopen omdat er steeds meer **betrokkenheid** kwam bij de gemeente. Door de betrokkenheid werden mensen enthousiast over de dienst waardoor er steeds vaker mensen mee werden genomen. Uiteindelijk is er zelf, sinds lange tijd, weer een doopdienst geweest.

Daarnaast is er een **Alphacursus** gestart die specifiek bedoeld is voor de mensen binnen de gemeente. Ook door deze cursus werd de betrokkenheid ook vergroot.

Daarnaast is er ingezet op het **kinderwerk**. Ondanks dat er nauwelijks kinderen waren is de gemeente doorgegaan met de zondagsschool. Hieruit is een idee ontstaan om iets te doen voor de kinderen in de buurt. Hierdoor is er een kinderwerk ontstaan, dat op woensdagmiddagen plaatsvindt. Ouderen leveren ook een belangrijke bijdrage aan het kinderwerk. Uit dit initiatief zijn uiteindelijk ook een speciale kinderdiensten ontstaan. Dit is een groot succes en er komen veel nieuwe mensen in de kerk door deze initiatieven.

- Hoe zouden Baptistengemeenten volgens u kunnen reageren op de gevolgen van de vergrijzing?

Baptistengemeenten zouden volgens de geïnterviewde niet moeten inzetten op jeugdwerk. Ouderen zijn niet goed in jeugdwerk, maar wel in **kinderwerk**. Jeugdwerk moet wel doorgaan, maar er wordt vooral ingezet op het kinderwerk.

Een andere reactie is het **buurtwerk** wat de gemeente heeft opgebouwd. De gemeente kwam erachter dat er in de omgeving van de gemeente veel ouderen wonen. Ze zijn op het idee gekomen om één keer in de maand een bosje bloemen aan te bieden aan iemand buiten de gemeente. Op het kaartje komt geen Bijbeltekst, maar een bijzondere tekst. “Als u iemand kent die een bloemetje zou verdienen dan kunt u deze naam doorbellen naar de gemeente.” Hier wordt veel gebruik van gemaakt en er is zelfs een wachtlijst met mensen die nog een bloemetje moeten krijgen. Bij het buurtwerk zijn vooral ouderen betrokken. Ook is de gemeente met koffieochtenden begonnen die open staat voor de hele buurt. Belangrijk is dat de actie puur gericht is op de aandacht en niet evangeliseren. Op deze manier hebben er mensen de gemeente bezocht ondanks dat ze al jaren niet meer een kerk bezochten.

Visie en beleidsdocumenten:

In hoeverre is er visie en beleid in uw gemeente ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan? Hoe uit zich dat?

Er is geen beleidsplan of visie in de gemeente ontwikkeld. Niet voor ouderen, maar ook niet voor andere gebieden in de gemeente. Er is wel een visie binnen de gemeente, maar niet op papier vastgelegd. De visie zit meer in de identiteit van de gemeenteleden. Elk gemeentelid weet wat er van hem/haar verwacht wordt. **De uitdrukking:'iedere Baptist is een evangelist'**

- Bent u tevreden met de huidige visie op de ouder wordende kerk wat momenteel naar voren

komt via de beleidsdocumenten? Tevreden/ Niet tevreden waarom niet/ hoe komt dat?
Aan de ene kant is Jan blij met de ontwikkelingen die nu plaats vinden, aan de andere kant zou hij graag zien dat er meer plaats zou vinden. Hij zou het prettig vinden als bepaalde ontwikkelingen sneller zouden kunnen plaatsvinden. Dit is volgens Jan een nadeel van ouderen, het duurt vaak wat langer om besluiten te nemen. Als je dan te snel zou gaan dan kun je ze kwijt raken. Bij ouderen moet je goed nadenken wat je gaat doen, en dat ook voor langere termijn doen.
- Vindt u dat er binnen de gemeente beleid t.a.v. ouderen geformuleerd dient te worden?
Ja, dit vindt Jan absoluut. Op dit moment is dit nog niet concreet gemaakt in een beleidsplan. Toch wordt er via gemeenteopbouw avonden over de toekomst gesproken. Om dit concreet te maken moeten deze gesprekken en beslissingen ook verankerd worden in een beleidsplan. Zover is de gemeente echter nog niet. Binnen de gemeente zijn er mensen die bij de raad aangeven dat er een beleidsplan moet komen. Jan ziet het zeker zitten om dit in de toekomst op te pakken.
Positie van ouderen in de gemeente:
- Welke visie is er op de positie van ouderen binnen de gemeente?
Ouderen zijn enorm waardevol. Voor Jan zelf is dit ook een eyeopener. Jan heeft lang gedacht dat hij alles op alles moest zetten om de jongeren te bereiken. Jan denkt dat nog steeds, maar weet nu ook dat dit niet goed kan zijn als je daarmee de ouderen passeert. Op deze manier zet je Gods gemeente aan de kant en formeer je zelf wat nieuws. Ouderen zijn het fundament waar de toekomst van de kerk verder op mag bouwen. Ouderen moeten een eigen plek hebben binnen de gemeenteopbouw. Ze zijn een wezenlijk onderdeel van de gemeente, geen zaalopvulling.
- Pastoraat: hoe wordt het ouderenpastoraat georganiseerd (door wie)? En voor wie? Is hier meer tijd voor nodig door de vergrijzing?
Zusterhulp: Dit is ontstaan uit een diaconale groep die op een praktische manier mensen hielp in de armoede. Op dit moment komen wekelijks oudere vrouwen bij elkaar voor ontmoeting en Bijbelstudie.
Ouderenmiddag: Eén keer in de maand is er een ouderenmiddag. Met kerst is er een speciale kerstmaaltijd. Aan het einde van het jaar is er een uitstapje met de hele groep. Dan gaat het voorgangers echtpaar ook mee.
Pastorale zorg: De raad is opgedeeld in twee gedeelten. Een zakelijke raad en een pastorale raad. Deze pastorale raad bezoekt ook de ouderen. Dit gebeurt minimaal één keer per jaar. De hoog bejaarden worden vaker bezocht.
- Dienst: Rol en invloed van ouderen tijdens de zondagse dienst. (prediking/gezang/taak)
Ouderen hebben vooral een bijdrage bij de speciale diensten. Dit is dan of een gedicht of een muzikale bijdrage. Elke zondag is er wel de ruimte, maar er wordt niet altijd gebruik van gemaakt. De gemeente vindt het belangrijk dat alle generaties worden aangesproken. Daardoor zijn er verschillende onderdelen die gericht zijn aan jongeren en ouderen.
In de prediking wordt er niet specifiek gepreekt over thema's die te maken hebben met ouderdom. Wel heeft de geïnterviewde een praktische, persoonlijke insteek en krijgt hij vaak van ouderen te horen dat ze geraakt worden door de preken.
- Vrijwilligerswerk: Welke bijdrage leveren ouderen aan de gemeente?
Alle ouderen leveren een grote bijdrage aan het vrijwilligerswerk in de gemeente. Praktisch gezien heeft iedereen, indien mogelijk, een taak in de gemeente. Ook als er een eenmalige klus gedaan moet worden dan zijn mensen over het algemeen heel bereidheid om mee te werken.
- Kunt u iets zeggen hoe ouderen zelf op dit moment de gemeente beleven en hun plek daarbinnen?
Er is onder ouderen een grote mate van tevredenheid. Toch zijn er natuurlijk ook ouderen die niet mee willen doen of klagen over specifieke gebeurtenissen. Dit is goed bespreekbaar met elkaar. Er is een grote saamhorigheid en mensen houden rekening met elkaar. Ouderen beseffen goed dat niet alles kan gaan zoals zij dat willen. Daarom is er ook wel bereidheid bij ouderen om mee te doen in de speciale kinderdiensten.
Ouderen zijn volgens de geïnterviewde tevreden omdat ze ook geen rigoureuze veranderingen doorvoeren in de gemeente. Daardoor krijgen ze het voor elkaar dat ouderen tevreden blijven.

c. Afronding:
- Gelegenheid geven om nog wat aan te vullen of op te merken.
Overige opmerkingen:
Ouderen en jongeren zijn in deze gemeente geen aparte groepen. Ze trekken veel met elkaar op en ontmoeten elkaar op verschillende plekken.

Uitwerking interview 5:

b. Kern:

De gevolgen van de vergrijzing:

- In hoeverre is er sprake van een vergrijzing in uw gemeente?
Er is sprake van een behoorlijke vergrijzing, in zoverre dat het als een probleem wordt gezien. Uit de getallen blijkt dat er van de 140 leden zo'n 70-75 leden boven de 55 is. Het is een behoorlijk vergrijsde gemeente geworden in de loop van de jaren. Het is iets dat de laatste vijf jaar steeds meer is gaan spelen. Om het negatief te zeggen: de laatste jaren heeft de gemeente er meer last van gekregen.

- Waardoor is de vergrijzing ontstaan?
De oudere mensen zijn lid gebleven, en de jongeren niet. We missen de groep van onder de 50. De mensen daarboven zijn alle jaren lid geweest van de gemeente en inmiddels zijn ze oud geworden. De onderkant van het ledenbestand is weggevallen.
Jongeren komen er niet meer bij, eerder gaan mensen weg. Sterker nog: we hebben zelfs een aantal jonge mensen geadviseerd 'Kijk of je hier wel wilt blijven'. Dit omdat er voor de kinderen eigenlijk geen plek is. Er zijn weinig kinderen, waardoor het beter is dat kinderen naar een andere gemeente gaan. Anders bestaat het risico dat deze kinderen in de loop van de jaren afhaken. In pastoraal opzicht moet je dan ook zeggen 'zoek elders onderdak'. Dit is een tegendraadse beweging die we aan het maken zijn, maar dat is wel lastig.
In de loop van de jaren zijn de jongeren weggegaan uit de gemeente, vooral door de secularisatie. Deze jongeren geloven soms nog wel, maar doen dat zonder kerk.

- Waarin is deze vergrijzing volgens u nu al zichtbaar in uw gemeente?
Al heel letterlijk als je op zondag de kerk binnenkomt. In het handelen van de gemeente merk je dat we steeds meer moeite hebben om taken te vervullen. Mensen worden te oud om bepaalde taken nog te doen. Denk aan de beamerdienst, of het ophalen of wegbrengen van mensen naar de kerk, maar ook als het gaat om het bestuur van de gemeente. Dit zijn taken die jongeren leuk vinden en/of daar vitaal genoeg voor zijn maar ouderen niet meer.

- Tegen welke problemen zal deze gemeente aanlopen als de gemeentepopulatie ouder zal worden. (<u>gevolgen</u> in haar <u>totale</u> functioneren.) pastoraat, leiding, evangelisatie, etc.
Zie hierboven, vooral bij het invullen van taken. Verder op het gebied van pastoraat, we moeten verwachtingen van ouderen managen. Want zij denken dat zij allemaal in de situatie zitten dat ze veel aandacht krijgen als er iets is. Maar dat kunnen we als gemeente niet meer organiseren. Daarnaast zijn ook de pastorale functies uitgedund. In pastoraal opzicht zijn er minder mogelijkheden, terwijl er meer behoeften zijn. De vraag neemt toe, het aanbod neemt af.
(Zie ook vraag naar rol van ouderen in de eredienst).

- Welke kansen zal de vergrijzing de gemeente geven? (daarna verdiepen en doorvragen)
We hebben gemerkt dat we een klein beetje aanwas hadden in de gemeente, vooral onder ouderen. De opmerking is al eens voorbij gekomen dat we ons als gemeente zouden kunnen richten op ouderen en zo een gemeente voor ouderen kunnen worden i.p.v. altijd maar kijken naar jongeren.

Dat is een kans. De ouderen uit de kerk kunnen de ouderen in de samenleving beter bereiken. Ouderen in de samenleving kunnen eenzaam zijn, waar je als gemeente iets in kan betekenen. Tegelijk heb je hierbij mensen nodig die dat kunnen uitvoeren. De doelgroep kan dat niet meer, de gemeente is vergrijsd en heeft die kracht en energie hier niet meer voor. Wel een kans dus, maar niet haalbaar in deze gemeente.

- In hoeverre zijn de gevolgen nu al zichtbaar?

- Hoe reageert uw gemeente op de gevolgen van de vergrijzing?
Met teleurstelling. Omdat de gemeente gaat zien dat we het vermoedelijk niet gaan redden. Als we terugkijken naar tien jaar geleden en we vergelijken dat met nu, en we proberen dan vervolgens tien jaar vooruit te kijken… dan is dat geen rooskleurig beeld. Mensen overlijden, anderen zijn kwakkelend en de jongere gezinnen zullen dan waarschijnlijk zijn vertrokken. Daar zit nogal wat verdriet.
Als bestuur hebben we gezegd dat we de gemeente moeten begeleiden in dit proces van afbouwen. Samen als gemeente te kijken naar de toekomst, wat is daarin realistisch. Ik vermoed zelf dat we over een aantal jaren zeggen 'we gaan een datum prikken.' Hard, maar realistisch. Als gemeente hebben we gezegd, we kunnen het laten zoals het nu is of we kunnen het proces van afbouwen aangaan. In dat eerste geval zul je mensen uiteindelijk frustreren. Terwijl als je zorgvuldig afbouwt je mensen helpt. Wij staan als gemeente aan het begin van dit proces. We proberen een realistisch beeld te krijgen in de gemeente.
De gemeente wil graag dat de gemeente revitaliseert. Maar eigenlijk had iedereen zoiets van 'het afbouwen is de meest realistische optie.'

- Hoe zouden Baptistengemeenten volgens u kunnen reageren op de gevolgen van de vergrijzing?
Laat mensen realistisch kijken naar de situatie. En als het er op lijkt dat je het als gemeente niet gaat halen, wees daar dan ook realistisch in. Daarnaast moet je als gemeente helder zijn en de verwachtingen die leven in de gemeente goed managen. Als je bijvoorbeeld niet kan voldoen aan de verwachtingen die leven rondom pastoraat moet je dat helder communiceren. Dat je zegt wat je ook kunt doen als gemeente, en vaak is dat minder dan er verwacht wordt. Tenzij je veel kan betalen en iemand full-time kunt aannemen die de taken wel op zich kan nemen.
Veel gemeenten blijven kiezen voor revitalisering van de gemeente. Maar dat kost veel energie en frustreert geweldig. In onze eigen gemeente is daar niet voor gekozen, puur omdat er onvoldoende mensen waren die zich daarvoor zouden kunnen inzetten. Mensen die de energie er wel voor hebben, die hebben er vaak geen tijd meer voor of leggen hun prioriteiten sneller ergens anders. Gemeenten die wel geld of kracht hebben moeten vooral keuzes maken in waar ze voor gaan. Gaan ze voor revitalisering, waar ik zelf erg over aarzel, of zet je bijvoorbeeld in op ouderen en probeer je gemeente voor ouderen te zijn?
Je kunt blijven inzetten op jongeren betrekken bij de gemeente, maar dat is ontzettend lastig. We merken nu al dat de jongste mensen, de vijftigers het lastig vinden dat de gemeente ´oud´ is. Laat staan hoe dat speelt bij jongeren. Landelijk zie je initiatieven ontstaan om naast bestaande kerken iets nieuws te beginnen. Daar kun je dan veel beter op in zetten.

Visie en beleidsdocumenten:

In hoeverre is er visie en beleid in uw gemeente ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan? Hoe uit zich dat?
Er is nu beleid die nu de gemeente confronteert met de situatie waarin het verkeert, om te kijken welke stappen er gezet moeten worden naar hoe nu verder. Er moet iets van een stappenplan komen, en daar gaat beleid op ontwikkeld worden. Dat is er nog niet, maar dat gaat zeker komen.
Zo'n zeven jaar geleden was er beleid en visie om als gemeente actief te worden in de wijk. We gingen in een wijkgebouw kerken, en er werd echt gericht op de wijk. Maar dat is niet gelukt. Er

waren zeker wel kansen, maar dan moet je consequent inzet plegen. Beleid en visie was er wel, maar de uitvoering liep vast omdat er te weinig kracht was.

- Bent u tevreden met de huidige visie op de ouder wordende kerk wat momenteel naar voren komt via de beleidsdocumenten? Tevreden/ Niet tevreden waarom niet/ hoe komt dat?
Zie hierboven. Samengevat: het is goed dat de gemeente nu gaat nadenken over hoe het nu verder moet gaan in het afbouwen van de gemeente. Hier gaat zeker beleid op komen en dat is ook nodig.

- Vindt u dat er binnen de gemeente beleid t.a.v. ouderen geformuleerd dient te worden?
Zie hierboven.

Positie van ouderen in de gemeente:

- Welke visie is er op de positie van ouderen binnen de gemeente?
De ouderwetse Baptistenvisie. We zijn met elkaar gemeente en we zorgen voor elkaar. Dat is nog steeds de visie die gehanteerd worden. Er is geen specifieke visie of beleid gericht op ouderen. Je bent met elkaar gemeente en van daaruit zorg je voor elkaar.

- Hoe uit zich dat in de praktijk?
Dat uit zich in de praktijk doordat er niets specifiek georganiseerd wordt voor ouderen. Wel is er een speciale bezoekgroep die ouderen bezoekt, maar dat is een groep die er altijd al was en die gaandeweg zich steeds meer is gaan bezig houden met ouderen.

- Pastoraat: hoe wordt het ouderenpastoraat georganiseerd (door wie)? En voor wie? Is hier meer tijd voor nodig door de vergrijzing?
Via de bezoekersgroep, die eigenlijk meer contact legt. Zij zorgen er voor dat ouderen niet te veel vereenzamen of los raken van de gemeente. Maar wij vinden als bestuur dat dat onvoldoende is voor het pastoraat. Er zijn een paar mensen die zich actief in zetten in het pastoraat, maar dat zijn de ‘crisisgevallen’. Wij zijn niet actief bezig met pastoraat wat eigenlijk wel zou moeten, maar wat niet kan door gebrek aan tijd en mankracht.
Een jaar of 6/7 geleden was dat beter geregeld. Degene die zich hiervoor inzetten toen hadden meer tijd en ook zin. Daarnaast was de doelgroep kleiner. En tot slot was er toen meer onderling pastoraat. Mensen hielpen elkaar meer. Dat is de laatste tien jaar behoorlijk verschoven.

- Eredienst: Rol en invloed van ouderen tijdens de zondagse dienst. (prediking/gezang/taak)
De ‘fittere’ ouderen zijn redelijk actief betrokken in bijvoorbeeld het kosterschap, of het ophalen van mensen voor de dienst.
Wat je ook merkt is dat de jongere gezinnen meer opwekking willen zingen en gebruiken in de dienst, waar ouderen niks mee hebben. Hierin zie je dat de twee groepen wat uit elkaar lopen qua verlangens van de dienst. Ouderen gedogen het wel, maar willen het niet.

- Vrijwilligerswerk: Welke bijdrage leveren ouderen aan de gemeente?
Zolang ouderen fit zijn draaien ze mee, zoals iedereen meedraait.

- Kunt u iets zeggen hoe ouderen zelf op dit moment de gemeente beleven en hun plek daarbinnen?
De ouderen zijn eigenlijk heel erg tevreden. In elk geval tijdens de zondagmorgen krijgen ze een goede ontmoetingsplek aangeboden. Ze hebben het gezellig, en ze hebben goed contact. Dat verbaasd mij ook een beetje, maar het is wel zo. Daarom is het ook zo belangrijk om die verwachtingen goed te managen, omdat ik denk dat het veel minder oké is dan het momenteel is. Als het bijvoorbeeld gaat om die pastorale kant. Zolang mensen goed mee kunnen lopen in de kerk is het goed. Maar als er specifiekere zorg nodig is, dan kunnen wij dat als kerk niet bieden. Als er

veel zieken in de gemeente zijn, dan hebben wij de mogelijkheid niet om voor die zieken te zorgen. Voor ouderen die minder fit zijn, zal de gemeente snel minder oké worden. Dan kunnen zij teleurgesteld raken omdat de gemeente niet kan voldoen aan hun (pastorale) verwachtingen. Zodra ouderen afhankelijk worden krijgen zij te weinig pastorale begeleiding. Daarom moeten die verwachtingen goed besproken worden.

c. Afronding:

- Gelegenheid geven om nog wat aan te vullen of op te merken.

Overige opmerkingen:
Als Baptisten, in de PKN doen ze het gelukkig al, zouden we beleid moeten ontwikkelen voor dit soort problemen. Ik kan me niet voor stellen dat wij de enige gemeente zijn die hier tegenaan loopt. In het proces waar wij nu zitten, moeten wij zelf het wiel uitvinden. Ik ben geen publicatie o.i.d. tegen gekomen, die mij vertelde wat je moet doen in dit soort omstandigheden of die mij wees naar de deskundigheid. Nu heb ik zelf wel wat verstand van rouwprocessen, want dat is eigenlijk wat er nu in de gemeente speelt. Maar in de Unie gaat het vooral over opbouwen, kerkopbouw, gemeentestichting. Dat zijn de onderwerpen waar geld aan wordt gegeven. Maar hieraan niet. Ik denk dat allerlei gemeenten op dit punt zitten. Daar moet snel wat expertise op worden gebouwd. Hoe doe je dat nou in een dergelijk situatie? Het grootste gemis is een soort routeplanner. Wat voor route is het precies die een gemeente in zo'n situatie moet begaan. Er zou deskundigheid moeten komen om zo'n route aan te geven. Die van buitenaf kan worden toegepast op de gemeente. Het is wellicht een minder populair onderwerp, maar het is wel van belang dat dit wordt ontwikkeld: Begeleiding omtrent de afbouw. Zeker ook in pastoraal opzicht is dat belangrijk. Om te voorkomen dat mensen gefrustreerd raken, helemaal afgebrand en teleurgesteld. Daarin zou de meeste winst kunnen worden geboekt. Hierin moet verantwoordelijkheid worden genomen, iemand die dit op zich neemt.

Uitwerking interview 6:

b. Kern:

De gevolgen van de vergrijzing:

- In hoeverre is er sprake van een vergrijzing in uw gemeente?
In deze gemeente is zo´n 16% gepensioneerd. Volgens de geïnterviewden is er in de gemeente dan ook geen sprake van een grote vergrijzing. Er is een redelijk constante groep ouderen in de gemeente. Wel merken ze dat er in de loop van de jaren ´generatiegolven´ door de gemeente heen gaan. Dan zijn er veel kinderen en jongeren, die worden ouder en dan blijven er weinig kinderen of jongeren meer over. Maar na verloop van tijd komen er dan weer meer kinderen en jongeren. Momenteel zijn eigenlijk alle generaties goed vertegenwoordigd.

- Waarin is deze vergrijzing volgens u nu al zichtbaar in uw gemeente?
In de gemeente zijn er dus niet al te veel ouderen, waardoor de gevolgen hiervan voor de gemeente ook niet zomaar aan te wijzen zijn. Wel is het merkbaar bij de invulling van de eredienst. Als ouderen andere liederen willen zingen dan jongeren bijvoorbeeld.
Verder is het bij de zichtbaarheid van deze ouderen in de gemeente afhankelijk van de mate waarin zij mobiel zijn. Daarnaast hebben ouderen ook een eigen club waarin zijn eens in de maand bij elkaar komen voor diverse activiteiten.
Daarnaast is het bezoekwerk vooral gericht op ouderen, in het bijzonder die ouderen die niet meer in staat zijn om naar de kerk te komen. Maar verder draaien ouderen in alle aspecten van de gemeente mee.

- Tegen welke problemen zal deze gemeente aanlopen als de gemeentepopulatie ouder zal worden. (gevolgen in haar totale functioneren.) pastoraat, leiding, evangelisatie, etc.
Een valkuil is dat je je toch al snel richt op jonge gezinnen. Zowel alleenstaanden als ouderen hebben wel eens het gevoel dat het altijd gaat over gezinnen en kinderen, dit hoor je ook regelmatig terug. We moeten in de gaten houden dat we ons niet alleen richten op de jongeren. Als het aan de kinderen of jongeren ligt, dan zingen we voornamelijk opwekkingsliederen terwijl ouderen het ook prettig vinden om te zingen uit 'Johannes de Heer'. Dus we proberen een mengsel te maken in de liturgie met twee liederen uit de gewone bundel en de rest opwekking. Je moet dat bewust doen, anders gebeurt dat niet.

Verder ervaart de gemeente weinig negatieve gevolgen rondom de vergrijzing. Ouderen draaien mee in de kerk zoals iedere groep meedraait.

- Welke kansen zal de vergrijzing de gemeente geven? (daarna verdiepen en doorvragen)
De geïnterviewden vonden dit een terechte vraag, vanuit de gemeente wordt er weinig gekeken naar de specifieke kansen die ouderen kunnen bieden aan de gemeente. Ook hierin wordt er op gewezen dat ouderen niet als een speciale groep gezien worden, maar zoals iedere groep meedraaien in het gemeente zijn. Ze staan bij de deur om welkom te heten, zitten op bijbelkring, maken schoon, schenken koffie etc.

Wel zie je dat ouderen een belangrijke rol spelen bij het bezoekwerk. Er is een team van bezoekers waarin ook ouderen zitten. Dit zijn mensen die de mogelijkheid hebben om anderen overdag te bezoeken, wat jongere mensen vaak niet kunnen.

Wat een kans zou zijn is om ouderen vaker te vragen een stukje getuigenis te geven. Dan is ook binnen de gemeente zichtbaar dat ouderen een heel bijzonder leven achter de rug hebben.

- In hoeverre zijn de gevolgen nu al zichtbaar?
Als het gaat om de invulling van de eredienst dan wordt er geprobeerd een middenweg te zoeken in de liederen die gezongen worden. Bijvoorbeeld twee liederen uit de bundel, en de rest uit de bundel van Opwekking.
Verder merk je dat de gemeente spontaan dingen opvangt. Regelmatig komt de voorganger bij een oudere op bezoek, en ziet dan een gemeentelid die bijvoorbeeld de ramen aan het lappen is.

- Waardoor ontstaan de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?
Als gemeente moet je oppassen dat je je niet teveel richt op de jongeren en de jongere gezinnen in de gemeente waardoor je ouderen kan vergeten. En daarnaast is het geven van een plek voor ouderen ook een kwestie van doen.

- Hoe reageert uw gemeente op de gevolgen van de vergrijzing?
Haast op een natuurlijke manier heeft de gemeente in de loop van de tijd bepaalde dingen opgezet waardoor men op weinig problemen stuit als het gaat om de ouderen in de gemeente. Een voorbeeld daarvan is de manier waarop het pastoraat en bezoekwerk opgezet is. Hierdoor heeft de gemeente oog voor de ouderen.
Daarnaast reageert de gemeente vrij spontaan en worden er onderling dingen geregeld voor ouderen. Zoals het voorbeeld van een gemeentelid die de ramen lapt bij een ouderen. Of is er iemand die er voor zorgt dat gemeenteleden regelmatig een kaartje sturen naar ouderen. Aan het begin van de zomervakantie krijgen gemeenteleden dan een adres mee van ouderen. En zo krijgen ouderen tijdens de vakantie vanuit allerlei landen een leuk kaartje.

Visie en beleidsdocumenten:

In hoeverre is er visie en beleid in uw gemeente ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan? Hoe uit zich dat?
Er is geen beleid ontwikkeld op dit punt. De raad verdiept zich wel in het thema door het behandelen van een boek omtrent dit onderwerp, of het bespreken van een artikel. Maar dat is meer het bespreken van, niet zozeer echt beleid ontwikkelen. Die noodzaak is hiervoor is ook niet echt zichtbaar in de gemeente.

- Bent u tevreden met de huidige visie op de ouder wordende kerk wat momenteel naar voren komt via de beleidsdocumenten? Tevreden/ Niet tevreden waarom niet/ hoe komt dat?
Op dit moment zijn we veel meer bezig met het ontwikkelen van beleid voor bijzonder pastoraat zoals pastoraat bij psychiatrie of bij echtscheidingen. Bij het ontwikkelen van beleid is er eigenlijk niet nagedacht over ouderen. Meer vanuit de gedachte dat ouderen onder het algemene bezoekwerk vallen, dat bedruipt zichzelf wel. Daardoor hebben we niet echt een beleid op ouderen, hoe we hen willen inschakelen of dat is onze visie daarop.
Dat kan anders worden als je veel jongeren kwijt raakt. Dan krijg je wel de situatie, dat het nodig is. Dat er nu geen beleid is omtrent het ouderenwerk is voortgekomen uit het feit dat ouderen prima meedraaien in de gemeente. Ouderen blijven trouw aan de gemeente, ondanks dat niet alles gaat zoals ze het willen. Dat is ook een compliment naar ouderen toe.

- Vindt u dat er binnen de gemeente beleid t.a.v. ouderen geformuleerd dient te worden?
Momenteel gebeuren dingen relatief spontaan. Mensen zien dat er iets nodig is, bijvoorbeeld dat iemand opgehaald en weggebracht moet worden voor een kerkdienst. Dan gebeurt dat ook, daar is geen beleid voor ontwikkeld, het gebeurt. Mensen hebben aandacht voor elkaar en pakken spontaan dingen op. Daar hoeft helemaal geen beleid op worden ontwikkeld.
Dit is trouwens wel een sterkte en zwakte. Toen de voorganger een jaar geleden in de gemeente kwam begreep hij niet hoe alles functioneerde. Die deed dit, die deed dat en daar was geen communicatie over. Mensen doen dingen uit zichzelf. En zolang dat gebeurd gaat dat heel goed, als mensen dat niet meer gaan doen dan heb je een probleem, want dan heb je geen beleid en blijft er misschien weinig over. Maar het gevaar is dat je door beleid alles beleidsmatig doodslaat. Zo zijn er tal van activiteiten die gewoon gebeuren, geen idee wie daar de contactpersoon voor is.

Positie van ouderen in de gemeente:

- Welke visie is er op de positie van ouderen binnen de gemeente?
De visie is dat je de ouderen betrokken wil houden bij de gemeente. Dat merk je uit de activiteiten die georganiseerd worden. Het hoofddoel, ouderen betrokken houden bij de gemeente.
En daarnaast proberen de verbindingen te leggen in de gemeente. Dat mensen met elkaar in verbinding komen en er zo zijn voor elkaar.

- Pastoraat: hoe wordt het ouderenpastoraat georganiseerd (door wie)? En voor wie? Is hier meer tijd voor nodig door de vergrijzing?
Er is bezoekwerk en er is pastoraat. Bij pastoraat heb je een vijftal situaties waarin pastoraat plaats vindt. Crisispastoraat, huwelijkspastoraat etc. En daarnaast is er het contactbezoek, dat richt zich vooral op ouderen. Je probeert daarin verdieping te leggen, maar het is vaak ook gewoon even langs lopen, kijken hoe het gaat.
Een team van zo´n 12 mensen zet zich hiervoor in. Iedere oudere wordt elk jaar in ieder geval 1 keer bezocht. Daarnaast wordt er gekeken naar de behoefte die er is bij ouderen. Dan letten we zeker ook op leeftijd en of mensen nog naar de kerk kunnen komen. Als dat niet het geval is worden mensen vaker opgezocht, tot 1 keer per maand. Hebben mensen behoefte aan meer bezoek, dan zoeken we gemeenteleden in de omgeving die deze ouderen regelmatig bezoeken.

De 75-plussers worden minimaal eens in het jaar bezocht door de voorganger. De nadruk bij het bezoekwerk ligt op de groep mensen die niet meer in staat zijn naar de kerk te komen.

- Eredienst: Rol en invloed van ouderen tijdens de zondagse dienst. (prediking/gezang/taak)
Ouderen hebben de rol van ieder ander. Ze hebben niet een aparte rol, net zo min als jongeren bijvoorbeeld een aparte rol hebben. Ouderen zouden misschien vaker bepaalde liederen willen zingen in de eredienst, daarin wordt geprobeerd een balans te vinden.
Er is niet iets als een apart blok voor ouderen in de eredienst.

- Vrijwilligerswerk: Welke bijdrage leveren ouderen aan de gemeente
Dat is hetzelfde als bij andere gemeenteleden. Wel is het goed mogelijk dat ouderen die net met pensioen zijn zich vaker inzetten bij dingen die gebeuren in de kerk. Daarnaast zijn er een aantal ouderen die echt de gemeente opgebouwd hebben, die pijlers zijn van de gemeente. Als je hen ergens voor vraagt staan ze bij wijze van spreken zelfs ´s nachts voor je klaar.

- Kunt u iets zeggen hoe ouderen zelf op dit moment de gemeente beleven en hun plek daarbinnen?
Het is een spannende vraag hoe de ouderen die wel zo mobiel zijn dat ze iedere week naar de kerk komen de diensten ervaren. De geïnterviewden hebben het gevoel dat daar genoeg aandacht voor is, maar vinden ouderen dan ook? Soms zijn er geluiden te horen dat er teveel opwekkingsliederen worden gezongen, maar vaak heeft dat meer te maken met de kerkelijke achtergrond van iemand. Soms zeggen jongeren dit ook.

Verder worden er juist ook geluiden gehoord waaruit blijkt dat de ouderen heel tevreden zijn over de diensten en over de prediking. Juist omdat de pastorale zorg daar heel erg op gericht is. Mensen gaan naar de kerk om een boodschap te horen, maar ook om gezien te worden, belangstelling te ervaren. En door het bezoekwerk en de contacten die er soms ook spontaan ontstaan gaat dat goed. Op zo´n manier worden ouderen betrokken bij de gemeente.

Uitwerking interview 7:

De gevolgen van de vergrijzing:

- In hoeverre is er sprake van een vergrijzing in uw gemeente?
Momenteel is er geen sprake van een vergrijzing, maar juist sprake van verjonging. Als er gekeken wordt naar de samenstelling op zondagmorgen van de gemeente, dan is een redelijk deel wel oud. Op zondagmorgen is 1/3 65 + in de kerkzaal en dat is een redelijke afspiegeling van de gemeente.

De gemeente verjongd omdat er jonge stellen bij zijn gekomen afgelopen jaren en waardoor er groei van jongeren is gekomen. Als er mensen bij de gemeente komen zijn het vooral jongeren.

- Waarin is deze vergrijzing volgens u nu al zichtbaar in uw gemeente?
Dat is nu vooral zichtbaar in de dienst op de zondagmorgen, in de beleving van een zondagmorgendienst. Je ziet dan hoe ouderen niet mee kunnen komen in wat de zangleider heeft voorbereid. Dat gaat ten koste van het samen aanbidden, en daarin verbonden zijn met elkaar. Je merkt dat door de vergrijzing er een kloof is in de geloofsbeleving tussen jong en oud.
We proberen dit op te vangen door ook oudere liederen uit te kiezen om te zingen, en zo ouderen te betrekken bij de dienst. Maar het is lastig op te lossen. Wel is er de goede wil van beide kanten om samen gemeente te zijn. Er worden hierin ook kleine stapjes gezet, maar het blijft lastig.

We zoeken naar manieren om jong en oud bij elkaar te betrekken. Bijvoorbeeld door diensten samen voor te bereiden. Want die kloof is er momenteel wel, zeker ouderen nemen regelmatig het

woord kloof in hun mond. En dat is zo van twee kanten. Enerzijds is het hun beleving, het zijn mensen die actief zijn geweest maar nu ze ouder worden zich meer richting de rand van de gemeente bevinden. En dat blijft lastig voor hen. Maar tegelijk is het nu eenmaal ook zo dat er veel veranderd is waardoor er een kloof bestaat tussen jong en oud.

Een ander moeilijk punt voor ouderen is dat we als gemeente internationaler worden. Als gemeente hebben we mensen uit veel verschillende landen. Ouderen spreken geen Engels en kunnen dan ook moeilijk communiceren met deze mensen.

Toen de voorganger naar deze gemeente kwam, is er gesproken over een drietal intenties waar op gericht zou worden de komende periode. Een daarvan was dat de gemeente zich meer moest richtten op tieners, om te voorkomen dat de gemeente de tieners (weer) kwijt zou raken. Dit om te voorkomen dat de gemeente verder vergrijsd, maar tegelijk hadden de ouderen nu zoiets van 'en wij dan?' Welke plek hebben wij dan in de gemeente?

- Tegen welke problemen zal deze gemeente aanlopen als de gemeentepopulatie ouder zal worden. (<u>gevolgen</u> in haar <u>totale</u> functioneren.) pastoraat, leiding, evangelisatie, etc.
Als je als gemeente verder gaat vergrijzen zul je te maken krijgen met nog meer en andere moeilijkheden. Dan krijg je dat de laatste het licht uit mag doen. Dat zou consequenties hebben voor iedereen. Als gemeente zul je dan vooral pastoraal bezig zijn, door de ouderen te bezoeken. Als kerk ben je dan vooral bezig met je eigen club, en heb je minder contact met de mensen van buiten de kerk. Maar tegelijk biedt zo'n situatie ook wel weer uitdagingen. Momenteel wordt er een koffieochtend gehouden dat voornamelijk gedragen wordt door iemand van in de 70. Maar daar komen nu ook mensen van buiten te kerk op af. Dus ook als de gemeente vergrijsd blijven er mogelijkheden. Wel zul je dan op zoek moeten gaan naar andere vormen van samenkomen. Misschien ook wel op andere plekken en op andere manieren. Misschien moet er dan wel gezocht worden naar andere vormen. Dat je met de ouderen alles doet wat je als gemeente hebt te doen, wat je opdracht is. Dat je elkaar en anderen buiten de kerk laat zien dat je van elkaar houdt. En dan moet je maar een vorm zien te vinden die past bij ouderen. Dan leg je de vraag maar bij hen neer, wat is een vorm die past bij jullie? Je kunt dat en dat niet meer, maar bedenk eens wat je allemaal nog wel kan. Dat is ook een manier, maar dan moet je wel buiten je kaders durven te blijven denken. Tegelijk moet je wel beschermen wat er al is, wat de bron is van ouderen. Een zondagmorgen waarin zij hun geloof op hun manier kunnen beleven.

Maar dat zijn situaties die momenteel nog niet spelen. De moeilijkheden die nu spelen beperken zich tot het verschil in beleving van de zondagmorgendienst en daarnaast ook nog andere kleine dingen. Een gevaar is dat ouderen zich steeds meer gaan irriteren aan jongeren, de manier waarop zij handelen in de gemeente, hoe zij vorm geven aan dingen.

Maar dat speelt nu totaal niet. Onze situatie nu, moeilijkheden? Nee, het is vooral het verschil in beleving op de zondagmorgen. Kleine dingen, iemand met een gehoorapparaat die de muziek te hard vindt staan. Voor ouderen is de zondagmorgendienst gewoon belangrijk, de nadruk ligt veel zwaarder. Ook is er een gevaar dat ouderen teveel gaan samen klitten.

Tot slot was het zo dat ouderen het idee hadden dat ze niet helemaal meetelden, dat ze vergeten werden. Dit was ook een stukje angst. Daarom is er voor gekozen om in de gemeente een apart aanspreekpunt te kiezen waar ouderen terecht kunnen met al hun vragen en opmerkingen over de gemeenten. Op die manier voelen ouderen zich beter gehoord.

- Welke kansen zal de vergrijzing de gemeente geven? (daarna verdiepen en doorvragen)
Ouderen hebben een stuk wijsheid, levenservaring, rust. Ook liefde, dat hebben ze absoluut en trouw. Het zijn kurken waar je als gemeente op drijft. Ouderen heb je keihard nodig. Dat merk je

bijvoorbeeld in het kerkbezoek. Ouderen zijn trouw aan de kerk en zullen een dienst niet zomaar overslaan. Ook al zitten ze niet helemaal lekker in hun vel, of zijn ze het ergens niet mee eens ze blijven komen. Ouderen zijn hierin veel stabieler en tonen meer trouw dan jongeren die nog wel eens een dienst overslaan omdat ze het ergens druk mee hebben.

En zelfs als je je als gemeente richt op de jongeren en tieners, dan nog kunnen ouderen een belangrijke rol spelen in de gemeente. Kijk eens naar de jongeren, hoe ze jou nodig hebben. Iedereen en iedere levensfase heeft z'n sterke kanten en z'n moeilijke kanten.
Als je ouder bent heb je alles al eens meegemaakt, je schrikt niet overal van, je hebt overal over nagedacht. Ik hoop dat je zeker bent in je geloof. Dat je je worstelingen hebt gehad met God, om vanuit je ervaring iets te kunnen betekenen voor jongeren.
Maar ook de rust en tijd die je hebt, hopelijk ontspannen in het leven staan. Op zo'n manier kan je als ouderen veel beteken voor jonge gezinnen. Die nog allerlei vragen hebben en druk zijn en weten niet hoe ze het moeten redden. Gewoon een verademing dat er iemand bij hen komt staan om echte aandacht hebben.

Ook in beleidsmatig opzicht merk ik dat, we hebben een broeder van 65 en daar heb ik persoonlijk ook veel aan. Omdat hij beleidsmatig heel sterk is, ziet wat de gemeenten nodig heeft. Hij heeft de knuppel in het hoenderhok gegooid toen dat nodig was in de gemeente. Na een jaar was de situatie verbeterd. Hij met zijn wijsheid en ervaring weet wanneer er voor gegaan moet worden.

- In hoeverre zijn de gevolgen nu al zichtbaar?
Een deel van de gevolgen zijn dus al zichtbaar. Moeite met de zondagmorgendienst is een belangrijk probleem. Terwijl de trouw van ouderen voor de gemeente, maar ook hun levenservaring en wijsheid een belangrijke kans zijn voor de gemeente.

- Hoe reageert uw gemeente op de gevolgen van de vergrijzing?
De groep ouderen is een stabiele groep. Zij hebben gezegd, wat er ook gebeurt we blijven bij elkaar. Een stuk commitment dat uitgesproken is nadat er veel gebeurd is in de gemeente omdat iemand in de gemeente veel verandering wilde in te korte tijd. Ouderen konden niet mee met dat tempo, wat veel pijn heeft gedaan. Die zijn toen gepasseerd. Bijvoorbeeld alle liederen uit de bundel werden weggezet, met alle goede bedoelingen, maar dat gebeurde niet op een goede manier. Ouderen begrijpen dat we moeten veranderen, zij willen dat ook. We doen dit nu ook in een lager tempo, we zoeken naar een visie die past bij jong en oud. Ouderen lieten hun stem horen daarin. Ouderen proberen nu ook betrokken te blijven, mee te denken. Maar verandering blijft lastig, moeilijk. Hoe het ook veranderd, wij blijven bij elkaar, dat is wat ouderen gezegd hebben.

Daarnaast probeert de gemeente zich vooral te richtten op jongeren en tieners. Om als gemeente een thuis te zijn voor deze mensen, om te voorkomen dat de gemeente haar 'toekomst' verliest.

- Hoe zouden Baptistengemeenten volgens u kunnen reageren op de gevolgen van de vergrijzing?
Je richten op jonge gezinnen, op zoek naar evenwicht. Dat is een van de mogelijkheden en iets dat deze gemeente ook probeert.
Verder een herhaling van wat eerder gezegd is: *Als de gemeente vergrijsd blijven er mogelijkheden. Wel zul je dan op zoek moeten gaan naar andere vormen van samenkomen. Misschien ook wel op andere plekken en op andere manieren. Misschien moet er dan wel gezocht worden naar andere vormen. Dat je met de ouderen alles doet wat je als gemeente hebt te doen, wat je opdracht is. Dat je elkaar en anderen buiten de kerk laat zien dat je van elkaar houdt. En dan moet je maar een vorm zien te vinden die past bij ouderen. Dan leg je de vraag maar bij hen neer, wat is een vorm die past bij jullie? Je kunt dat en dat niet meer, maar bedenk eens wat je allemaal nog wel kan. Dat is ook een manier, maar dan moet je wel buiten je kaders durven te blijven denken. Tegelijk moet je wel*

beschermen wat er al is, wat de bron is van ouderen. Een zondagmorgen waarin zij hun geloof op hun manier kunnen beleven.

Visie en beleidsdocumenten:

In hoeverre is er visie en beleid in uw gemeente ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan? Hoe uit zich dat?
Momenteel zitten ouderen niet in het beleid. Wel is er het aanspreekpunt voor ouderen waarmee de gemeente wil aangeven: 'We horen jullie, we willen jullie erbij hebben!'
In de visie wordt er geen onderscheid gemaakt tussen jong en oud. Dat is van onderaf gekomen, ook van ouderen. Daar staan we ook allemaal achter. In de visie is er wel gekozen voor een doelgroep waar de gemeente zich specifiek op richt, en die doelgroep was jonge gezinnen.

Zoals het nu gebeurd is het zo dat er iets geconstateerd wordt, en dan gaat iemand daar op in. Er wordt een probleem geconstateerd, en daar wordt op gereageerd zonder dat er eerst een stuk visie of beleid achter wordt gezet.

- Bent u tevreden met de huidige visie op de ouder wordende kerk wat momenteel naar voren komt via de beleidsdocumenten? Tevreden/ Niet tevreden waarom niet/ hoe komt dat?
Momenteel is er geen beleid omtrent ouderen en dat is toch wel ad hoc. Het kan goed zijn om na te denken over de langere termijn, specifiek ook voor ouderen. Als we als gemeente kiezen voor een specifieke doelgroep, de jongen gezinnen. En we spreken het verlangen uit een tienergemeente te zijn, wat betekent dat dan voor ouderen? En hoe zorgen we dat we ook hun gemeente blijven? Wat zou hun rol daarin kunnen zijn, etc.? Daar zou zeker meer over nagedacht mogen worden.

Als we als doelgroep jonge gezinnen hebben en we willen tienergemeente zijn, wat betekent dat voor onze ouderen dan? Hoe zorgen we dat we ook hun gemeente blijven? En wat zou hun rol kunnen zijn, etc.?

Hoe het komt dat er zo weinig beleid en visie is omtrent ouderen? Daar zit toch bewust of onbewuste de gedachte bij dat ouderen toch wel komen. Ze zijn lid, dat zijn ze al jaren. Ze geven wel, ze zijn trouw, we moeten ze er gewoon bij houden. Het gaat om de jongelui, dat is onze toekomst die willen we niet kwijt. Dat zal toch het verhaal zijn, bewust of onbewust.

- Vindt u dat er binnen de gemeente beleid t.a.v. ouderen geformuleerd dient te worden?
Zie vraag hierboven.

Positie van ouderen in de gemeente:

- Welke visie is er op de positie van ouderen binnen de gemeente?
Beleidsmatig is dit geen punt, vanuit mijzelf is het 'er bij houden' en de kloof tussen jong en oud verkleinen. Ik wil dat het net zo hun gemeente is, ook al is er van alles veranderd, zoals het ook mijn gemeente is en die van mijn dochter. Dat is mijn visie er op. En ik geloof dat dat kan.

- Pastoraat: hoe wordt het ouderenpastoraat georganiseerd (door wie)? En voor wie? Is hier meer tijd voor nodig door de vergrijzing?
Pastoraal zijn ouderen sterk op elkaar betrokken. We hebben een pastoraal team van 4 mensen, waar ook de voorganger in zit. In verhouding is dat team meer bezig met jongeren dan met ouderen. Wel bezoekt de voorganger alle ouderen. Toch is het team meer met jongeren bezig, terwijl de oudste uit het team zich meer richt op de ouderen.
Vanuit het pastoraal team merk ik niet dat we er meer mee bezig zijn, meer tijd aan kwijt zijn etc.
Naast het pastorale team hebben we een bezoekersteam, wat betekent dat ouderen veelal bezocht worden. Ouderen krijgen dus regelmatig bezoek van het bezoekersteam.

Bij de avondmaalsdienst wordt er regelmatig tijd genomen voor ouderen. We maken iedere maand een gebedsbrief waarin o.a. geschreven wordt over de zieken. Bij de avondmaalsdienst staan we specifiek stil bij een aantal ouderen die op deze brief vermeld staan. Na de beker krijgt iemand het woord die een paar namen noemt, zodat die mensen niet vergeten worden. Deze mensen zien we ook niet meer in een dienst, zitten in een verzorgingstehuis waardoor ze niet meer kunnen komen.

Verder worden er niet echt specifieke dingen georganiseerd vanuit de gemeente voor ouderen.

- Eredienst: Rol en invloed van ouderen tijdens de zondagse dienst. (prediking/gezang/taak)
Collecte, koffieschenken, ze bidden mee van te voren, een aantal. Ze zoeken liederen uit, hebben daarin een inbreng. Een enkeling geeft een getuigenis. Terwijl er veel meer gebeurt in de dienst, waar ouderen dan weer minder of helemaal geen rol in spelen.

- Vrijwilligerswerk: Welke bijdrage leveren ouderen aan de gemeente?
Veel bezoeken, het bezoekteam bestaat vooral uit ouderen. Ouderen zijn toch vooral op elkaar gericht. Je moet het vooral in de contacten zoeken. Bezoekjes, bloemen brengen, mensen aanspreken. Informele contacten en zorg. Ouderen hebben wel een grote bijdrage, maar vooral in de informele contacten en verbondenheid.

- Kunt u iets zeggen hoe ouderen zelf op dit moment de gemeente beleven en hun plek daarbinnen?
Het is niet meer zoals vroeger voor velen. Het is niet helemaal meer hun thuis. Veel ouderen zullen iets hebben van 'Waar moet ik anders heen?' En dan blijven we elkaar toch maar trouw. Zo beleven ze het ook wel.
Dat is de negatieve kant, aan de andere kant blijven ze komen en willen ze mee in die verandering van de gemeente. Het is nog steeds hun gemeente, maar er is zoveel veranderd en dat vinden ze toch moeilijk over het algemeen.

Uitwerking interview 8:

b. Kern:

De gevolgen van de vergrijzing:

- In hoeverre is er sprake van een vergrijzing in uw gemeente?
Zo'n twee jaar geleden werd de situatie wat zorgelijk omdat de groep ouderen wel erg groot werd en ouderen bovendien steeds ouder werden. De groep van mensen die bijvoorbeeld alleenstaand waren werd steeds groter en dat brengt een extra dimensie, extra zorg.
Maar de laatste twee jaar zijn er meer jonge mensen bij gekomen, mensen in de leeftijd van 20 – 30 jaar. Hierdoor komen er ook kinderen in de kerk, die waren eigenlijk weg. De gemeente heeft zelfs op het punt gestaan alle kinderspullen van de gemeente weg te doen omdat ze niet gebruikt werden.

- Waarin is deze vergrijzing volgens u nu al zichtbaar in uw gemeente?
Je ziet het aan de ouderen die steeds slechter ter been zijn en speciale stoelen nodig hebben, krukken en rollators die binnen komen. Dat is een zichtbaar teken.
In het functioneren van de kerk zie je het aan een klein groepje mensen dat actief is binnen de gemeente. Het zijn steeds dezelfde mensen die activiteiten op zich nemen. De ouderen hebben het vroeger allemaal gedaan, en hebben dat doorgegeven aan jongeren omdat zij het zelf niet meer konden. En deze groep van 40-ers, 50-ers krijgen nu veel werk op hun schouders. Dat is zorgelijk.

- Tegen welke problemen zal deze gemeente aanlopen als de gemeentepopulatie ouder zal

worden? (<u>gevolgen</u> in haar <u>totale</u> functioneren.) pastoraat, leiding, evangelisatie, etc.
Met name de pastorale kant. Mensen vragen er niet om, maar hebben wel meer aandacht nodig. Silo is een streekgemeente, wat betekent dat mensen soms op behoorlijke afstand wonen. Dus als je die mensen gaat opzoeken ben je altijd wel een tijdje onderweg. Daarom is er een pastoraal werker aangesteld, speciaal voor ouderenzorg.
In het pastoraat zal het dan meer gaan vragen. Ook betekent dat dat de mensen die pastoraat geven, moeten weten wat ouderenpastoraat is. Want het is toch anders als je met deze mensen omgaat, dan met mensen van je eigen leeftijd.
Wat je ook merkt is dat nu de gemeente een grote groep ouderen heeft, er ook een grote groep mensen is die niet zijn opgevoed met iets als opwekkingsliederen. Daar moet je ook voorzichtig mee omgaan, want daar voelen ze zich niet echt happy mee. Dus als je heel rustig 1 of 2 liederen pakt dan is dat oké. Opwekking hebben ze nog niet zoveel mee, dat is té druk. Er is ook een groep jongeren die het wél wil. Daarom probeer ik het ook om opwekkingsliederen in de dienst een plek te geven, waardoor er zowel voor jongeren als voor ouderen liederen zijn. Hierin zie je toch wel een generatiekloof. Maar de ouderen staan wél open voor andere liederen. Maar je moet het gedoseerd brengen. Ik denk dat het overal wel wikken en wegen is.

- Welke kansen zal de vergrijzing de gemeente geven? (daarna verdiepen en doorvragen)
Wat ik hartverwarmend vind is dat vaak de ouderen nieuwkomers echt heel warm ontvangen en ook blijven volgen. En terug gaan, fijn dat je er bent, hoe gaat het? Ouderen hebben extra voelsprieten voor als het minder loopt bij mensen. Ik denk dat zij door hun ouderen in staat zijn, en dat wordt geaccepteerd dat ze directer vragen stellen alsof het een ouder-kindrelatie is. Vanuit een stuk levenservaring voelen ouderen dingen beter aan, waardoor ze beter aanvoelen hoe het met anderen gaat.
Ouderen zijn waardevol omdat ze veel nagedacht hebben over het kerk-zijn en wat zij daarin belangrijk vinden, ook wat de diensten betreft. Dat zijn dingen waar ze vaak lang over nagedacht hebben, en dat ze vanuit een stukje degelijkheid en wijsheid waardevolle toevoegingen kunnen geven aan de gemeente. Ouderen kunnen input geven aan mij over bepaalde zaken die niet helemaal goed lopen. Daar kan ik dan weer aandacht aan besteden bij gemeenteavonden, in preken of gesprekken en dat kan dan weer heel opbouwend zijn. Daar kun je als gemeente heel veel mee doen. Daarnaast ook stille krachten.

- In hoeverre zijn de gevolgen nu al zichtbaar?
Deze gevolgen zij nu echt al zichtbaar in de gemeente.

- Hoe reageert uw gemeente op de gevolgen van de vergrijzing?
De gemeente gaat goed om met de verschillen die er ontstaan door de generatiekloof. Jongeren zouden best wel een bandje in de kerk willen hebben, terwijl ouderen weer het orgel missen. Dan probeer je bij de voorbereiding van de dienst hier rekening mee te houden in de liedkeuze.

De ouderen vinden het jammer dat er zo weinig jongeren zijn, en de jongeren vinden dat ook jammer. Nu we zien hoe er langzaam jongeren bij de kerk komen, zie je dat iedereen weer een beetje loopt te glimmen.
Als Silo moeten we rekening houden met de jongeren in de diensten, de diensten ook afstemmen op de jongeren. Silo moet haar best blijven doen om zowel de jongeren als de ouderen te betrekken bij de gemeente. En dan kan je er voor kiezen om in de ene dienst iets meer te kijken naar de jongeren, en in een andere dienst meer te richten op ouderen. Maar in deze gemeente is het qua grootte niet mogelijk om twee aparte diensten te houden op een zondag. Het wordt juist ook gewaardeerd dat we als gemeente een grote familie willen zijn. Als kerk moeten hierin creatief zijn, maar het is niet zo dat we er moeite mee hebben om ouderen bij de gemeente te betrekken, of juist moeite hebben de jongeren vast te houden. Als gemeente willen we iedereen betrokken houden bij de kerk. Dat is misschien een groot ideaal, maar daar willen we wel voor gaan.

- Hoe zouden Baptistengemeenten volgens u kunnen reageren op de gevolgen van de vergrijzing?
Begin met een positieve benadering, dan kom je een heel eind. Want deze mensen hebben heel vaak prachtige ideeën. Een aantal komt uit verschillende gemeentes en dan is het goed om te horen wat zij daar mooi vinden. Want er zijn steeds dingen die je kunt gebruiken. Je moet er voor oppassen dat je ze niet afschrijft, ze komen wel, maar. Ze zijn juist ontzettend waardevol. Ze kunnen heel kritisch zijn, maar als je daar voor open staat en er mee in gesprek gaat merk ik dat er toch hele goede dingen uit komen.
Ouderen zijn waardevol omdat ze veel nagedacht hebben over het kerk-zijn en wat zij daarin belangrijk vinden, ook wat de diensten betreft. Dat zijn dingen waar ze vaak lang over nagedacht hebben, en dat ze vanuit een stukje degelijkheid en wijsheid waardevolle toevoegingen kunnen geven aan de gemeente. Ouderen kunnen input geven aan mij over bepaalde zaken die niet helemaal goed lopen. Daar kan ik dan weer aandacht aan besteden bij gemeenteavonden, in preken of gesprekken en dat kan dan weer heel opbouwend zijn. Daar kun je als gemeente heel veel mee doen. Daarnaast ook stille krachten.

Visie en beleidsdocumenten:

In hoeverre is er visie en beleid in uw gemeente ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan? Hoe uit zich dat?
Er is geen beleid op papier. Wel is besloten om een pastoraal werker specifiek voor ouderen te hebben. Daarnaast worden ouderen ook 2 keer per jaar bezocht. Ook zijn er specifiek voor ouderen en zieken met pasen en kerst acties waarin men een attentie vanuit de kerk krijgt. Er is bewust voor gekozen om dit niet te laten brengen door de pastoraal werker of dominee, maar door gemeenteleden. Maar dit soort dingen zijn niet vastgelegd of omschreven in een beleidsstuk.

- Bent u tevreden met de huidige visie op de ouder wordende kerk wat momenteel naar voren komt via de beleidsdocumenten? Tevreden/ Niet tevreden waarom niet/ hoe komt dat?
We hebben het er wel over gehad om bepaalde zaken zoals die nu lopen vast te leggen in een beleidsstuk. Want, als ik straks wegga en iemand volgt mij op is het handig om te zien hoe zaken zitten zodat men door kan gaan of het zelfs verder kan uitbouwen.
De mensen die er nu zitten weten hoe het werkt. Voor de toekomst zou het goed zijn om het op papier te zetten. Zoals het nu gaat loopt het, daarom staat er nog niets op papier. Voor de toekomst zou het goed zijn om het een en ander op papier te zetten. En ook om zaken goed te laten verlopen. Omdat er niets omschreven staat over welke acties er ondernomen moeten worden rondom kerst en pasen, voor ouderen en zieken, komt het allemaal op de schouders van de pastoraal werken Het zou heel snel vergeten kunnen worden. Als het vastligt, denk ik dat het makkelijker loopt. Dat zou een meerwaarde zijn voor een stukje beleid. Dan is het meer zichtbaar. Zet maar in het boekje van Silo, dit doen wij voor onze ouderen. Misschien dat dan ook enkele jongeren aangesproken worden en zeggen, we willen meewerken.

- Vindt u dat er binnen de gemeente beleid t.a.v. ouderen geformuleerd dient te worden?
Zie hierboven.

Positie van ouderen in de gemeente:

- Welke visie is er op de positie van ouderen binnen de gemeente?
Ouderen horen er gewoon bij, het zijn kostbare mensen. Het lijkt er op dat ouderen alleen maar aandacht vragen, maar als je gaat uitzoeken wat zij doen in de gemeente kom je er achter dat zij harde, stille werkers zijn.
Er is geen onderscheid tussen de visie op de positie van ouderen t.o.v. die van bijvoorbeeld jongeren. Als gemeente willen we samen kerk zijn, en daarvoor zijn verschillende activiteiten

ontwikkeld.

- Pastoraat: hoe wordt het ouderenpastoraat georganiseerd (door wie)? En voor wie? Is hier meer tijd voor nodig door de vergrijzing?
Het werk wordt verdeeld, voornamelijk tussen de geïnterviewde en de pastoraal werker. In specifieke situaties kan het zijn dat enkel de geïnterviewde gaat. Aangezien de afstanden soms groot zijn kijken we ook wel eens naar mensen die in de omgeving van een pastorant woont, om te vragen of die af en toe een bezoekje wil brengen.

- Eredienst: Rol en invloed van ouderen tijdens de zondagse dienst. (prediking/gezang/taak)
We hebben lectoren, gemeenteleden doen de schriftlezing. Dat gebeurt door jong en oud. Verder worden ouderen niet speciaal betrokken in diensten.

- Vrijwilligerswerk: Welke bijdrage leveren ouderen aan de gemeente
Ouderen bezoeken zoveel mensen. Er wordt meer gedaan dan ik gedacht had. Hierin zijn ouderen ook enorm kostbaar. Ouderen lopen er zelf niet mee te koop, je moet er naar vragen. En als je ernaar vraagt zeggen mensen iets van 'Dat hoort er bij' of 'Dat is toch normaal?' Ouderen doen veel meer dan wij denken. Hierin zijn ouderen belangrijk en kostbaar. Dit is vaak niet georganiseerd vrijwilligerswerk, maar zijn formele contacten en lijntjes die binnen de gemeente lopen.

- Kunt u iets zeggen hoe ouderen zelf op dit moment de gemeente beleven en hun plek daarbinnen?
Soms met gemengde gevoelens. Waar ouderen moeite mee hebben is dat de baptistenidentiteit kwijt raakt. Dat ligt erg gevoelig. De tijd verandert, in de gemeente komen mensen die zich thuis voelen in Silo en een grote bijdrage leveren aan de gemeente. Zij zijn als kind gedoopt, en Silo heeft de keuze gemaakt om deze mensen niet te verplichten zich groot te laten dopen. Ouderen maken zich hier zorgen over.

c. Afronding:

- Gelegenheid geven om nog wat aan te vullen of op te merken.

Overige opmerkingen:
Als gemeente en als voorganger moeten oppassen dat we ons niet te veel richten op 'we willen groeien' waardoor we ouderen zouden vergeten, want ouderen 'zouden toch meer last geven en zorg', kunnen heel kritisch zijn, komen niet altijd naar de gemeente omdat ze niet goed te been zijn. Maar ik ben er van overtuigd, dat is echt mijn beeld van gemeente zijn, dat je een groot gezin bent en dan is het belangrijk om kinderen en jong spul te hebben, maar ook ouderen.

Bijlage 6 Kennispanel

Mensen die deelnamen aan het panel:

- John Sussenbach. Komt uit de Baptistengemeente de Rank uit Utrecht Noord. Hij is daar o.a. 40 jaar ouderling geweest en 25 jaar voorganger. Sinds een aantal jaar zet hij zich in voor het ouderenwerk in de gemeente.
- Han Jansen. Is voorganger geweest van de Vrije Baptistengemeente te Drachten, Assen en Sneek. Daarna is hij wederom in Drachten gaan werken om de zorg van ouderen en zieken op zich te nemen.
- Jeltje Blauw. Is sinds 1968 lid van de Baptistengemeente Stadskanaal-Noord. Is o.a. nog actief betrokken bij het taakveld zending en diaconaat.
- Giny Buitenhuis. Is sinds 1943 lid van de Baptistengemeente in Den Haag. Heeft veel werk gedaan voor Baptistengemeenten op internationaal niveau. Momenteel misschien minder actief, maar zeker wel geïnteresseerd in het onderwerp van dit panel.
- Ton Scheerhorn. Is lid van de Baptistengemeente Stadskanaal-Zuid. In het werkzame leven o.a. directeur geweest van een verzorgingstehuis. Heeft is diverse commissies van de Unie en van lokale Baptistengemeenten gezeten. Daarnaast ook lid van de seniorenraad van Stadskanaal.
- Diena Lindeman. Is lid van de Baptistengemeente Arnhem Centrum. Daarvoor is zij betrokken geweest bij de oprichting van de Baptistengemeente te Dordrecht. Vanaf haar 30-ste diverse taken op zich genomen binnen de Unie en eigen gemeente.

Daarnaast waren aanwezig:

- Wout Huizing. Opdrachtgever van dit onderzoek. Lid van de Baptistengemeente Den Haag waar hij in 1986 startte als voorganger. Heeft daarnaast gewerkt als geestelijk verzorger in een verzorgingstehuis. Werkt momenteel aan het seminarium, een functie die hij combineert met een functie bij een landelijke, christelijke, vereniging voor zorgorganisaties.
- Gerard Grit en Thomas Steenbergen. Studenten en uitvoerders van dit onderzoek.

Bijlage 7 Uitwerking kennispanel

Introductie leden van het kennispanel:

Wout Huizing.

Is docent aan het seminarium sinds 2006, waar hij vooral aandacht heeft voor de persoonlijke vorming van studenten. Combineert dat met een functie bij een landelijke, christelijke vereniging voor zorgorganisaties. Is zelf lid van de Baptistengemeente in Den Haag waar hij in 1986 startte als voorganger, werk dat hij 8 ½ jaar heeft gedaan. Toen combineerde hij deze taak met een functie als geestelijke verzorger in verzorgingstehuis: Tabitha.

John Sussenbach.

Werkte voor zijn pensionering als moleculair bioloog en was daarnaast actief in de gemeente Utrecht Noord/de Rank. Is daar opgegroeid en oud geworden. Hij is in deze gemeente 40 jaar ouderling geweest en is daarnaast 25 jaar voorganger geweest. Na zijn afscheid als raadslid is hij gevraagd om zich in te zetten voor de ouderen in de gemeente. In deze periode heeft hij een gedachteverandering ervaren, waarin hij vooral is gaan kijken naar de mogelijkheden van ouderen en wat zij nog kunnen betekenen voor de gemeente, in plaats van te kijken hoe de gemeente kan zorgen voor de ouderen.

Han Jansen.

Is in zijn werkzame leven ongeveer 30 jaar actief geweest als wiskundeleraar. Hij was in deze tijd actief bij navigatorwerk en zette zich hier in voor evangelisatie, nazorg, opbouw en toerusting. Heeft in deze periode een roeping ervaren om voorganger te worden waarna hij bij de Vrije Baptistengemeente in Drachten terecht is gekomen. Na een periode in Drachten is hij werkzaam geweest als voorganger in Assen en Sneek. Na een aantal jaar in Sneek is hij gevraagd terug te komen naar Drachten om de zorg voor ouderen en zieken op zich te nemen. Hij is hierin actief geweest tot na zijn pensioen. Momenteel heeft hij een onderwijsfunctie in de gemeente. Ook hij is de laatste jaren bezig geweest met de uitdaging om de ouderen die niet meer actief zijn, een taak te geven in de gemeente om hen zo te betrekken bij de gemeente.

Jeltje Blauw.

Sinds 1968 lid van de gemeente Stadskanaal Noord. Is inmiddels met pensioen, maar is nog steeds actief als lid van het taakveld zending en diaconaat. In de gemeente is ze o.a. presidente van de zustergroep.

Ginie Buitenhuis (86 jaar).

Is sinds 1943 lid van de gemeente in Den Haag waar ze erg actief geweest is in het vrouwenwerk in de gemeente waar ze onder andere 25 jaar presidente geweest. Heeft veel werk gedaan voor Baptistengemeenten op internationaal niveau. Binnen de gemeente bezorgt zij nog de bloemen. Verder is zij misschien minder actief, maar zeker wel geïnteresseerd in het onderwerp van dit panel.

Ton Scheerhorn (77 jaar).

Is lid van de gemeente Stadskanaal-Zuid. In het werkzame leven is hij onder andere hoofd welzijn geweest van het verzorgingstehuis Tabitha in Den Haag. Ook is hij directeur geweest van een

verzorgingstehuis in Veendam. Is actief geweest als lid van de Unie Commissie Baptisten Gemeente Nederland. Momenteel lid van het bestuurlijk team Baptisten Gemeente Stadskanaal-Zuid. Daarnaast ook lid van de Seniorenraad van Stadskanaal en voorzitter van de Participatieraad.

Diena Lindeman (77 jaar).

Is lid van de Baptistengemeente Arnhem Centrum. Daarvoor was zij een van de medeoprichters van de Baptistengemeente te Dordrecht. Zit nog in de Unie Raad waarin zij zich inzet voor het vrouwenwerk, iets wat zij 5 ½ jaar heeft gedaan. Vanaf 30-jarige leeftijd is zij actief geweest in het vrouwenwerk. Heeft veel werk verzet in de gemeente, o.a. 9 jaar secretaris. Heeft de meeste taken die zij had moeten loslaten door persoonlijke omstandigheden.

Wat is het huidige percentage ouderen in de Baptistengemeenten, en hoe zal dit percentage de komende 10 jaar veranderen?

Het blijkt dat er een groot verschil is in de mate van vergrijzing binnen de verschillende Baptistengemeenten. Het beeld is dat er landelijk sprake is van een percentage tussen de 25 en 40 procent. Uit de voorlopige resultaten van het onderzoek blijkt dat dit percentage ligt op 20,3% wat dus minder is dan de verwachtingen, het 'valt dus mee'.

Over hoe dit percentage zal zijn over 10 jaar liggen de verwachtingen rond de 25%. Uit de verzamelde gegevens blijkt dat dit cijfer 26,3% is. Dat is iets hoger dan het landelijk gemiddelde.

Het cijfer is natuurlijk ook afhankelijk van de structuur van de gemeente. Zo zijn er gemeenten waarin het 'middenkader' door verschillende omstandigheden verdwenen is uit de gemeente. Hierdoor heeft de gemeente een segment ouderen en een segment jongeren. Als de ouderen dan wegvallen, zal de gemiddelde leeftijd van de gemeente enorm omlaag gaan. Terwijl er ook gemeenten zijn die juist een grote groep hebben die in het 'middensegment' zitten.

Het percentage ouderen valt in principe mee. Maar dit cijfer wordt wel beïnvloed door een beperkt aantal grote gemeenten die dit percentage erg beïnvloedden omdat zij relatief weinig ouderen hebben. Dit staat tegenover een aantal gemeenten met ongeveer 75 tot 100 leden, waar relatief veel ouderen zijn.

Bovendien verschilt het aantal ouderen erg per gemeente. Zo kan het voorkomen dat een gemeente voor meer dan de helft bestaat uit ouderen, terwijl er ook gemeenten zijn die vrijwel geen ouderen hebben.

Wat de vergrijzing met zich meebrengt is een kloof tussen de ouderen en de jongeren in de gemeente. Dat merk je ook bij de invulling van de diensten en liturgie. Hiervoor moet er gekeken worden naar de verschillende generaties in de gemeente, om met allen rekening te houden.

Er is een risico dat je verzand in starheid onderling. Anderzijds bestaat, ook bij jongeren, zeker wel interesse om na te denken over hoe je die verschillende groepen met elkaar in contact brengt. Een voorbeeld hiervan zijn kringen waar jong en oud bij elkaar zitten. Vaak zijn dit de mooiste kringen.

Als er een situatie is waarin de gemeente sterk verouderd, is dat op zichzelf jammer. Maar aan de andere kant kan je soms het tij niet keren. Je kunt heel krampachtig zijn daarover, maar daar moet je ook voor oppassen. De vraag is of je, als gemeenten vergrijzen, moet blijven proberen om de gemeente te verjongen. Of dat je moet zeggen, iets wat in de unie ook meer de houding is, we starten een nieuwe gemeente op en de oudere gemeente draait zolang dat kan. Je moet niet verzanden in het krampachtig proberen nieuw leven te blazen in de gemeente.

Wat zijn de gevolgen van de vergrijzing in de Baptistengemeenten?

Goed om de term vergrijzing minder te gebruiken. Het heeft een negatieve klank.

In eerste instantie zijn het vooral de positieve gevolgen van de vergrijzing die naar voren komen. Ouderen zijn vaak heel actief en creatief in hun werkzaamheden binnen de gemeente. Het zijn vaak ook de mensen die nog veel tijd hebben. Jongeren hebben minder tijd en delen die ook selectief in. De groep ouderen zijn het ook meer gewend: waar je voor staat, daar sta je voor. Van de groep ouderen kun je op aan. Als het ja is, dan is het ja. Jongeren zijn minder actief. Dat is niet alleen leeftijd, maar ook een stukje mentaliteit. Vaak zijn de meeste vrijwilligers in de kerk de 55-plussers. Natuurlijk zijn er ook jongeren die zich inzetten. Maar als je de verhouding ziet dan zijn het vooral de ouderen. Die hebben de energie, de tijd en de mentaliteit.

Een andere kans van ouderen in de gemeente is als jongeren en ouderen elkaar ontmoeten en met elkaar in gesprek gaan. Elkaar bevragen omtrent onderwerpen waar mensen tegenaan lopen. Ook een vorm van mentorschap waarin ouderen jongeren helpen en begeleiden met hun taak binnen de gemeente is een meerwaarde van de ouderen in de gemeente. De gevolgen voor de gemeente heeft ook te maken met de visie van de gemeente. Wat voor ruimte wordt er gegeven aan ouderen? En in hoeverre wordt er gebruik gemaakt van de mogelijkheden die ouderen aan de gemeente te bieden hebben. Maar ook de manier waarop de gemeente tegen de groep ouderen aankijkt en de manier waarop ouderen naar zichzelf kijken binnen de gemeente.

Als de groep van 65 en ouder toeneemt krijg je meer vraag naar zorg. Er zijn meer mensen die zorg nodig hebben. Er is meer vraag naar pastorale- en 'aandachtzorg'. Bovendien is er het risico dat de betrokkenheid van ouderen bij de gemeente minder wordt. Er zal dan meer moeten gebeuren om de betrokkenheid te blijven houden.

Daarnaast zal de gemeente ook steeds meer te maken krijgen met groei van de praktische zorg die zij kan bieden aan haar leden: door mantelzorgers te ondersteunen, maar ook om zelf als gemeente mensen te helpen en te ondersteunen. Vroeger was het heel normaal dat wanneer een vrouw een kind kreeg dat zusters uit de gemeente daar naar toe gingen om te helpen. Vroeger was die praktische zorg dus meer aanwezig dan nu het geval is, maar dat kan in de toekomst dus meer worden.

Jongere mensen die een taak of bediening binnen de gemeente hebben, kunnen de behoefte hebben aan een oudere coach. Oudere mensen die met hun levenservaring hen op weg kunnen helpen. Dit is ook een heel Bijbels principe. Helaas wordt hier vaak weinig ruimte aan gegeven. Het is een uitdaging om ontmoetingsmomenten te creëren waarin jong en oud met elkaar in gesprek kunnen raken en van elkaar kunnen leren. Er is een behoefte bij jongeren om van ouderen te leren. Die ervaring is een rijkdom van ouderen, maar er moeten wel kanalen voor gevonden worden om die ervaring te delen met anderen. Momenteel ontbreekt er visie om die ontmoeting, die wisselwerking tussen jong en oud tot stand te laten brengen. Het ontwikkelen van visie zou hierin nodig zijn.

Gemeenteleiders erkennen dat die wisselwerking tussen jongeren en ouderen belangrijk is. Maar toch blijkt het dat deze wisselwerking te weinig plaatsvindt. Hier moet meer visie op komen. Maar ook moet er een verandering van gedachten plaatsvinden bij ouderen. Ouderen leven in het maatschappelijk plaatje waarin je met pensioen gaat op je 65e. Die houding nemen mensen mee in de gemeente.

Er moet een omslag in mentaliteit bij ouderen plaatsvinden. Natuurlijk kan niet iedere oudere alles nog doen. Maar ouderen moeten meer gaan kijken naar wat ze nog wel kunnen doen. Als je die omslag in mentaliteit krijgt, dan is de volgende stap dat je ze ook naar de andere generatie laat kijken. De eerste stap zou daarin gezet moeten worden door ouderen. Ouderen zijn opgegroeid in een gemeente en deden daarin wat zij konden doen, met het idee dat het na de pensionering over is. Maar als mensen inderdaad ouder worden blijkt vaak dat ouderen nog tot veel in staat zijn. Als Unie in Nederland is daar nog erg weinig over nagedacht, terwijl er in de Baptistenwereld in bijvoorbeeld Duitsland al veel meer is nagedacht over dit onderwerp. Hier zoeken we naar mensen die willen

helpen om die visie te ontwikkelen en gemeenten aan te reiken. Dit is belangrijk, omdat er anders sprake is van een verspilling van jaren. Ouderen hebben soms nog 20, 30 jaar voor de boeg. Deze fase met haar rijkdom moet benut worden.

Waardoor ontstaat de vergrijzing in de Baptistengemeenten?

Dat kan demografisch bepaald zijn. Met name in het noorden is de vergrijzing demografisch bepaald. Er zijn 'krimpgemeenten', dat zijn burgerlijke gemeenten waar al steeds minder jongeren zijn. In zo'n gemeente kan het niet anders dat de vergrijzing ontstaat in de kerkelijke gemeente.

De vraag wordt interessanter als er om de gemeente wel jongeren zijn, maar je hebt ze niet vast kunnen houden of niet kunnen aantrekken. Dat kan allerlei oorzaken hebben. Dat kan zijn dat je niet open bent voor manieren van gemeente zijn die jongeren niet aanspreekt.

Wat ook een oorzaak van de vergrijzing kan zijn is dat er groei is van buitenaf, doordat er een aantal ouderen bij de gemeente komen.

Er is ook een groei van buitenaf van ouderen in de gemeente. Dat de seniorengroep groeit. Er zijn dan koffieochtenden voor de buurt, waar ouderen en ook jongeren van buitenaf komen.

Er zijn gemeenten waar eerder een hoger percentage ouderen was, maar waar er nu sprake is van verjongen. De vraag is wat het keerpunt is geweest. Vaak kan het een keerpunt zijn dat er een duidelijke visie is. Dat een groep enthousiaste mensen gaat 'dromen'. Waar willen we als gemeente heen? En als daar een antwoord op geformuleerd is, dan komt er wat op gang. Mensen worden enthousiast en gaan zich inzetten voor de gemeente. Dat hoeven niet enkel jongeren te zijn, maar juist ook ouderen kunnen meedenken over de visie, en ingezet worden om de visie te uiting te brengen in de gemeente.

Hoe zouden Baptistengemeenten volgens u moeten reageren op het feit dat ze te maken krijgen met een groeiende groep ouderen in de gemeente?

Gemeenten zouden meer moeten inzetten op zingeving. Nu is het zo dat gemeenten vooral zorg verlenen aan ouderen, maar daarnaast zouden gemeenten meer moeten doen met de mogelijkheden die ouderen de kerk kunnen bieden. Als je dit als gemeente gaat stimuleren dan zie je dat ouderen anders reageren op hun omgeving. De grondhouding maakt het verschil. Beseffen ouderen dat ze nog bruikbaar zijn in het koninkrijk?

Er is weinig materiaal te vinden op het internet over die handvatten geven over het ouderenwerk gericht op de mogelijkheden. Belangrijk is dat ouderen zelf een visie ontwikkelen voor de kerk.

Ouderen zouden al eerder ondersteund moeten worden in de gemeente. Al bij de pensionering zouden ze geholpen moeten worden in de veranderingen van het leven. Nu is het zo dat er pas een zorg komt als mensen ziek, zwak en misselijk zijn.

Mensen moeten beseffen dat ouderdom echt een nieuwe fase in het leven is. Dit betekent dat mensen de gaven van het ouder worden gaan zien. Er wordt veel gesproken over de beperkingen van de ouderen. Mensen moeten leren om een beroep te doen op de mogelijkheden van het ouder worden.

Er wordt liever gesproken over senioren dan over ouderen. Bij ouderen voelen de aanwezigen een negatieve klank. De beschrijving ‘senioren’ wordt als respectvoller ervaren. Allereerst hoe mensen over je spreken, maar ook hoe mensen over zichzelf denken en praten. Mensen zouden pro-actief in het leven moeten blijven staan. Dan ontvangen mensen ook nieuwe energie.

Een reactie is als een gemeente aan de mensen laat zien dat ze waardevol zijn en dat ze nog steeds een bijdrage kunnen leveren aan het koninkrijk van God.

Dat mensen een pro-actieve houding aannemen moet ook gemeentebreed erkend worden, anders

frustreer je mensen. Ouderen zouden de ruimte moeten krijgen om hun mogelijkheden te benutten.

Vanuit de samenleving komen beelden op ons af dat ouderen niet meer mee tellen. Vanuit de gemeente zou een tegenreactie moeten plaatsvinden dat ouderen juist nog wel mee tellen. Toch moeten gemeenten ook eerlijk zijn over ouder worden. Als 80er heb je meer beperkingen als een 50er. Ook kunnen ouderen behoorlijk claimen. Elke leeftijdscategorie heeft zijn eigen waarde.

Samenvattend: probeer op een evenwichtige manier mensen bekend te maken met de mogelijkheden die ze nog wel hebben. Gemeente moeten ruimte geven aan deze ouderen. Gemeenten moeten ook zicht hebben op wat ouderen wel of niet kunnen. Er is niet altijd zicht op deze mogelijkheden. Door oog te hebben voor elkaars mogelijkheden schep je een goede basis waarop je als gemeente elkaar kan dienen en de gemeente kan dienen.

In veel Baptistengemeenten is er een zorg voor ouderen. Dit wordt vaak vorm gegeven door bezoekwerk. Bij ernstige pastorale gevallen wordt er vaak een oudste of een voorganger bij geroepen. Daarnaast is het zo dat veel ouderen achter de schermen elkaar bezoeken. Toch vallen er op deze manier mensen tussen wal en schip.

Bijna alle gemeenten hebben wel een zorg voor ouderen, maar daar blijft het vaak bij. Ouderen horen bij de gemeente en ze hebben niet altijd een aparte aandacht nodig.

Daarnaast zouden ouderen niet alleen hun mogelijkheden moeten inzetten voor de gemeente, maar ook in het tehuis of leefgemeenschap waar ze wonen. Dat is de wereld waarbinnen iemand leeft. Het begint gewoon op de plek waar iemand staat. Het dienen van je naaste.

In hoeverre is er volgens u visie en beleid in Baptistengemeenten ontwikkeld om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan?

In weinig gemeenten is er visie en beleid ontwikkeld voor de ouder wordende kerk. Dit komt omdat ouderen niet gezien worden als een aparte groep. Ze horen volgens de gemeenteleiders bij de gemeenten en er hoeft volgens hen geen apart beleid voor geschreven worden.

Mensen worden bezield en gepassioneerd als een gemeente duidelijke visie en beleid hebben ontwikkeld. Als de gemeente weet wie ze is en waar ze naar toe wil dan zijn gemeenteleden meer gepassioneerd om zich in te zetten voor de gemeente. Het is wel belangrijk dat dit uit de ouderengroep zelf moet komen. Ook ouderen kunnen nog zelf een visie en beleid bedenken voor zichzelf. Ook zouden gemeenten ouderen die niet gewend zijn om het initiatief te nemen kunnen meenemen in het proces.

Oudsten zijn teveel bezig met activiteiten waar ze eigenlijk niet verantwoordelijk voor zijn. Als oudsten zich daar bewust van zouden worden dan is er een mogelijkheid om tijd vrij te maken voor het ontwikkelen voor visie en beleid. Als oudsten al jaren op dezelfde manier werken dan is het moeilijk om deze cultuur binnen de gemeente te veranderen.

Veel Baptistengemeenten hebben niet de mogelijkheden om naast hun werkzaamheden na te denken over het beleid voor ouderen. Volgens het panel zou het goed zijn als er een werkgroep opgericht wordt die zich bezig gaat houden met deze problematiek. Ze zouden dan gemeenten handvatten kunnen verschaffen om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan. Dit zou een goede manier zijn om met de gevolgen van de vergrijzing om te gaan. Dit zouden ze dan heel concreet moeten aangeven. Ze zouden gemeenten moeten laten zien wat er mogelijk is.

Er is in Den Haag geen beleid voor ouderen. Er zijn nu wel plannen om een andere opdracht te geven aan de gemeente. Dit betekent dat de gemeente niet compleet gaat veranderen door te beginnen met jongerenwerk of kinderwerk, maar dat deze groep waardevol zijn als groep en geestelijke ouderen worden voor de wijk. Dit kan volgens het panel voor een vergrijsde gemeente een andere weg (i.p.v. afbouwen) zijn om een weg in te slaan. Je wilt de gemeente niet veranderen, maar gaat de kracht van de gemeente benutten.

Een probleem bij visionair en missionair gemeentewerk is dat ouderen deze verantwoordelijkheid afschuiven op de jongere generatie.

Het kennispanel zou graag zien dat er meer onderzoek gedaan wordt naar het ouderenwerk in andere landen en binnen de PKN-gemeenten. In Duitsland en bij de PKN zijn ze al bezig met deze problematiek.

Wat zijn specifieke aandachtspunten volgens u als het gaat om de geestelijke behoeften van ouderen, en hoe kunnen ouderen hier het beste op aansluiten?

Ouderen hebben volgens het panel aandacht nodig. Ze moeten serieus genomen worden. Ze hebben hun hele leven al meditaties gehoord en het zou goed zijn als er nu meer aandacht komt voor zingeving. Ouderen moeten waardevol gevonden worden en nieuwe kennis op doen. Specifieke onderwerpen die ouderen aangaan moeten door de gemeente worden aangedragen. De gemeente zou extra aandacht moeten geven aan ouderen. Ze moeten niet alleen de ouderen benaderen vanuit de zorg. Ouderen delen niet spontaan hun geloof. Het is belangrijk iemand hierin het initiatief te laten nemen.

Vanuit het leerhuis (Den Haag) zijn drie dingen benoemd:

Het is waardevol om:

Terug te blikken: Maak de balans op, wat was van betekenis.
De alledaagse zin ontdekken: Waarom sta ik vandaag op uit mijn bed?
Je hebt iets door te geven: Je hebt als oudere iets door te geven.

Het doel van ouderenwerk zou moeten zijn dat ouderen enthousiast en fris blijven binnen de gemeente. Het gevaar is dat ouderen een groep worden en dat ze niet meer het gezamenlijke doel dienen. Ouderen moeten geestelijk blijven groeien. Deze boodschap inspireert ouderen. Toch gebeurt dit niet vanzelf. Ouderen moeten juist aangemoedigd worden om te blijven groeien.

Door de pensionering en gezondheid problemen groeien sommige ouderen niet automatisch door. Ouderen zijn ook deels zelf verantwoordelijk voor deze groei. Een gevaar bestaat dat als je gezondheid achteruit gaat dat dit je hele leven beïnvloedt. De gemeenten zouden meer oog moeten hebben voor de mantelzorgers. Dit is een grote groep ouderen die de komende tijd steeds groter wordt. Mantelzorgers gaan ook in geestelijk opzicht achteruit.

Bijlage 8 Uitwerking positie van ouderen in de gemeente volgens de Bijbel

Ouderen in het Oude Testament.
In dit hoofdstuk willen wij gaan kijken naar een aantal personen uit het Oude Testament, maar ook wetten, geboden en voorschriften die iets vertellen over de rol en positie van ouderen bij het volk van Israël. Daarbij wil ik gaan kijken welke rol deze voorbeelden, wetten, geboden of voorschriften kunnen spelen in de manier waarop wij gemeente kunnen zijn vandaag de dag in onze huidige samenleving.

Naomi en Ruth
Als we kijken naar de rol van ouderen in het Oude Testament, dan komen we veel voorbeelden tegen van mensen die op latere leeftijd een belangrijke rol speelden in Gods werk. We kunnen denken aan Noach die in opdracht van God de ark bouwde. Aan Abraham en Sara die op hoge leeftijd een kind ontvingen van God. Of we kunnen denken aan Mozes die als jonge man in een driftige bui een soldaat doodde, om vervolgens te moeten vluchten. Om uiteindelijk als oude man een heel volk uit Egypte richting het beloofde land te leidden. Ook kunnen we nog denken aan de vele rechters en profeten van Israël. Het Oude Testament kent vele voorbeelden van mensen die een belangrijke rol speelden in Gods plan. Een van de voorbeelden is de geschiedenis van Naomi. Nadat haar man en haar zonen zijn overleden, zonder kinderen na te laten, ziet de situatie van Naomi er slecht uit. Het leven als weduwe was erg zwaar in de samenleving van toen. Ondanks deze tegenslagen uit Naomi haar zorg voor haar schoondochters door voor hen te bidden. Bovendien spreekt zij in haar gebed God aan als de 'Almachtige'. Als Ruth besluit om haar schoonmoeder niet alleen te laten, maar om voor haar te zorgen, zien we hoe de zorg van beide kanten komt. Enerzijds besluit de jongere Ruth te zorgen voor de oudere Naomi. Anderzijds inspireert het vertrouwen dat Naomi in God houdt dusdanig, dat Ruth niet alleen besluit voor haar schoonmoeder te zorgen, maar ook om de God van Naomi aan te nemen[45]. Zo is de geschiedenis van Naomi en Ruth een voorbeeld van hoe twee generaties voor elkaar kunnen zorgen, inspireren en opbouwen.

Wetten en voorschriften
De context waarin de rol van ouderen in het Oude Testament staat, is een context waarin familieleden voor elkaar zorgden. Logisch gevolg hiervan was dat de verantwoording voor de zorg voor ouderen lag bij de jongere familieleden. Concreet uitte dit zich in het feit dat veel ouderen in hetzelfde huis woonden als hun jongere familieleden, zodat er vaak 3 generaties in één huis leefden waarin er voor elkaar gezorgd werd. Omdat dit het startpunt was, zijn er weinig concrete aanwijzingen te vinden in het Oude Testament betreffende de (fysieke) verzorging van ouderen. We zien hoe dit verder in het Nieuwe Testament anders wordt, waardoor er in het Nieuwe Testament ook concrete teksten staan over de taak van de gemeenteleden om oudere familieleden in huis te nemen. In het volgende hoofdstuk zal ik hier iets meer over zeggen.
Om ouderen en weduwen zoals Naomi, die geen familie meer had, te beschermen heeft God diverse geboden en voorschriften aan het volk Israël gegeven. Een bijzondere plek in deze geboden is er voor de weduwen. Zowel in het Oude- en Nieuwe Testament zien we dat weduwen vaak genoemd worden als het gaat om bescherming. Dat dit gebeurt heeft te maken met de situatie waarin weduwen terecht kwamen als zij hun man verloren. Weduwen behoorden, net als de vreemdelingen overigens, tot de rechtelozen. Een weduwe viel terug onder de jurisdictie van haar eigen familie en had geen enkele bron van bestaan. Soms zagen weduwen ontucht als enige mogelijkheid om in eigen levensonderhoud te kunnen voorzien, we zien hier iets van terug in de geschiedenis van

45 Rob Merchant, *Pioneering the third age* (Milton Keynes: Paternoster Press 2003) 55.

Thamar en Juda in Genesis 38. Om deze schrijnende situaties te voorkomen, krijgen weduwen een speciale plek in de geboden en voorschriften van God aan het volk (Oude Testament) en aan de gemeente (Nieuwe Testament). Sommige van deze wetten zijn bekend, anderen zijn minder bekend. Bekend van de geschiedenis van Naomi en Ruth is de wet dat vreemdelingen, weduwen en wezen restanten van de graanoogst die op de akker blijven liggen mogen meenemen (Deut.24:19). Minder bekend is het gebod dat Israël in het jaar van de tienden, een tiende deel van de opbrengst van het land moest schenken aan onder andere de weduwen (Deut. 26:12). En daarnaast zien we ook dat God zich diverse keren openbaart als de beschermer van weduwen (Deut. 10:18 en Ps. 146:9). Bovendien waarschuwen profeten diverse keren dat het slecht zal gaan met het land als Israël de zorg en rechten van weduwen verwaarloost.

Een bekend voorbeeld van een gebod over het respect dat er moet zijn voor ouderen is het vijfde gebod uit de tien geboden. Opvallend is dat dit gebod positief geformuleerd is, Paulus zegt hierover in Ef. 6:2 'dat is het eerste gebod waaraan een belofte verbonden is'. De belofte van een lang leven op aarde. De nadruk bij de uitleg van dit gebod wordt wel eens gelegd op de gehoorzaamheid van jonge kinderen ten opzichte van hun ouders tijdens hun opvoeding. Maar in principe is dit een gebod om je ouders te gehoorzamen, ongeacht de leeftijd. Net als bij Naomi en Ruth is er hierbij sprake van een wisselwerking tussen de ouders en de kinderen. Want terwijl de kinderen hun ouders moeten gehoorzamen, wordt er van de ouders verwacht dat zij de wet van God kennen en deze ook vertellen aan en inprenten bij hun kinderen. Maar ook dat zij jongeren kunnen vertellen over het verre verleden, de tijden van weleer en de werken die God heeft gedaan. Het boek Spreuken is hier een uiting van. In Spr. 1:8-9 en 2:1-5 wordt de zoon opgeroepen om te luisteren naar de lessen van zijn vader en moeder. Door zo de ouders te respecteren en te luisteren naar hun lessen, zal de zoon uiteindelijk ontdekken wat ontzag voor de Heer is. En zo is dit gebod niet alleen een oproep voor jonge kinderen om hun ouders te gehoorzamen, maar een oproep levenslang te leren van de kennis en wijsheid van ouderen om zo te ontdekken wat ontzag voor de Heer is.

Wijsheid

Een gevolg van de positieve formulering van het vijfde gebod was dat mensen op hoge leeftijd gerespecteerd werden omdat een hoge leeftijd gezien werd als een zegen van God[46]. Ouderdom is te vinden op de weg van de rechtvaardigheid, aldus Spr. 16:31. Ouden van dagen waren gezegend door God met een hoge leeftijd, maar hadden ook een hoop kennis en wijsheid waarvoor zij gerespecteerd moesten worden. Zo roept Deut. 32:7 op om te luisteren naar de verhalen van ouders en ouderen over Gods handelen vroeger. En heeft Spreuken 1 het over de lessen van ouders die een 'sierlijke krans om het hoofd' en een 'ketting om de hals is'. Ouderdom werd ook gezien als iets moois: 'De sier van oude mensen is hun grijze haar', spreuken 20:29. Het respect voor ouderen was er om hun leeftijd en hun wijsheid, maar werd ook vastgelegd in de wet. Zo staat er in Lev. 19:32 dat men moet opstaan voor oudere mensen en respect moet worden betoond aan hen.

De keerzijde

Ouderdom werd gezien als iets moois, een fase waarvoor anderen respect moesten hebben, mede om de zegen van God en wijsheid die ouderen bezaten. Dit positieve beeld van ouderen is opvallend, omdat het geschreven is in een tijd waarin ouderen niet ondersteund konden worden met allerlei technische hulpmiddelen die wij vandaag de dag kennen en die ouderen helpen gezond en mobiel te blijven. Maar zelfs nu die hulpmiddelen er zijn, blijft het ouder worden soms een moeilijk proces met alle beperkingen die daarbij optreden. Om die reden schrijft de Bijbel niet enkel over de positieve aspecten van het ouder worden. Er is net zo goed ook ruimte voor de moeilijke kanten van het ouder worden. Prediker 12 spreekt hierover. Ouderdom is een periode waarin weinig vreugde gevonden wordt (vers 1), een periode waarin de zon, maan en sterren verduisterd worden (vers 2), waarin iemand geen heuvel meer durft te beklimmen (vers 5) en waarin het fluiten van de vogels

46 Kimble, *Aging, spirituality and religion*, 390.

ijdel van toon wordt (vers 4). Zo is er dus in het Oude Testament ruimte voor de positieve kanten van het ouder worden en de rol van ouderen. Maar is er tegelijk ook oog voor de moeilijke kanten van het ouder worden. In het Oude Testament wordt de ouderdom niet oneindig verheerlijkt. Het kent net zo goed de moeizame kanten van het ouder worden. Maar daarnaast wijst het ook op de positieve aspecten die het ouder worden met zich mee brengt die jongere mensen moet aanzetten tot het respecteren en het leren van de ouderen.

Samenvatting

Als we kijken naar ouderen in het Oude Testament moeten we beseffen dat de verzorging van ouderen vanzelfsprekend een taak van de familie was. Om die reden staan er weinig concrete opdrachten betreffende de verzorging van ouderen, omdat het vanzelfsprekend was dat dit gebeurde. Daar waar die vanzelfsprekendheid er niet was, zoals bij weduwen, komt God met geboden en voorschriften waardoor zij beschermd worden.
In het Oude Testament wordt er gewezen op de positieve kanten van de ouderdom. Het is een zegen van God als mensen oud worden. En daarnaast is de wijsheid van ouderen een groot goed. Maar naast deze positieve kanten is er ook plek voor de moeilijke kanten van het ouder worden. Hierdoor geeft het Oude Testament een evenwichtig beeld van de ouderdom. Het is niet enkel een positief of negatief beeld, maar het vindt een middenweg door zowel de positieve als de negatieve kanten van de ouderdom te onderstrepen.
Terwijl het beeld van de ouderdom twee kanten heeft, gaan de voorschriften rondom ouderen ook twee kanten op. Jongeren moeten ouderen respecteren, voor hen opstaan en hen tegemoet komen als zij de negatieve kanten van de ouderdom ervaren. Dit door hun rechten te respecteren en hen te verzorgen. Anderzijds moeten ouderen de jongeren verzorgen door hen te vertellen over God, Gods werken en Zijn geboden. Ook moeten ouderen met hun kennis en ervaring jongere mensen helpen te ontdekken wat ontzag voor de Heer is, en kennis van God te verwerven.
Zo vinden we in het Oude Testament het beeld dat we ook bij Naomi en Ruth tegenkwamen. De nadruk ligt niet op de taak van ouderen, of de taak van jongeren. Maar zowel jongeren als ouderen hebben de taak om samen, elkaar, te verzorgen. De jongere zorgt voor de ouderen door de fysieke kracht die nog aanwezig is. Terwijl de oudere de jongere verzorgt door de jongere te onderwijzen vanuit de aanwezige kennis en ervaring.

3. Ouderen in het Nieuwe Testament.

In dit hoofdstuk wil ik gaan kijken naar een aantal personen uit het Nieuwe Testament, maar ook wetten, geboden en voorschriften die iets vertellen over de rol en positie van ouderen bij het volk van Israël en in de eerste gemeenten. Daarbij wil ik gaan kijken welke rol deze voorbeelden, wetten, geboden of voorschriften kunnen spelen in de manier waarop wij gemeente kunnen zijn vandaag de dag in onze huidige samenleving.

Eerste getuigen

Zacharias en Elisabet, Simeon, Hanna, het zijn voorbeelden van oudere mensen in het Nieuwe Testament die een belangrijke rol spelen door te getuigen van Jezus als de Verlosser van de wereld. Deze vier personen komen aan het begin van het evangelie van Lucas naar voren, waardoor er vanaf het begin van het evangelie een sterk getuigenis wordt neergezet van Jezus. En zo gebruikt God deze 4 oudere mensen om, nog voor het leven van Jezus goed en wel begonnen is, te getuigen van Hem. Als de zwangere Maria naar de zwangere Elisabet gaat, spreekt Elisabet: 'Wie ben ik dat de moeder van mijn Heer naar mij toe komt?' Hiermee wijst zij duidelijk naar het unieke aan het ongeboren kind van Maria. Eenzelfde belijdenis zien we bij Zacherias. Als hij, na de geboorte van Johannes weer de kracht krijgt om te spreken, raakt hij vervuld met de heilige Geest en spreekt hij een profetie uit. In deze profetie spreekt hij over het kind Johannes en de taak die hij zou krijgen in zijn leven: 'En jij, kind, jij zult genoemd worden: profeet van de Allerhoogste, want voor de Heer zul je uit gaan om de weg voor hem gereed te maken, en om zijn volk bekend te maken met hun redding door de vergeving van hun zonden (Luc. 1:76-77).

Na de geboorte van Jezus schrijft Lucas over toewijding van Jezus in de tempel, en de ontmoeting met Simeon: 'Gedreven door de heilige Geest ging hij naar de tempel. Bij het zien van Jezus looft hij God, omdat hij nu de redding die God bewerkstelligt gezien heeft'. Ook Hanna komt naar het kind Jezus in de tempel. En ondanks haar hoge leeftijd is zij een van de eerste getuigen van de Messias[47].

Zo krijgen oudere mensen bij de beschrijving van het leven en werk van Jezus vanaf het begin een belangrijke rol als getuigen. Aangevuurd, geleid en geïnspireerd door de heilige Geest worden deze mensen door God gebruikt om te getuigen en te vertellen over de unieke rol van Jezus. In een wereld waarin nog maar weinig mensen weten van de taak en opdracht van Jezus, een wereld waarin zelfs de ouders van Jezus nog maar weinig begrijpen van de taak die Jezus krijgt (Luc 2:33) zijn het deze vier oude mensen die God gebruikt om te getuigen van de redding die Hij bewerkstelligt.

Jezus

In Zijn leven spreekt Jezus over wat mensen wel en niet moeten doen, en zet Zijn woorden kracht bij door wonderen en tekenen. In eerste instantie lijkt het er op dat Jezus weinig oog heeft in zijn spreken en doen voor de ouderen. Er wordt ook wel gewezen op gedeelten waarin Jezus het belang van het zo belangrijke vijfde gebod lijkt te onderkennen. Bijvoorbeeld in Matteüs 12:46-50. Dit is het gedeelte waarin de moeder en broers van Jezus Hem graag willen spreken. Via een tussenpersoon komt dit verzoek bij Jezus, waarna Jezus er hard tegenin lijkt te gaan: 'Wie is mijn moeder en wie zijn mijn broers?' Het gebod dat zo'n belangrijke rol speelt betreffende de positie van ouderen in Israël, wordt door Jezus op een andere manier ingevuld. Maar daarmee moeten we niet concluderen dat Jezus geen zorg draagt voor Zijn moeder. Jezus verwerpt het vijfde gebod niet, maar geeft er later in Zijn leven een hele concrete invulling aan. Als Jezus stervende is aan het kruis ziet Hij Zijn moeder en de discipel waar Hij veel van hield staan. Jezus die eerst geen oog lijkt te hebben voor Zijn moeder, zorgt nu voor Zijn moeder door de zorg voor haar aan Zijn geliefde discipel toe te vertrouwen. Tegen Maria zegt Jezus: 'Dat is uw zoon' en tegen de leerling: 'Dat is je moeder.' Zo wil Jezus dat Zijn oudere moeder niet alleen komt te staan, maar dat er voor haar gezorgd zal worden. Dat is ook wat gebeurt, want na deze woorden staat er in Johannes 19:27B: Vanaf dat moment nam die leerling haar bij zich in huis. De stervende Jezus heeft oog voor de zorgen en moeilijkheden van Zijn moeder.

Dit handelen van Jezus krijgt een vervolg in de brief van Jakobus. In deze brief wordt ingegaan op de rol van het handelen binnen het christelijke geloof. Welke rol moet het 'doen' hebben binnen het geloof? Welke rol moet het handelen innemen om op een goede manier de godsdienst te beoefenen. Hierover zegt Jakobus in hoofdstuk 1 vers 27: 'Voor God, de Vader, is alleen dit reine, zuivere godsdienst: weduwen en wezen bijstaan in hun nood, en je in acht nemen voor de wereld en onberispelijk leven. Zonder dat we deze tekst meteen moeten isoleren van de rest van de Bijbel en er naar kijken als zou dit het enige zijn dat de Bijbel zegt over de ware godsdienst, is het dus wel zo dat de zorg voor weduwen een belangrijke rol speelt in het beoefenen van de christelijke godsdienst. Hiermee gingen de voorschriften van God tegen de levende cultuur in de samenleving in. In de samenleving waren weduwen mensen die vrijwel geen rechten hadden en vrijwel geen bron van bestaan hadden. In het Oude Testament werden er daarom wetten gegeven om de weduwen te beschermen. In het Nieuwe Testament zien we hoe deze voor weduwen doorgezet wordt in de apostolische gemeente. De weduwen ontvingen geregelde zorg wanneer zij op leeftijd waren gekomen en geen bloedverwanten hadden die hen konden onderhouden. We zien dit in Handelingen 6:1, 1 Tim. 5:3-16, maar ook bij Dorkas die kleding maakte en schonk aan de weduwen (Handelingen 9:39). Zo wordt het verzorgen van weduwen in het Nieuwe Testament een onderdeel van de christelijke gemeente.

47 Merchant, *Pioneering the third age,* 81.

Paulus en de eerste gemeenten

Als we spreken over de rol van ouderen in de gemeente ten tijde van het Nieuwe Testament, dan kunnen we niet om de pastorale brieven van Paulus heen. In deze brieven schrijft Paulus over een aantal zaken die van betekenis zijn voor de rol van ouderen in de gemeenten. Zo geeft Paulus praktische aanwijzingen aan Timoteus en Titus over de manier waarop zij met ouderen moeten omgaan. Ze moeten respectvol omgaan met de ouderen in de gemeente. Men mag niet tekeer gaan tegen ouderen, en ze moeten de weduwen ondersteunen. Als ouderen vermaand worden moeten ouderen beschouwd worden als een vader en moeder. Ouderen moeten sober en waardig leven, terwijl zij de rol van adviseur en voorbeeld krijgen in de gemeente. Ze moeten goede raad weten te geven en anderen voorhouden hoe te leven.

De zorg voor weduwen die we in de hele Bijbel al tegenkomen, zien we ook bij de pastorale brieven, 1 Tim. 5:4: 'Als een weduwe kinderen of kleinkinderen heeft, moeten die godvruchtig voor haar huishouding zorgen. Zo betalen ze hun voorouders terug, en dat is God welgevallig.' Paulus roept hier op om als familie van een weduwe zorg te dragen voor het levensonderhoud van deze weduwe. Dit kan door een moeder of grootmoeder in huis te nemen, of door voor haar te zorgen terwijl zij nog 'zelfstandig' woont. Vandaag de dag zien we dat dit steeds minder gebeurt. Toch is dit niet iets dat enkel uit de tijd van de Bijbel stamt, want het kwam het tot voor kort veelvuldig voor in onze samenleving. Het zou te kort door de bocht zijn om de individualisering van onze samenleving hiervan de schuld te geven, hoewel het zeker ook een rol speelt. Maar daarnaast is de praktijk van vandaag de dag dat kinderen of kleinkinderen vaak te druk zijn met werk, iets waar men vaak ook niet mee kan stoppen om financiële redenen. Het in huis nemen van een ouder wordt vaak ervaren als een mentaal en fysiek zware inspanning, nog los van de financiële gevolgen. Het zou dan ook te kort door de bocht zijn om deze oproep van Paulus zomaar over te nemen, naar onze zo veranderde samenleving. Tegelijk blijft de opdracht staan om als familie te zorgen voor ouderen, in het bijzonder de weduwen. Hier ligt ook een taak voor de kerk om haar leden te helpen om deze opdracht uit te voeren in een samenleving die het moeilijker maakt om deze opdracht uit te voeren. Paulus schrijft over de rol van ouderen, maar zwijgt ook over bepaalde zaken. Zo spreekt Paulus nergens over een 'kerkelijk pensioen'. Een moment waarin de oudere te oud is geworden om nog een rol van betekenis te spelen binnen de gemeente. Een moment waarin de oudere geen functie als adviseur en voorbeeld meer heeft. Het zou goed zijn als we als kerk dit zwijgen van Paulus serieus nemen. Dat we als kerk niet stoppen om verwachtingen te hebben van de rol die ouderen kunnen spelen in de gemeente, enkel omdat ze een bepaalde leeftijd bereikt hebben of omdat zij de pensioengerechtigde leeftijd hebben bereikt in onze samenleving.

Tot slot is de rol die Paulus op zich neemt ten opzichte van Timoteus en Titus een prachtig voorbeeld van mentorschap. Paulus, de oudere die veel meegemaakt heeft in zijn (geloofs)leven benut en zet deze kennis in om de jongere Timoteus en Titus te ondersteunen en te bemoedigen in hun werk in de jonge gemeente. Een zelfde soort band zien we ook bij Petrus die de jongere Marcus als zijn 'zoon' begeleid. Natuurlijk waren Paulus en Petrus mannen met een bijzondere taak en een bijzondere hoeveelheid aan ervaring die we niet bij iedere oudere in de kerk tegenkomen. En zij begeleidden ook jongere mensen met een grote taak. Maar dat wil niet zeggen dat deze vorm van mentorschap geen plek kan hebben in onze kerken. Hoe mooi zou het zijn als ouderen van de gemeenten de jongeren kunnen begeleiden door hun ervaring te delen omtrent thema's als geestelijke strijd, stille tijd, relaties etc. Hierin hebben veel ouderen in de gemeente vandaag de dag een schat aan ervaring opgedaan. Hoe mooi zou het zijn als deze ook ingezet kan worden om jongeren te begeleiden[48].

Voorlopige conclusie

48 Merchant, *Pioneering the third age,* 94.

Als we kijken naar het Nieuwe Testament zien we hoe ouderen verschillende rollen toebedeeld krijgen in het werk van God. Het Nieuwe Testament begint er mee dat oudere mensen als een van de eersten kunnen en mogen getuigen van geboorte van de Verlosser. We zien hoe de heilige Geest in het bijzonder Zacharias en Simeon gebruikt en leidt om van Jezus te getuigen in een tijd waarin nog maar weinig mensen begrepen wat de precieze rol van Jezus was. Zo krijgen ouderen een bijzondere plek toebedeeld in het werk van God vanaf de aankondiging en de geboorte van Jezus.
In de eerste gemeenten hadden ouderen een rol waarin zij de gemeente dienden. Zoals Simeon en Zacharias door Gods leiding kennis hadden van Jezus, die zelfs Zijn eigen ouders nog niet hadden, zo krijgen ouderen in de gemeente de rol om een voorbeeld te zijn voor de jongeren. Voorbeeld en adviseur voor anderen in de gemeente, door hun ervaring en wijsheid opgedaan in hun leven. Bij Paulus en Petrus zien we in het bijzonder hoe deze taak zich uit door een stuk mentorschap naar de jongeren toe. Het valt op dat er nergens wordt gesproken over een moment in het leven waarin ouderen deze taak niet meer hebben binnen de gemeente.

Naast dat ouderen zorg dragen voor de gemeente, wordt er van de gemeente ook verwacht dat zij zorg dragen voor de noden van ouderen. We zien hoe Jezus hier zelf het voorbeeld in gaf, en hoe dit later in de brief van Jakobus en de pastorale brieven van Paulus verder wordt uitgewerkt. Hoewel sommige praktische adviezen en opdrachten moeilijker zijn op te volgen, doordat we in een andere samenleving leven, heeft de gemeente nog steeds de taak om te zorgen voor ouderen. Dit kan op een concrete manier naar ouderen toe, maar ook door familieleden van ouderen te ondersteunen in hun zorg voor hen (groot)ouders.
Zo wordt in het Nieuwe Testament de oudere gezien als belangrijke getuigen in het geloof, die met hun kennis en ervaring de gemeente kunnen dienen en opbouwen. Naast hun zorg voor de gemeente, heeft de gemeente als taak om de ouderen tegemoet te komen in hun noden. Een evenwicht tussen ouderen met een actieve rol in de gemeente, en de gemeente met een actieve rol in de zorg voor ouderen.

4. Conclusie.
Als we kijken naar de rol die ouderen spelen in de Bijbel, dan zien we twee lijnen. Enerzijds is er de lijn van de ouderen die actief betrokken zijn in het werk van God. Ouderen als Abraham en Mozes in het Oude Testament en ouderen als Simeon en Hanna in het Nieuwe Testament. Zij kregen op verschillende manieren een belangrijke rol in het werk van God als getuige en als leider.
Zeker in het Oude Testament komen we teksten tegen die positief spreken over de ouderdom, de grijze haren die zijn als een sieraad. In hoofdstuk 2 hebben we gezien dat deze positieve waardering van ouderen te maken heeft met het geloof dat de ouderdom een zegen van God is. Ouderdom was als het ware het bewijs dat je gezegend bent door God. Ook moesten ouderen gerespecteerd worden om de wijsheid en ervaring die zij bezaten. Zeker in een tijd waarin de overlevering van de geschiedenis mondeling ging, was de rol van ouderen belangrijk. En bovendien werd dit respect voor ouderen gewaarborgd door de wetten die God had gegeven, waarin geboden werd om respect te hebben voor ouderen.

Dit positieve beeld maakte niet alleen dat ouderdom gewaardeerd en gerespecteerd werd, maar ook dat men een actieve bijdrage van ouderen verwachtte. In het Oude Testament krijgen ouderen de taak om jongeren te onderwijzen in de wetten van God en om te vertellen over het verleden en het werk dat God heeft gedaan. Van ouderen werd verwacht dat zij de jongeren zouden leren wat ontzag voor de Heer was.

In het Nieuwe Testament zien we hoe dit positieve beeld van ouderen wordt overgenomen, door Jezus en later ook door de eerste gemeenten. En zo wordt er ook in het Nieuwe Testament een actieve bijdrage verwacht van ouderen. Vanaf het begin zien we hoe mensen als Zacharias en Elisabet door God gebruikt worden om op hoge leeftijd te getuigen van datgene dat nog weinig mensen inzien, namelijk dat Jezus de beloofde Verlosser is. En ook bij Paulus zien we dat ouderen

ingezet worden om vanuit hun wijsheid en ervaring een rol van adviseur op zich te nemen in de gemeente. Daarnaast zien we in Paulus en Petrus voorbeelden van ervaren mensen, die als een mentor jongeren onder hun hoede nemen en hen opleiden. Tot slot zien we wel hoe er gesproken wordt over taken die ouderen kunnen vervullen, maar zien we nergens dat zij op een bepaalde leeftijd die taken niet meer hoeven te vervullen. De verwachtingen ten opzichte van de rol van ouderen kent niet iets als een pensioengerechtigde leeftijd, waarna ouderen geen rol meer hoeven te spelen in de gemeente.

Naast deze positieve lijn omtrent ouderen die zich uit in een waardering en respect voor ouderen en in de verwachting dat ouderen een actieve bijdrage leveren in Gods werk, zien we in de Bijbel ook een lijn die oog heeft voor de moeilijkheden rondom het ouder worden. De Bijbel heeft dus ook zeker oog voor de gebreken die komen bij het ouder worden.
In het Oude Testament vinden we niet veel concrete geboden om ouderen te verzorgen. Maar dit heeft er mee te maken dat het in die tijd vanzelfsprekend was om als jongere familieleden te zorgen voor ouderen. Daar waar dit niet mogelijk was, als ouderen geen kinderen of verdere familieleden meer hadden, waren er geboden door God gegeven die rechten gaven aan ouderen. God openbaart zich in het Oude Testament als een God die het recht van de weduwe liefheeft, en hij verlangt van zijn volk dat zij Hem daarin navolgen.
In de tijd van het Nieuwe Testament werd de zorg voor oudere familieleden minder vanzelfsprekend. Als reactie daarop schrijft Paulus dat dit een taak is van de gemeente. We hebben er bij stilgestaan dat dit soort voorschriften niet zomaar over te zetten zijn naar deze tijd, omdat we in een andere samenleving leven. Toch blijft staan dat het een opdracht van de gemeente is om de zorg van ouderen op zich te nemen, of om mensen die oudere familieleden verzorgen te ondersteunen.

Zo geeft de Bijbel een evenwichtig beeld van de oudere. Het zwijgt niet over de moeilijkheden die bij het ouder worden komt kijken, het spreekt er juist over. En vanuit dat spreken roept het de gelovige op om ouderen te verzorgen in hun moeilijkheden en gebreken.
Maar tegelijk laat de Bijbel ook ruimte over voor de positieve kanten van het ouder worden. En van daaruit roept het de ouderen op om deze positieve kanten in te zetten om God en Zijn volgelingen te dienen en op te bouwen.
De vraag is in hoeverre dit evenwichtige beeld ook terugkomt in de kerk. Vaak heeft de kerk oog voor de behoeften die ouderen hebben naar mate zij ouder worden. De kerk probeert hierin te voorzien door bijvoorbeeld ouderen op te halen voor kerkdiensten en ze na afloop ook terug te brengen. Of we zien het in koffiemiddagen die georganiseerd worden om eenzame ouderen een stuk gezelligheid te bieden. Het is goed dat de kerk zo haar oudere leden probeert te dienen, daar moeten we ook niets aan afdoen. Maar het zou goed zijn als de kerk ook meer oog krijgt voor de rol die ouderen kunnen spelen in de kerk zelf. Dat kerken meer oog krijgen voor de mate waarin ouderen de kerk kunnen dienen. Deze twee zijn niet elkaars tegenpolen. Een oudere vrouw die minder mobiel is waardoor zij voor iedere kerkdienst opgehaald en weggebracht moet worden, kan nog steeds op andere manieren de kerk dienen. Ze kan vertellen en getuigen vanuit een grote hoeveelheid levenservaring. Met haar jarenlange ervaringen met het geloof zou zij de jongere gelovigen kunnen bemoedigen, opbouwen en versterken.

Dit is zomaar een voorbeeld van hoe de kerk een oudere kan helpen, terwijl diezelfde oudere ook de kerk kan helpen. Het zou goed zijn als de kerk bij het ontwikkelen en ontplooien van activiteiten die betrekking hebben op ouderen, rekening houdt met deze twee lijnen. Er zullen ouderen zijn die inderdaad vooral de zorg vanuit de gemeente nodig hebben. En er zullen ouderen zijn die deels de zorg nodig hebben, maar nog wel de mogelijkheid hebben om ook een actieve bijdrage te leven in de gemeente. En er zullen ouderen zijn die, zeker nu we steeds langer gezond blijven, niet zozeer de zorg van de gemeente nodig hebben maar die wel veel kunnen betekenen voor de gemeente. Het is dan ook van belang dat deze drie soorten ouderen allemaal een plek binnen de gemeente krijgen, die

ook past bij hun behoeften en mogelijkheden.

Laten we als kerk de ouderen in de gemeente eenzelfde plek geven die zij ook kregen ten tijde van de Bijbel. Respecteren, beschermen, ondersteunen en verzorgen daar waar dat nodig is. Maar laten we vooral ook verder kijken, en op zoek gaan naar mogelijkheden waardoor ouderen de kerk kunnen dienen. Waardoor jong en oud elkaar kunnen helpen, ondersteunen, bemoedigen en opbouwen. Waardoor jong en oud samen kerk zijn.

Bijlage 9 Uitwerking geestelijke behoeften van ouderen

De visie van Richard Gentzler:
Volgens Gentzler hebben ouderen het nodig: [49]

- Dat ze weten dat God van ouderen houdt
- Dat ouderen ervaren dat de gemeenschap om hen geeft
- Dat ze een belangrijk onderdeel van de kerk zijn en blijven
- Dat ze manieren en wegen hebben om anderen te dienen
- Dat er hulpmiddelen aanwezig zijn om te ondersteunen bij de verandering van het leven.

Dat ze weten dat God van ouderen houdt:
Gentzler legt in zijn boek veel nadruk op het feit dat ouderen zich tweederangsburgers voelen. Op het moment dat ouderen met pensioen gaan en geen actieve bijdrage leveren aan de samenleving voelen ze zich minder waardevol. Henry Nouwen beschrijft hetzelfde probleem. Volgens hem gaan mensen zich oud voelen door geïnstitutionaliseerde regelingen zoals de wettelijke pensioenleeftijd. Vanaf deze leeftijd voelen deze mensen zich uitgeschakeld in het productieproces en tellen ze niet meer mee.[50] Daarom hebben ouderen er behoefte aan om regelmatig in de kerk te horen dat God van hen houdt. Niet om wat ze doen, maar om wie ze zijn.

Dat ouderen ervaren dat de gemeenschap om hen geeft:
Ouderen moeten ervaren dat ze gerespecteerd en geaccepteerd worden. Dit lijkt vanzelfsprekend, maar in veel kerken ligt sterk de nadruk op het bereiken en vasthouden van de jongeren. Gentzler spreekt zelfs over leeftijdsdisciminatie.[51] Als ouderen niet dezelfde aandacht, respect en ruimte als de jongeren krijgen sluit de kerk niet aan bij hun specifieke behoeften.

Dat ze een belangrijk onderdeel van de kerk zijn en blijven:
Een belangrijke spirituele behoefte is volgens Gentzler dat ouderen een bijdrage kunnen leveren aan de kerk. Een belangrijke bijdrage die ouderen kunnen leveren is om de kerk financieel te ondersteunen. Uit verschillende onderzoeken blijkt dat ouderen procentueel het meeste geld geven. Ook zijn ze trouw in het regematig geven van giften. Naast deze financiële bijdrage is er ook een grote behoefte om op andere manieren een bijdrage te leveren aan de kerk. Helaas geeft Gentzler hier geen voorbeelden van.

Dat er manieren en wegen zijn om anderen te dienen
Deze spirituele behoefte lijkt veel op de vorige behoefte. Toch bedoeld Gentzler hier wat anders. Het gaat hem bij deze behoefte vooral om het dienen van andere mensen. Bijvoorbeeld om als mentor te fungeren voor jongere christenen. Wel is het volgens Gentzler belangrijk dat de kerk een coördinerende rol heeft in het voorzien van deze behoefte.

Dat er hulpmiddelen aanwezig zijn om te ondersteunen bij de verandering van het leven.
Gentzler legt in zijn boek een grote nadruk op de hoeveelheid veranderingen die ouderen mee moeten maken. Nieuwe rollen moeten aangenomen worden en andere los gelaten worden. Daarom moeten gemeenten ouderen ondersteunen in de veranderingen van het leven. Zoals bij het verlies van een partner of bij het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd.

*De visie van Donald Koepke**:***

49 Gentzler Jr., *Designing an Older Adult Ministry,* 29-30.
50 Henri Nouwen and Walter Gaffney, *Levensloop en vervulling* (Tielt: Uitgeverij Lannoo, 2005) 22-26.
51 Gentzler Jr., *Designing an Older Adult Ministry,* 14.

Volgens Koepke hebben ouderen de volgende spirituele behoeften:[52]

- Spirituele groei
- Doorgaande educatie
- Kansen om te dienen
- Kansen om gediend te worden
- Sociale gemeente activiteiten

Later in het boek komt er nog een behoefte bij:[53]
- Pastorale zorg

Spirituele groei
Je zou kunnen concluderen dat 'spirituele groei' en 'dat ze weten dat God van ouderen houdt' beiden te maken hebben met spirituele groei. Toch is de spirituele groei die Koepke omschrijft veel omvattender. Koepke verwijst naar een publicatie van James Fowler die de spirituele groei onder verdeelt in 6 fasen.[54] Deze fasen zijn:

Intuïtieve projectie Faith – (Kindertijd) Neemt het geloof van één ouder over
Mythic-Literal Faith – (Schooltijd) Vormt het geloof op basis van verhalen
Synthetic Concentual Faith – (Adolescentie) Geloof wordt afgeleid van de groep waartoe ze behoren.
Conjunctive Faith (Volwassen) Met een kritische houding een eigen geloof ontwikkelen
Open Faith (Ouderen) Het vermogen om te geloven ondanks alle vragen
Universalizing Faith (Latere leeftijd) Stabiel geloof met een intieme relatie met de transcendentie

Volgens Koepke zijn er maar weinig ouderen die de fase van Universalizing Faith bereiken. Door als kerk aan te sluiten bij de spirituele behoeften van ouderen is het voor ouderen mogelijk om eerder de fase van 'Universalizing Faith' te bereiken. Dit zijn ouderen met een stabiele en intieme relatie met God.

Doorgaande educatie
In tegenstelling tot Gentzler legt Koepke ook de nadruk op het doorgaande leren. Educatie en spiritualiteit horen volgens de schrijver bij elkaar. Er is een grote consensus in de wetenschap dat mensen hun hele leven leren en informatie verzamelen.[55] Toch is dit geen automatisme. Mensen moeten er bewust voor kiezen om te blijven leren. Een belangrijk verschil met andere vormen van educatie is dat er bij ouderen niet de nadruk hoeft te liggen op het verwerven van nieuwe kennis, maar dat ouderen geholpen moeten worden om de eerder opgedane kennis met elkaar te verbinden. Ze moeten geholpen worden om ervaring en kennis met elkaar te verbinden en het te veralgemeniseren.

Kansen om te dienen
Net als Gentzler legt Koepke ook een grote nadruk op de behoefte van ouderen om te dienen. Vrijwilligerswerk is niet alleen maar een tijdsopvulling. Volgens een onderzoek van Peter Hart is vrijwilligerswerk een spirituele behoefte.[56] De meeste ouderen hebben gefantaseerd over hun pensionering. Als ouderen met pensioen gaan is er eerst een tijd van opwinding en een nieuw

52 Koepke, *Ministering to Older Adults*, 50.
53 Koepke, *Ministering to Older Adults*, 121 – 154.
54 Koepke, *Ministering to Older Adults, 57.*
55 Koepke, *Ministering to Older Adults, 82.*
56 Onderzoek van Peter Hart Associates: *The New Face of Retirement: An Ongoing Survey of American Attitudes on Aging.* 2002. Published on Cicic Ventures Website: civicventure.org

gevonden gevoel van vrijheid. Aan de andere kant zijn er veel andere gevoelens. Ze missen de relaties op het werk, ze missen een doel in het leven, ze missen het samen werken om problemen op te lossen. Daarom is het voor ouderen zo belangrijk dat ze een bijdrage gaan leveren aan het vrijwilligerswerk in de kerk.[57]

Kansen om gediend te worden
Veel kerkleiders geloven dat het ouderenwerk gericht moet zijn op de zorg aan zwakke ouderen. Daarom is er in de meeste gemeenten wel een bepaalde zorg voor ouderen. Ondanks de vele behoeften is het vaak zo dat gemeenten niet voldoende geld, tijd, betaalde staf en vrijwilligers hebben om in alle behoeften van de gemeente te voorzien.[58] Daarnaast is het met de vergrijzing nog maar de vraag of de kerken hun zorg voor de ouderen vol kunnen houden. In de toekomst zal de vraag naar hulp steeds maar weer toenemen. Toch is het volgens Koepke belangrijk dat gemeenten de ouderen blijven dienen. Dat gemeenten hun ouderen helpen wanneer ze bijvoorbeeld door lichamelijke beperkingen niet meer naar de kerk kunnen komen.

Sociale gemeente activiteiten
Ouderen hebben volgens Koepke de behoefte om deel te zijn van de gemeente. Ze willen het liefst geen aparte ouderenactiviteiten, maar deel hebben aan de gemeente met alle generaties. Volgens Koepke is het ook belangrijk dat ouderen geholpen worden om deel te nemen aan de gemeenschap.[59] Dit gaat niet altijd uit zichzelf. Door gerichte leiding is het mogelijk om de verschillende generaties in contact te brengen met elkaar.

Pastorale zorg
Ouderen hebben een specifieke behoefte aan pastorale zorg. Volgens Koepke moet de gemeente specifiek luisteren naar de interpretaties die ouderen geven aan hun eigen ervaringen en om hen te assisteren om betekenis te geven aan deze ervaringen. Pastoraat is een essentieel onderdeel om ouderen te ondersteunen bij de verliezen waarmee ze mee te maken krijgen.

Beide schrijvers hebben hetzelfde doel voor ogen. Ze beseffen dat ouderen de potentie hebben om op geestelijk gebied te excelleren. Ze hebben de tijd, de ervaring en mogelijkheden om een intieme relatie met God te hebben. Beide schrijvers zijn het met elkaar eens dat dit proces helaas niet altijd automatisch gebeurt. De kerk moet proberen om ouderen zo goed mogelijk te ondersteunen door aan te sluiten bij de geestelijke behoeften.

57 Koepke, *Ministering to Older Adults,90-92.*
58 Koepke, *Ministering to Older Adults, 108.*
59 Koepke, *Ministering to Older Adults, 155-168.*